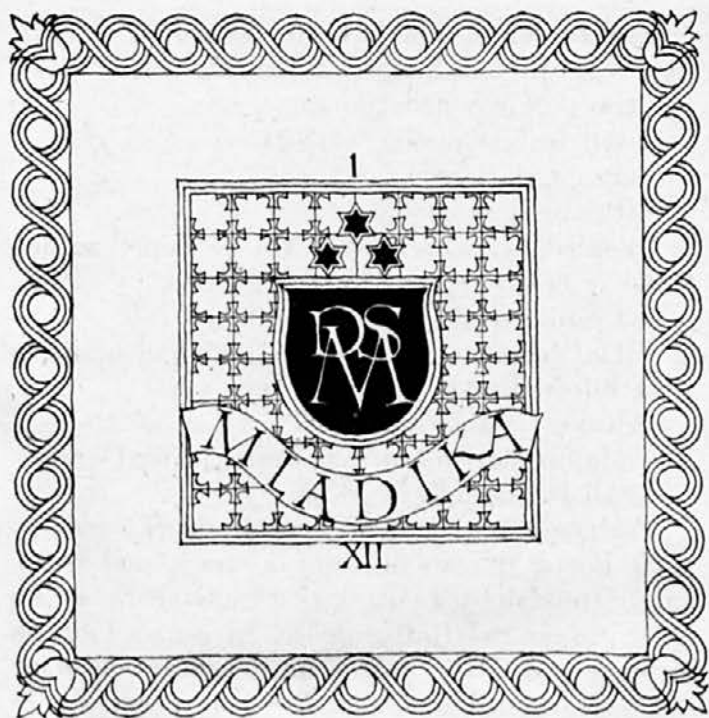

Ivan Grohar, Sveta Družina | Narodna galerija v Ljubljani

G O R N J E M E S T O

Povest iz zagrebškega življenja / Magajna Bogomir

Od početka vojne do sedaj smo blodili in grebli samo po sebi in nismo našli ne konca ne kraja. Ekspresionizem, najvišja oblika umetnosti, je obsojen, da mora umreti. Kajti zadnjih dvajset let je šlo življenje množic mimo nas. Polne so novih smeri pa tudi novih žaloiger. Prosijo nas: Vrnite se k nam tisti, ki vam je Bog odločil, da nosite luč!

Povest naj bo še po svojem dejanju posvečena Mariji in Njenim.

V Sarajevu, septembra in oktobra 1950.

1.

Po ozkem pločniku ob Ilici sta hitela medicinec Simon in učenka godbene šole Marija. Simon je skakal sem in tja, da bi naredil prostor njej. Nič se ni menil za luže oktobrskega dežja, ki je šel neprestano že nekaj dni. Njegove hlače so bile z blatom poškrpljene do kolen. Večkrat se je ozrl na Marijo in oči so se mu svetile v veselju. Potem je zopet pogledal v izrezek »Novosti«, ki ga je že vsega mokrega držal v rokah.

»Gospodična, sedaj sva ob številki enainšedemdeseti. Poskusiva še tukaj srečo. Sicer je že pozno popoldne in bo že tudi to stanovanje oddano. Ali pa bo zopet predrago. Na Ilici je namreč. Midva pa nisva mogla celó v predmestjih najti ničesar. Jaz vam še enkrat povem: Za štiri sto dinarjev ne dobite svoje sobice, na noben način

ne. In če bi jo dobili, bi tista soba ne bila soba, ampak brlog, v katerem bi venel vaš obraz kot roža v kleti. Le kak delavec bi morda prestal v takem brlogu. Ves dan sem molčal o tem predlogu, ki vam ga bom izrekel sedaj. Dam vam častno besedo, da s predlogom ne merim nikamor, dasi bi bil srečen v vaši bližini. Za šest sto dinarjev je že mogoče dobiti precej lepo sobo. Toda ne vi ne jaz bi ne zmogel te vsote. Imam sicer sobo za štiri sto, toda zelo majhna je in brez peči. Vi v tej dobi niti take ne boste mogli dobiti. Zato vam predlagam, da si najameva skupno sobo in bi plačevala vsak po tri sto dinarjev.«

»Prosim vas, to je vendar popolnoma nemogoče. Vstopiva v to hišo!«

Simon si je z roko pogladil široko čelo, da bi prikrikl zadrego, ki se ga je polastila po tem kratkem odgovoru.

»Verujte mi, da sem hotel le vam dobro. Vi ste taki, da bi bil človek srečen, četudi bi vas samo gledal. Prepozno ste prišli. Povem vam, da ne boste več našli tovarišice, s katero bi lahko stanovali. Drugega izhoda ne vem. To mesto se je v kratkem pomnožilo za petdeset tisoč prebivalcev, in tisti, ki oddajajo stanovanja, ne poznajo usmiljenja. Vaš denar kopni brez potrebe za prenočišče v hotelu. Hladno je. Dež noče nehati in vi se že tresete od mraza. Da bi vrag vzel ta dež!«

Plašno se je ozrla nanj, kajti zaklel je res z jezo.

»Morebiti vam ni prav, da me morate spremljati ves dan. Če ste utrujeni, pojdite v kavarno! Bom iskala sama. Res, kako da se nisem spomnila. Že od jutra tekate po mestu z menoj.«

»Ne, gospodična! Jezi me le radi vas. Kako sem se razveselil, ko ste zjutraj v kavarni nagovorili baš mene.«

»Slovenski časopis ste brali in vaše oči so res dobre. Zato sem vas nagovorila.«

»Jaz bi rad še dni in dni hodil z vami. Toda vi ste gotovo utrujeni. Samo radi vas mi je. Vendar vstopiva še v to hišo, dasi nimam nikakega upanja.«

»Morda bo. Saj je mansarda nad četrtim nadstropjem in v »Novostih« piše sobica in ne soba.«

»Dajte mi roko!«

Oklenila se mu je roke. On se je vzradostil. Zazdelo se mu je, da je dobila zaupanje vanj. Marija pa je bila res utrujena, to je videl že po njeni hoji. Nežno kot otroka jo je podprl.

Na vrhu je z nemirno kretnjo pritisnil na beli gumb. Spogledala sta se. Ta sobica je bila poslednja, ki je še nista prečrtala v »Novostih«. Vrata pred njima so se odprla. Široka, dobrodušno se smejoča gospa jih je odprla.

»Milostljiva,« je rekel Šimon med globokim poklonom, »vi oddajate sobico. Gospodična bi jo rada najela.«

Sedaj šele je gospa s pogledom premerila Marijo. Ko je opazila preprosti, skoraj že premočeni plašč, ji je izginil smehljaj z ustnic.

»Da, imam. Sedem sto dinarjev mesečno z zajtrkom.«

Študenta sta se spogledala. Tedaj je rekla Marija. »Milostljiva, bi mogli dati za štiri sto brez zajtrka?«

Široka vrata pred njima so se zaprla in Šimon je zopet zaklel in kri mu je radi jeze udarila v lica. »Gospodična, kupiti bi bilo treba še 'Večer'. Morda je tam oglašeno še kako stanovanje.«

»V 'Večer' ne bo nič,« je odgovorila in se naslonila utrujeno na pregrajo. »Nazaj pojdem v hotel. Jutri bom zopet iskala.«

Ko sta se vračala po stopnicah, sta se morala oba hkrati stisniti v kôt. Navzgor je prihajalo dekle s krošnjo drvá. Deklica je strmela naravnost predse in žvižgala neko pesem. Ko je šla mimo Simona, je hipoma drzno uprla oči vanj in se široko zasmejala. Pod lepimi, temnimi očmi sta se vili dve črni lisi.

»Klanjam se, mladi gospodine,« je drzno pozdravila, potem pa je žvižgala pesem naprej in se zibala od stopnice do stopnice.

»Slovensko pesem žvižga,« je rekel Šimon.

»Gor čez izaro,« je pristavila Marija. »Pojdiva naprej!«

»Marija, ali hočete na tramvaj?«

»Ne! Toda prosim vas, da me spremite do prenočišča.«

Zdelo se mu je, da hoče Marija prihraniti voznino, in je hotel že reči, da bo plačal on; toda premislil se je, kajti zahotelo se mu je, da bi se še pogovarjal z njo, kar bi bilo na vozu sredi gneče težko. Toda tudi med pešhojo ni našel nekaj časa prave besede. Sramoval se je, da ji ni mogel najti stanovanja, in je sklenil, da drugo jutro vstane na vse zgodaj in ji poišče stanovanje sam, še preden pride ona v kavarno, kakor sta se zmenila.

»Pazite!« je vzkliknil iznenada in jo pritegnil za roko na pločnik, ko je drvel mimo voz. »Tu na Ilici je vse kot vrtoglavica. Zaziblje se cesta in naenkrat je človek pod vozom.«

Pridržati je hotel njeno roko, pa jo je izmeknila. On je zardel.

»Koliko časa ste v Zagrebu?« je vprašala.

»Od lanske pomladi, ko sem stopil v šesti semester. Pomladi je tu vse drugače. Ko ona pride, vas povedem v prelepe kraje, ki se polni vinogradov razprostirajo v gore skoraj tja do Kralji-

činega studenca. Videli boste po tratah dekleta, ki so v svojih nošah lepše od rož med zeleno travo. Prelepo pojejo v nedeljah.«

»Ali ljubite pesem, petje?«

»Petje, da!«

»Pesmi ne?«

Pogledala ga je v oči. On je zopet zardel. Hotel je nekaj reči, pa ni izpregovoril.

»Ljubite svoj studij? Medicino?«

»Da! Imam še mater in sestro. Hotel bi, da bi jima bilo enkrat v življenju lepo.«

»Kako jima je ime?«

»Materi Marija kot vam. Sestri je ime Danica.«

»Ali je ona mlajša od vas?«

»Mnogo mlajša. Ko sem bil deček, sem jo zibal. Potem je rasla ob meni in sem jo učil vsega, kar je treba dobrega otroku, in radoval sem se, ko se je pričela razvijati v dekle. Zdi se mi tudi, da bi bil moj značaj v marsičem drugačen, če bi ne imel nje. Čudili se boste, če vam rečem, da jo imam skoraj rajši kot mater. Še bolj jo ljubim sedaj, ko je nisem videl že tri leta. Od ljudi, ki so zasedli mojo domovino, sem bil izgnan. Velikokrat se mi sanja o Danici. Sedaj jo vidim tam v mali sobi, sedaj na lokah ob reki, sedaj ko poje na koro, sedaj ko stoji vrh griča in gleda daleč sem proti Zagrebu, kjer bivam jaz, in me kliče, naj se povrnem. Ona je zlatolaska in ima sinje oči, kot barva Adrije, ob kateri sem tolikokrat hodil. Danica je meni kot angel. Morda sem radi nje živel v tem mestu drugače, kot živijo tovariši. Prav radi nje nisem hotel tako živeti. Vi ste prva ženska, ob kateri čutim, da mi je več kot samo strast. Vi, dasi ste črnolasi in črnih oči, ste tako podobni moji sestri po izrazu duše, ki vam dehti iz obraza. Vi ste Gorenjka. Ko vas gledam, se mi zdi, da ste kot duša svoje lepe pokrajine in ste odmev moje sestre, duše pokrajine ob morju.«

Marija ga je tedaj opazovala začudena radi navdušenja, s katerim je govoril. Potem pa je rekla: »Gorenjska bi bila kot druge dežele, če bi ne bila posvečena z našo mislijo, morje bi bilo kot druga morja, če bi nad njim ne bedela naša misel, in vse pokrajine naše zemlje bi bile kot so druge pokrajine, če bi se vanje ne zagrizla naša duša. In ko potujemo s teh pokrajin, se zdi, kot da se je odtrgalo od duše telo in da krvavi potem telo in da krvavi duša.«

»V vas, Marija, se je naša misel posebno zarisala. Kot tujec sem se zdel v tem kraju. Sedaj pa ste vi prinesli dušo vanj.«

»Ne; bila je tu že poprej, a vi je niste srečali. Polna grenkobe in žaloi gre je bila, vi pa ste hodili mimo nje. Dragi prijatelj — dovolite, da vas tako

Evgen Carrière: Materinstvo. (Pariz, Luksemburški muzej.)

imenujem — ljubezen niso samo lepe oči in mlado lice, ljubezen je dognanje človeka, ki sočloveka in brata spozna. Tisoč in tisoč Slovenk je v tem mestu. Zakaj ne ljubite tudi njih? Zakaj pustite, da jih ljubi tujec na način, ki ni ljubezni prav nič podoben?«

»Do vas sem čutil drugače, Marija.«

»Drugače?«

Zasmejala se je, potem je pa rekla tiho. »Vedno bolj gre dež. Stopiva tja v tisto vežo, dokler ne poneha.«

»To ni veža. Prehod je na vrtove, na Tuškanač. Skozi ta prehod bodo potovale pomladi množice proti tistemu drevju, ki se širi, glejte, tja po pobočjih.«

»Pomladi?«

»Da! Poprej pa vas hočem seznaniti s kraji tega mesta, ki se širi dan za dnem v široko pokrajino. Gledali boste ulice, ki so žive, in ulice, ki so pogreznjene v molčanje. Zidajo tudi nove hiše, višje in višje, nove ulice, široke in dolge, in zopet so ene žive in so druge mrtve. So ene polne barv in druge kot mrtvaški prt.«

»Kot mrtvaški prt? Ste vi videli in doživeli vse to?«

»Po cele ure sem gledal, kako zidajo hiše.«

»A niste stopili med zidove.«

On se je začuden ozrl vanjo.

»Hotela bi, da bi prav doživeli tudi Kraljičin studenec,« je še pristavila.

On se je začudil še bolj.

Ko se je ozrl vanjo in videl lesk njenih oči, se je skoraj zbal in ni hotel vprašati, kako misli. Zazdelo se mu je, da ne sme vprašati in da se bo vse to odkrilo samo po sebi.

Oba sta stala ob prehodu in gledala na Ilico. Ljudje so kar tekli mimo. Na vseh obrazih je ležal hladen, mrk nastroj tega dne. Curki dežja so visoko poskakovali od gladkega tlaka. Molčala sta dolgo oba. Mimo obeh je drvel Zagreb.

Ko se je ona premaknila od vogla, je on zagledal na zidu za njenim hrbtom bel listek.

»Čakajte, Marija! Umaknite se, da pogledam, da prečitam. Zdi se mi, da je nekaj glede stanovanja.«

Oba sta pričela brati listek. Dež, ki se je odbijal od vogla, je razmočil črke, da so se modrikasto cedile po belini.

— Sobica — Gornje mesto — — —

»Na listku čisto spodaj je današnji datum.«

»Je Gornje mesto in ta ulica daleč?«

»Ni preveč daleč. Hočete, da poskusiva še gori?«

»Pojdiva!«

»Odhitela sta skozi naliv in krenila z Ilice navkreber in s ceste po strmih stoterih stopnicah v Gornje mesto.

Hiša, ki sta jo našla, je bila zelo starinska in je stala na voglu dveh ozkih ulic. Na kamenitih podbojih vrat so bile vklesane nekakšne figure; njih oblik pa ni bilo mogoče več razpoznati. Obstala sta in si ogledovala hišo. On je rekel: »Več sto let je stara. Zdi se mi, da je ta hiša živa.«

Toda ko sta odrinila težka vrata, sta prišla na prehod na dvorišče, katero so križale vrvi za perilo. Kaplje dežja so se stegavale z njih. Konopce sta morala privzdigovati z rokami, ko sta se napotila proti vratom na desni strani. Za temi vrati se je širil zelo teman hodnik. On je prižgal vžigalico, da sta se lahko razgledala.

»Tu ni prijazno,« je rekel Simon. »Vrniva se, Marija! Kaj hočete vi v teh mračnjavah. Ta hiša ni živa.«

Toda ona je vztrajala. Potrkala sta ponovno na eno izmed vrat, ki so se vrstila ob hodniku. Zaslišala sta drsajoče korake in prikazala se je ženica popolnoma sivih las. V rokah je držala velik usnat molitvenik. Sključena v dve gubi je starka uprla svetle oči izpod belega venca las na študenta.

»Ste prišli radi sobice,« je vprašala s plašnim glasom. »Žal, nimam za oba.«

»Samo gospodična išče sobico.«

Starki se je razvedril obraz.

»Elektrike tudi ni, gospodična, a soba je lepa.«

Starka je odprla sosednja vrata. Marija se je vzradostila.

»Soba je lepa, čudovito lepa, in harmonij je v njej. Gospa, koliko bi hoteli?«

»Gospodična, ali bi vam ne bilo preveč tri sto dinarjev? Hotela bi tudi, da bi plačevali redno. Prišli so že neki izvoščki in natarjarji iskat. Ponudili so štiri sto, a nisem hotela sprejeti. Oni ne plačujejo redno, dasi sem jaz vdova po upokoženem profesorju in se moram na stara leta preživljati še takole.«

»Vdova po profesorju? Čuden vzrok za revščino,« je rekel Simon.

»O, včasih je bilo drugače,« je hitela pripovedovati gospa. Tudi v Švico sva potovala pred dvajsetimi leti. Skozi Ljubljano sva šla. Vi ste Slovenec, kajne? Lepo je v Ljubljani. Kje so tisti časi!«

Starka je hotela pripovedovati pot svojega življenja, a Simon jo je prekinil.

»Ne bojte se. Gospodična sprejme in bo plačevala redno. Ona želi že nocoj spati tukaj. Prosim vas, pustite naju nekaj časa sama, potem pa prinesite ključe od vseh teh mnogih vrat.«

F. G. Waldmüller: Na božično jutro. (Dunaj, Belvedere.)

Ko je starka odšla, je Marija slekla plašč in sedla stá na divan. Ob šipe je enakomerno udarjal dež.

2.

Minuto sta se gledala iz oči v oči.

Potem je rekla Marija:

»Če ženska reče: pripovedujte mi kaj lepega, hoče, da ji fant začne govoriti o ljubezni in hoče, da jo pridobi tisto uro. Jaz pa vas odkritosrčno prosim, verujte mi, da mi poveste kaj lepega iz svojega življenja. Spoznala bi vas rada.«

»Če hočete, Marija! Kaj naj vam povem. En sam hip doživetja je velikokrat več kot sto dni dogodkov. Takih hipov pa človek ne more kar tako razodeti z besedo. Neskončno težko je ustvariti besedo iz enega trenutka, ki je nebo ali pekel. Trenutkov, ki bi mogli dojeti pekel, nisem še doživel, v trenotek, ki bi mogel zaslutiti nebo, verujem sedaj, ko vas gledam. Zgodilo se mi je sicer marsikaj neveselega v življenju, a nič ta-

kega, da bi mladega človeka strlo. Srečal sem že marsikako dekle. Poljubi so zapekli za uro, za dve, in spet je bil hlad na ustnicah. Zato sem ljubil samoto. Rad živim v svojih mislih in sem bil marsikdaj srečen v njih. Povedal vam bom majhen dogodek. Ta dogodek je sanja, toda tudi sanja je lahko dogodek. Morebiti vam ne bo dolgočasen.

Od svojega šestega do enajstega leta sem bil pastir. To bi ne bilo nič posebnega, če bi ne bila naša dolina vsa divja po svojih lepotah, ki naredi, da misli že otrok včasih tako, kot bi mislil človek, ki je bil križem sveta. Morebiti boste mislili, da je vse to pravljica, romantika; ni, kajti tudi prava resničnost je včasih kot romantika. Pa je celó pravljica lahko resničnost in se tedaj imenuje hrepenenje. Bolj nenavadno je, da tisto pravljico doživi desetletni deček. Toliko mi je bilo takrat, ko so mi razodeli, da bo že drugo leto šla moja pot v svet in da bom uveden v tisto, po čemer sem tolikokrat nemo vriskal z visoke kraške planine in

sem gledal v daljeh silne, zlato obrobljene vrhove velikih gorá. V meni se je budila kri, podobna ciganski. Nadvse sem ljubil svoje planote, vrhunce, visoke suličaste kamene in široko grmičje resja in brinja; tista moja misel je bila silno napeta in živa in se je hotela razleteti v svet. Prepotoval sem z očetom nekaj morskih obal, umel sem se že sam kretati po velikem Trstu; toda to ni imelo mika zame. Gledal sem v svet, na svet čez drugo stran, čez tista brda in čez gore in mimo gorá. Tam je živela zame lepa skrivnost. Zaspal sem nekoč v takem gledanju vrh brda. Vidite, Marija, neizmerna je človekova duša in v trenutku preplava pokrajine in v trenutkih preplava dobe mnogih let. Visoko vrh hriba je bilo zidano mesto, v katerega sem vstopil, in naenkrat so mi bile vse ulice in vse hiše znane, kot da sem že stokrat bival med njimi. Bil sem naenkrat velik fant in sem se vprašal: Kateri vrt v tem mestu je najlepši, da se grem sprehajati vanj? Vrt z rožo hiacinto, ki dehti do omame. Napotil sem se vanj. Od enega konca mesta do drugega se je bočil žar mavrice in njene barve so odsevale na hišah in so odsevale v tistem vrtu od vseh gredic; le od hiacinte ne. Hiacinta je bila lepa sama — bolj kot mavrične barve. Obstal sem ob tej roži in jo gledal in jo gledal. Tedaj je prišla mimo lepa gospa, prav tako lepa kot roža hiacinta. Njen nasmeh je bil dober in blag. Položila mi je roko na srce in vprašala: ‚Ali je dovolj lepo tvoje srce?‘ — ‚Lepo je, ker ste se vi in vaša roža usadili vanj,‘ sem odgovoril. ‚Vi ste čuvarica te grede. Dovolite, lepa gospa, da utrgam rožo in jo nesem z vami v vaš dom.‘ Dovolila je in jaz sem utrgal rožo, ki je bila velika za celo naročje, in sem šel za njo, ki se je umikala pred menoj. — Na koncu mesta je stal visok stolp. Stopila je vanj in šel sem po stopnicah za njo. Skozi line so se lomili žari solnca v mrak. ‚Ne pozabi, greva mimo zaprtih lin,‘ je rekla gospa. Toda jaz sem bil zamaknjen vanjo in nisem vedel, kaj naj ne pozabim. Na vrhu, ko je bilo vse mesto pod nama in so množice gledale navzgor, mi je rekla. ‚Daj mi rožo hiacinto in moj boš do konca syeta.‘ Toda v naročju ni bilo več rože...

Lepa gospa je izpregovorila. ‚V temi ob zaprtih linah se je razkrojil cvet. Pozabil si vzeti sonce s seboj. Kdor hoče potovati skozi teme z rožo hiacinto, mora vzeti sonce s seboj.‘

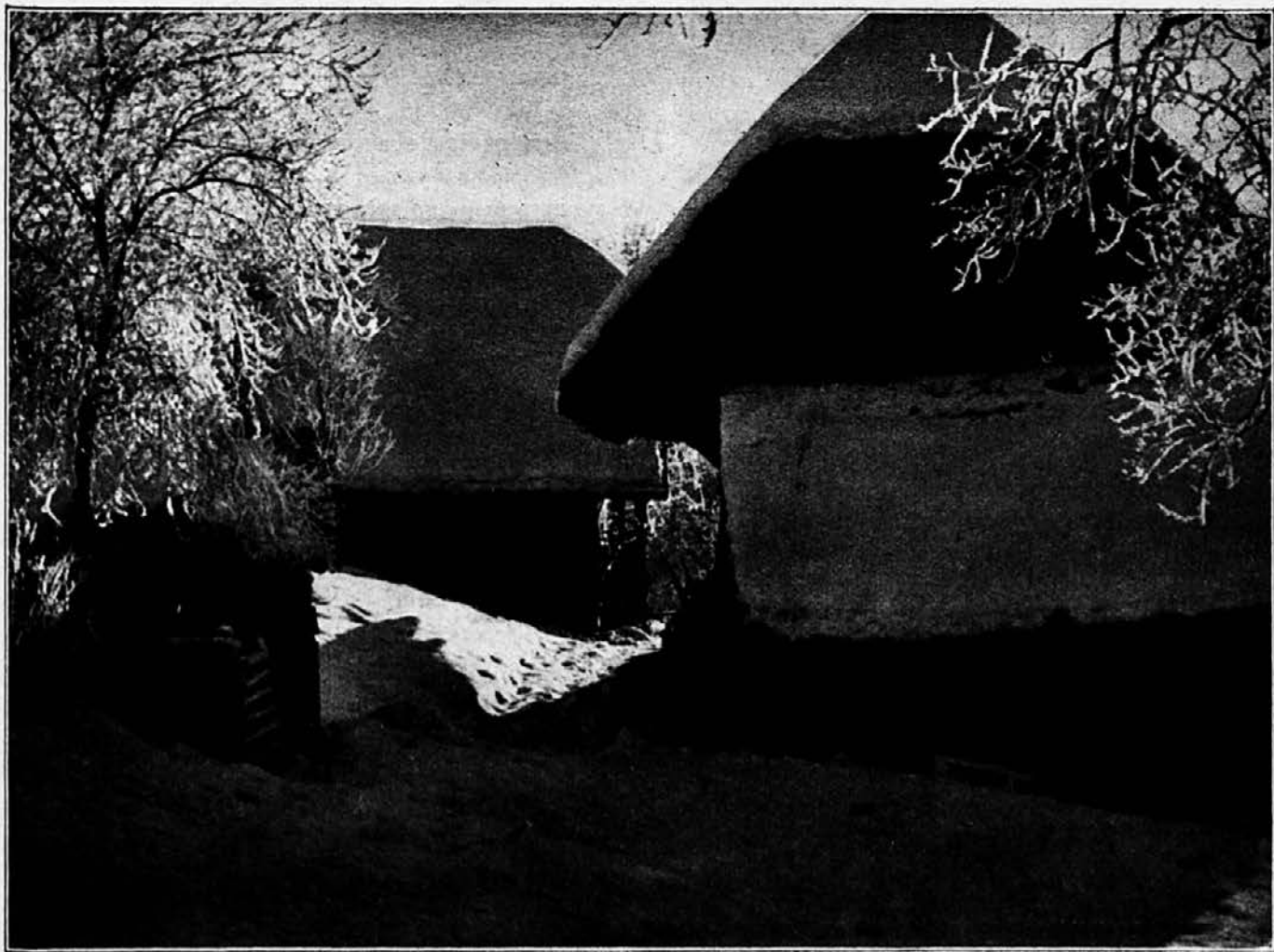
‚Pojdem k temi in ji ugrabim rožo nazaj,‘ sem odgovoril in odšel. Vztrepetala je lepa gospa in hitela za menoj. Tema se je zgoščala na zavutih stopnicah in njen spačeni obraz je strmela vame. ‚Vrni mi, tema, rožo hiacinto!‘ sem rekel, ‚da bo

lepa gospa moja žena.‘ Toda tema ni odgovorila. Tiho, tiho se mi je približala in njene roke so se ovile krog mojega vratu. Votlo, kot smrti, so ji strmele oči. Hotel sem stisniti pest v te oči, toda pest je potovala skozi nje in ni pritekla kri iz njih. Tedaj sem zakričal v grozi in se boril z njo sto dolgih dni. Toda tema ni hotela poginiti. Lepa gospa pa se je nasmejala in odprla lino. Sonce je posijalo v stolp in usmrtilo temo. Toda rože hiacinte ni bilo nikjer. — ‚Malo jih je, ki bi se upali boriti se s temo, a nihče je ne zmaga brez sonca,‘ je rekla gospa. Hiacinte pa ni več. ‚Pojdi in poišči koren, in ko ga najdeš, bedi ob njem na vekomaj, da ti vzraste nova hiacinta, ki bo velika za celo naročje!‘ Odprl sem oči in krog mene se je širila planota, pogreznjena v molčanje. Solnce je utonilo v Adrijo in vijoličaste barve so se razprostrle nad zemljami. Deset let sem bil star, toda sedaj se me je polastil strah in hrepenenje je bilo polno groze, tako žive so bile sanje, da se mi je pokrajina zazdela sanja in sanja dogodek.

Zakaj vam to pripovedujem?« je rekel Mariji, ki je upirala vanj široke oči. »Ne vem, sam ne vem. Preden sem odpotoval v Zagreb, sem velikokrat premišljeval o njem. Tedaj se mi je v nekih sanjah zopet povrnila vsa slika, skoraj pozabljena že. Že prvi dan in večkrat potem sem se napatil po Dolgi ulici v Gornje mesto. Hiša ob hiši — vsaka je živela in živi svoje življenje. Po Dolgi ulici! Tudi vrtovi so ob njej. Toda nekaj je manjkalo v tistih hišah. Okna hiš na pobočjih so v nočeh kot v pravljici, kot v tistih sanjah, in pričakoval sem, da se bo odprlo kako zelo visoko okno in da se bo skozi sklonil obraz, podoben onemu, in me poklical k sebi. Razprostrl sem včasih roke, pozdravil Gornje mesto in sam s seboj in z njim sem govoril. Ljudje, ki so hodili mimo mene, so me gledali začudeni, in če bi bil dan in ne noč, bi mislili, da sem norec ali pijan človek. Toda moja misel je živa in vina ne pijem.

Danes ste prišli v Gornje mesto vi, vi Marija. Preden sem vas srečal, sem vas srečaval vsak dan. Od onega desetega leta naprej, od tistega, še otroškega leta. Čitali ste morda o dveh ljudeh, ki sta se iskala vse življenje in sta umrla, ko sta se srečala. Jaz bi ne hotel umreti. Zavriskal bi sedaj, da bi moj glas udaril v vsa okna Gornjega mesta. Recite, Marija, naj vam poiščem hiacinto in poiskal vam jo bom in ne bom pozabil utrgati sonca z neba.«

Marija ni dolgo nič odgovorila. Potem pa je rekla: »Blagor vam, ki vam je usojeno odpovedati se reči in poiskati rožo, ki raste vsakih sto let enkrat. Da bi le vi pravilno doumeli svoje sanje

Zimsko cvetje. (Fot. Fr. Krašovec.)

in da bi takrat, ko se bodo uresničile, posijalo sonce skozi lino!

Tudi jaz sem prišla v Zagreb. Lahko bi bila ostala v Ljubljani, toda slutila sem nekaj drugega. Zmisel mojih besedi je podoben vašim, le preprosto bom povedala. Človek se mora odpovedati gospe s stolpa, a kljub temu iskati hiacinto. Kdor je v sebi dovolj velik zato, postane svečenik. Pojdite, Simon, na križpotja, v beznice in v vse stolpe, kjer je tema, in jim govorite o roži hiacinti in da je mogoče tudi skozi majhno lino priklicati luč. Žrtvujte lepo gospo, ki ne bo umrla za vas. Tisoči so zatajili sebe. Druge je pograbila noč in jih davi s svojimi rokami. Pojdite in borite se z njo.

Prišla sem tudi jaz v to mesto, da govorim z našimi, s tistimi, katerih telesa takó iščejo. Neplodna gasnejo in njih duše mro v mrki okameneli posmeh. Naši mladci obrabljajo svoje roke z neprestanim delom, toda njih delo je zaničevano in ne prejme pravičnega plačila. O, tako malo jih je, ki bi se upali vzeti misijonsko palico v roke in potovati k njim, jim odpirati oči, jih ustvarjati

silne po duši in uporne po telesu, povedati jim, da je bila lepota ustvarjena tudi za njihove duše in kruh tudi za njihova telesa. Povem vam, da je bil strah v moji duši, ko sem se odločila za to pot. Izprazniti sem morala srce za sebe, da bodo našli oni prostora v njem. In ko sem praznila, je bolelo, kot da se toči kri iz njega. Jaz nimam niti očeta niti matere, ne brata ne sestre. Kako lepo bi bilo nekomu biti gospa s hiacinto, toda, prijatelj moj, jaz hočem biti gospa s hiacinto tistim, ki jih boste vi šele spoznali. Slutim, da jih boste spoznali in jim v tujini zidali dom, ob katerem bo zopet njihova beseda svobodna in vesela. Morda bo vam veliko dlje kot meni usojeno biti tisto, kar želim sebi jaz. Toda tu je vsaka ura dragocena in umekniti se moramo opoju lastne sreče, če hočemo doseči srečo, ki je višja od stolpa, na katerega ste šli v sanjah.«

Simon je med tem govorom prijel njeno roko in poslušal. Obraz se mu je približal tik do njenega. Njeni črni, košati lasje so se mu dotikali čela. Zazdela se mu je kot svečenica naših dni,

kajti njeno lice je gorelo kot ogenj. Novo doživetje se je budilo v njem. Naslonil je glavo na njene prsi in poslušal. Gledal je v njen obraz in poslušal. Ona se je sklonila, mu objela čelo z rokami in ga poljubila na ustnice.

»Poljubila sem te. Tvoja sestra bom odslej in rekla si bova 'Ti'. Prelepa je beseda 'Ti'. Da bi si jo govorili vsi ljudje! Vidiš, komaj dan se pozna in si mi postal brat in se je duša doteknila duše, kot da sva od nekdaj živela skupaj. O, če boš mogel ti to umeti!«

»Marija, skušal bom storiti vse, da mi ne boš samo sestra, da mi boš tudi žena.«

»Misli na moje prejšnje besede,« je odgovorila. »Izpraznila sem srce, da bodo imeli vsi prostora v njem. V tvojih sanjah je rekla gospa: 'Pojdi in išči hiacinto!' Gospa trka. Ključke prinaša. Hiteti morava v prenočišče, da prenesem svoje stvari. Mi boš pomagal?«

Prikimal je, toda sedaj se ga je pollaščalo nekaj, ki je bilo podobno žalosti. On se je zbal, da bi bil samo brat.

»Marija, jaz bom še velikokrat prišel k tebi.«

»Kadarkoli hočeš.«

Odhitela sta in se ustavila šele na robu Gornjega mesta. Deževalo ni več. Oblaki so se raztrgali na dvoje. Globoka črnina med njimi je bila posejana z zvezdami. Pod njima se je širil novi Zagreb daleč od vzhoda na zapad. Reklame na trgih so se prižigale in zopet gasnile. Svetle luči vozil so žarele na vse strani. Visoki, svetli žarki so kipeli izmed hiš visoko in osvetljeni dimi so se vili do oblakov.

»Sto petdeset tisoč življenj utripa tu doli sedaj,« je rekel on.

»In mnoga med njimi ne smejo imeti srcá,« je odgovorila ona.

(Dalje prihodnjič.)

BOŽIČ

Jasno zvezde sijejo v samoti
in pod njimi na poljani
toži žvižgajoča burja,
gozd iz sanj globokih drami
in ječí — so morda vrani
črni zakričali v noč?

Ah, samota srce trudno mami,
da sred rezke zime sanja
sen o daljni, o mladostni sreči ...

Božič! Božič!

Vsaka zvezda angelska je zibka:
tam krilatci božji se smeje.
V našo sobo se je preselila jelka gibka,
drobne jaselce pod njo žaré.
Vsi smo skupaj: mati, oče, sestre, bratje,
a nad nami — Jezus sam.
O, kako je lep naš skromni hram!

Zdaj pa sam grem skozi srež in mraz,
jedek zrak se mi lovi v obraz,
v meni gloda glad, se z mrazom brati —
rada umorila bi me na sneženi trati ...

Tavam, tavam dalje. Glej, iz lin
glas zvona v noč se nosi. —
Z njim mi hodi žalosten spomin
skoz daljave k rodni koči ...

Gustav Strniša.

SAM

Snoči sem sam šel preko poljá,
pa sem si mislil, da sva dva,
in spet sem sanjal, da jih je sto
bratov in sester, ki z mano gredó.

Z mano gredo proti ciljem neznanim,
s trudnimi mislimi, s srcem vdanim,
z mano gredó, hrepenijo,
sanj neizpolnjenih tópkost trpijo ...

Pa je udarilo v misli zoreče,
vstalo prestrašno, obupno, trpeče,
da se je stresel srca hram:
Saj si sam, saj si sam!

Res: poleg tebe gre marsikdo,
ali s teboj nikdo, nikdo;
in ko se v večnost izhrepeniš,
nihče napisa vedel ne bo za tvoj križ!

Snoči se vračal sem sam s poljá,
v srcu je bila boleost in brezup in temà ...

Bogomil Fatur.

LILIT

Spisal Jules Lemaitre / Prevel K. Dobida

Ko je bil Jezus rojen v Betlehemu v Judeji, ob času kralja Heroda, glej, pridejo modri z Vzhoda v Jeruzalem in reko: »Kje je judovski kralj, ki je rojen? Videli smo namreč njegovo zvezdo na Vzhodu in smo se mu prišli poklonit.« Ko kralj Herod to sliši, se prestraši in ves Jeruzalem z njim. In zbere vse velike duhovnike in pismouke ljudstva in jih izprašuje, kje bi bil Kristus rojen. Odgovoré mu: »V Betlehemu v Judeji.«

Tedaj je Herod modre skrivaj poklical in jih izprašal o času, v katerem se je prikazala zvezda. In poslal jih je v Betlehem ter rekel: »Pojdite in natančno pozvedite po detetu; in ko ga najdete, mi sporočite, da se mu pridem tudi jaz poklonit.«

In glej, zvezda je obstala nad krajem, kjer je bilo dete. Padli so predenj in ga molili.

In ko so bili v spanju opomnjeni, naj se ne vračajo k Herodu, so se po drugi poti vrnili v svojo deželo.

Ko je tedaj Herod videl, da so ga modri prevarili, se je silno razsrdil ...

* * *

Kraljična Lilit, hči kralja Heroda, je ležala na škrlatni postelji in premišljevala. Zamorka Nun ji je s pahljačo iz nojevega perja hladila čelo in maček Astarot ji je dremal ob nogah.

Kraljična Lilit je bila stara petnajst let. Imela je oči, globoke kot je voda v vodnjaku, in njena usta so bila kakor cvet.

Mislila je na svojo mater, kraljico Mariamno, ki je umrla, ko je bila Lilit še čisto majhna. Vedela ni, da jo je oče iz ljubosumnosti umoril. Vedela je pa, da je imel v skriti sobici shranjeno kraljičino truplo, omaziljeno z medom in dišavami in da jo še vedno objokuje. Mislila je na očeta, kralja Heroda, ki je bil tako mračen in zmerom bolan. Časih se je zaprl v sobo in tam so ga slišali, kako je kričal. To je bilo tedaj, kadar se mu je zdelo, da vidi spet vse, katere je dal umoriti: svaka Kostobara, ženo Mariamno, svoja sinova Aristobula in Aleksandra, Lilitina brata, taščo Aleksandro, sina Antipatra, učenika postav Baba-ben-Buta in mnogo drugih. In čeprav Lilit teh reči ni vedela, ji je vzbujal oče silno grozo.

Mislila je na Mesijo, katerega so pričakovali Judje in o katerem ji je često pripovedovala dojilja Egla, ki je bila že mrtva. In dasi naj bi bil Mesija kralj namesto Heroda, si je dejala, da bi

Boris Kobè: Sv. Miklavž. (V lekarni v Kostanjevici.)

ga vendarle prav rada videla. Čudovitost tega prerokovanega dogodka jo je odvrčala od tega, da bi bila premišljala, kako naj se izvrši.

Mislila je končno na malega Hozaela, sina svoje sodojenke Zebude, ki je prebivala v Betlehemu. Hozael je bil fantek, star komaj leto dni, smehljaj se je in pričenal govoriti. Lilit ga je nežno ljubila. In skoraj vsak dan je ukazala vpreči mule v voz iz cedrovine in je šla z zamorko Nun obiskat malega Hozaela. — Lilit je mislila na vse to in da je čisto sama na svetu in da bi ji bilo brez malega Hozaela zelo dolg čas.

*

Tedaj je šla Lilit na vrt sprehajati se pod velikimi sikomorami. Tam je srečala starega Zabulona, ki je bil nekoč stotnik kraljeve telesne straže. Herod je zamenjal svojo judovsko stražo z rimskimi vojščaki. Ker je pa zaupal staremu Zabulonu, ga je postavil, da je nadzoroval tisto krilo dvora, kjer je stanovala kraljična Lilit.

Stari Zabulon, ki je bil bolan že nekaj let, se je na kamniti klopi grel na soncu. Lilit mu je rekla:

»Žalosten si, stari Zabulon?«

»Zvedel sem od nekega stotnika, da je kralj ukazal, naj jutri ob zori pomoré vse betlehemske otroke, ki še niso stari dve leti.«

»Ah!« je rekla Lilit, »in zakaj?«

»Modri so oznanili, da je bil rojen Mesija. Toda nihče ne ve, kako ga prepoznati; a modri se niso vrnili, da bi povedali, ali so ga našli. Če pomori kralj vse otročičke v Betlehemu, mu Mesija gotovo ne uide.«

»To je res,« je rekla Lilit, »to je prav dobro zamišljeno.«

Nato, ko je za hip razmišljala:

»Kaj ga je mogoče videti?«

»Koga?«

»Mesijo.«

»Da bi ga bilo mogoče videti, bi moral človek vedeti, kje je. In če bi kdo vedel, kje je, bi kralju ne bilo treba moriti otročičkov v mestu.«

»Res je tako,« je rekla Lilit.

Prav potih je dostavila, kakor da jo je strah pred svojimi lastnimi besedami:

»Moj oče je zelo hudoben.« Nato kar naenkrat: »In mali Hozael?«

»Mali Hozael,« je rekel Zabulon, »umre kot vsi drugi, zakaj vojaki bodo preteknili vse hiše.«

»Ampak saj sama čisto zagotovo vem, da mali Hozael ni Mesija. Kako pa naj bi bil Mesija? Sin moje sodojenke je.«

»Prositate očeta milosti zanj,« je rekel Zabulon.

»Ne upam se,« je rekla Lilit. Povzela je:

»Sama pojdem z Nun po malega Hozaela in ga bom skrila v svoji sobi. Tam bo na varnem, zakaj kralj skoraj nikoli ne pride tja.«

*

Lilit je ukazala zapreči mule v voz iz cedrovine, šla z Nun v Betlehem, obiskala sodojenko Zebudo in ji rekla:

»Dolgo je, glej, odkar nisem videla Hozaela. Rada bi ga vzela s seboj v dvorec in ga obdržala pri sebi ves dan. Saj si ga že odstavila in ni ti treba več skrbeti zanj. Oblečem ga v hiacintno obleko in obesim mu biserno ogrlico okoli vratu.« In ni povedala Zebudi, kar je zvedela od Zabulona, tako zelo se je bala kralja.

Toda zapazila je, da je Zebudi zažarel obraz od nenavadnega veselja.

»Zakaj si tako vesela?«

Zebuda je pomislila za hip in dejala:

»Vesela sem, kraljična Lilit, ker ljubite mojega sinka.«

»Pa tvoj mož, kje je?«

Zebuda se je še obotavljala in odgovorila:

»Šel je po čredo v gore.«

Nun je skrila malega Hozaela pod ogrinjalom. In Lilit in dobra zamorka sta se vrnila v dvorec ob uri, ko je solnce zahajalo za Jeruzalemom.

*

Ko je prišla Lilit v sobo, si je posadila Hozaela na kolena; in otrok se je smejal in skušal zagrabit dolge uhane kraljične.

Toda Nun, ki je v bližnji dvorani pripravljala koruzno kašo za otroka, je pritekla in zasopla:

»Kralj! Kralj prihaja!«

Lilit je imela komaj zadosti časa, da je položila Hozaela v široko košaro in ga pokrila s kupom svile in bleščečega platna.

Kralj Herod je vstopil s težkimi koraki, hrbet je imel upognjen, oči so mu krvavo žarele v prste-

nem obrazu in pri hoji je rožljaj z verižicami in zlatimi ploščicami. In podbradek se mu je tresel, tako da mu je vsa gosta brada drgetala. — Vprašal je Lilit: »Odkod prihajaš?«

Odgovorila je: »Iz Jerihe.«

In s svojimi pokojnimi očmi je pogledala kralja.

»Ah, kako zelo ji je podobna!« je zamrmral Herod.

Ta hip se je zaslišal tenak krik iz košare.

»Boš hitro tiho?« je zaklicala Lilit mačku Astarot, ki je dremal na preprogi. — Nato je rekla kralju: »Oče, zdi se mi, da si žalosten; hočeš, da ti zapojem pesem?« Vzela je kitaro in zapela pesem o rožah.

Kralj je mrmral: »Ah, ta glas!«

In kakor da se ga je polastila silna groza, je pobežnil, ker so mu bili pogledi in Lilitina pesem zbudili spomin na glas in na oči kraljice Mariamne.

*

Kmalu nato je šla Lilit na vrt in videla starega Zabulona, kako je jokal.

»Zakaj jočeš, stari Zabulon?« je vprašala.

»Saj veste, kraljična Lilit, jočem, ker hoče kralj umoriti fantička, ki je Mesija.«

»Ampak,« je rekla Lilit, »če bi bil zares Mesija, bi ga ljudje ne mogli umoriti.«

»Bog hoče, da mu pomagamo,« je odvrnil Zabulon. »Kraljična, vi ste dobri in usmiljeni in morali bi opozoriti očeta in mater otročička.«

»Ampak, kje naj ju najdem?«

»Vprašajte ljudi v Betlehemu.«

»Toda, mar smem rešiti njega, ki bo pregnal moj rod iz tega dvorca, njega, čigar uboga jetnica bom morda nekoč, ali pa bom zaradi njega še morala beračiti po ulicah?«

»Ti časi so še daleč,« je rekel Zabulon, »in Mesija je komaj čisto majhen fantek, šibkejši od malega Hozaela. Toda Mesija bo imel dovolj moči, da postane kralj, ne da bi storil komu kaj zlega.«

»Ampak, če le je Mesija?« je vprašala Lilit.

»Seveda je,« je rekel Zabulon, »ker se je rodil v Betlehemu ob času, katerega so oznanjali preroki, in ker so modri videli njegovo zvezdo.«

»Gotovo je lep, čeprav je še majhen, kajneda, Zabulon?«

»Pisano je, da bo najlepši med vsemi človeškimi otroki.«

»Pogledat ga pojdem,« je rekla Lilit.

*

Ko je legla noč, se je Lilit zavila v črne tenčice. In zapestnice in zlati obročki na laktéh in nad členki in verižice, viseče okoli vratu, in dragoceni kamni, s katerimi je bila vsa pokrita, so se

tako nežno blesketali skozi pajčolane, kakor zvezde na nebu, in tako je bila Lilit podobna noči, po kateri je dobila ime. Zakaj »Lilit« pomeni po hebrejsko Noč.

Na skrivaj sta z zamorko Nun odšli iz dvorca. Po poti je Lilit premišljevala: »Ne bi hotela, da Mesija vzame krono očetu; kajti hudo bi mi bilo, če bi ne mogla več prebivati v lepem dvorcu, če bi ne imela več lepih preprog, lepih oblačil, draguljev in dišav. Nočem pa tudi, da ga umore, ubogo novorojenče. Rekla bom torej očetu, da sem našla njegovo skrivališče in v zahvalo za uslugo ga poprosim, naj prizanese otroku in ga obdrži v dvorcu. Tako nam ne bo mogel škodovati; toda če je Mesija, bomo deležni njegove moči.«

Ko je Lilit prišla k Zebudi, je ta molila s svojim možem Metuelom.

In zdelo se je, da polní oba veliko veselje.

Tedaj se je Lilit domislila na zvijačo:

»Hozaelu gre dobro,« je rekla, »in jutri vama ga prinesem nazaj. Toda, ker vesta, kje je Mesija, me popeljita k njemu. Prišla sem, da ga molim.«

Metuel je bil preprost mož, ki je verjel v poštenost ljudi. Odvrnil je: »Povedem vas, kraljična Lilit.«

*

Ko sta prišla na kraj, kjer je bilo dete, se je Lilit močno začudila, kajti pričakovala je nekaj nenavadnega in veličastnega, dasi ni vedela prav kaj. Videla je pa samó kočo, prislunjeno k skalni steni, in pod slamnato streho osla, vola, moža, ki je bil kot obrtnik, preprosto ženo iz ljudstva, brez dvoma lepo, toda skromno oblečeno, v jaselcah pa na slami otročička, ki se ji je sprva zdel tak, kakršni so mnogi drugi.

Toda ko je stopila bliže, je videla njegove oči in v teh očeh pogled, ki ni bil kar nič otroški, in neskončno in nadčloveško milino. In opazila je, da je hlevce razsvetljevala samo luč, ki je izhajala iz deteta. Rekla je mladi materi:

»Kako ti je ime?«

»Mirjam.«

»In fantku?«

»Jezus.«

»Prav priden je videti.«

»Včasih joka, ne kriči pa nikoli.«

»Ali dovoliš, da ga poljubim?«

»Rada, gospa,« je rekla Mirjam.

Lilit se je nagnila in poljubila dete na čelo.

In Mirjam je malce ozlovoljilo, ko je videla, da ne poklekne.

»Tako,« je rekla Lilit, »to malo dete je Mesija?«

»Rekli ste, gospa.«

»In on bo kralj Judov?«

Dürer: Brezmadežna. (Bakrorez.)

»Zato ga je Bog poslal.«

»Ampak potem se bo vojskoval; bo ubil mnogo ljudi in pehnil s prestola kralja Heroda, ali pa njegovega naslednika?«

»Ne,« je rekla Mirjam, »zakaj njegovo kraljestvo ni od tega sveta. Ne bo imel ne straž ne vojakov; ne bo imel ne dvorcev ne zakladov; ne bo pobiral davkov in živel bo kakor najsiromašnejši izmed ribičev ob Genezareškem jezeru. Služabnik vseh ponižnih in majhnih bo. Zdravil bo bolnike, tolažil potrte. Učil bo resnico in pravičnost in vladal bo nad srci in ne nad telesi. Trpel bo, da nas pouči o ceni trpljenja. Kralj vzdihljajev bo, usmiljenja in odpuščenja. Kralj ljubezni bo. Zakaj ljubil bo ljudi in vsem, ki jih muči žeja po ljubezni, kateri ni na zemlji zadostitve, bo povedal, kako najde njihovo ubogo srce veselje in zadovoljnost. Imel bo neizčrpno usmiljenje z vsemi, tudi z grešniki, ki bodo ohranili zmožnost, da ljubijo, in krepost, da se čutijo brate vseh ljudi in da se ne povišujejo nadnje. In ni dvoma, da bo imel prestol...«

»Ah, torej le sama praviš,« je rekla Lilit, ki se je še upirala.

»...toda,« je povzela Mirjam, »ta prestol bo križ. Na križu bo umrl, da se pokori za grehe ljudi, in da se jih Bog, njegov oče, usmili.«

Lilit je poslušala vsa začudena. Počasi je okrenila glavo k jaselcam. Videla je, da jo dete

gleda, in premagana po teh božajočih globokih očeh je padla na kolena in zamrmrala: »Nikoli mi ni nihče pravil takih reči.« In molila ga je.

Nun, dobra zamorka, je klečala že dolgo časa in jokala.

»Vem,« je rekla Lilit in vstala, »da išče kralj Herod otroka, da bi ga umoril. Vzemita osla, jaz ga plačam gospodarju, in bežita!«

»Tako mi je naročeno po angelu,« se je priklonil Jožef kraljični in se ji zahvalil za dar.

*

Po ozkih stezah, ki so se vile ob oblih gričih, so dospeli Jezus z materjo in Jožef in Lilit in zamorka in osel na ravnino.

Kraljična je rekla:

»Tukaj vaju moram zapustiti. Jaz sem kraljična Lilit, hči kralja Heroda. Spominjajta se me.«

*

In dočim so odhajali Mirjam, ki je sedela na oslu in držala Jezusa v naročju, in Jožef po poti na desno, je Lilit v temni noči zrla za svetlim sojem, ki je obkrožal božansko čelo malega deteta.

In prav tisti hip, ko je bleda, skrivnostna svetloba izginila za gozdom, se je zdajci pojavil med topotom konj in rožljanjem jekla trop rimskih vojakov, ki so jezdili v Betlehem...

PRED ŠTIRISTO LETI IZ LJUBLJANE V CARIGRAD

Silvo Kranjec

1. Naše dežele in Turčija krog 1530.

Staroslavni Carigrad, prestolnica rimskih ter bizantinskih cesarjev in za njimi mogočnih turških sultanov, nam je še danes, v dobi železnic in aeroplanov, nekam od rok in le malokateri Slovenec zaide tja. Zato ne bo odveč, če obnovimo spomin na one naše rojake, ki so baš pred 400 (1530) leti napravili za tiste čase težavno potovanje skozi evropsko Turčijo na sultanov dvor in katerih eden je to zanimivo pot tudi popisal. Da bomo njih opravke in doživljanje šele prav razumeli, moramo poseči malo nazaj in si predočiti takratni politični položaj in razmerje naših dežel do Turčije.

Ko je l. 1520 nastopil vlado najimenitnejši turški sultan Sulejman (ali Soliman, t. j. Salomon) II., sta bili Srbija in Bosna že dobrega pol stoletja v turški oblasti. Turčija je segala proti severu do Save in Donave, kjer pa je bil še močno utrjeni Beograd v ogrskih rokah in je zapiral Turkom nadaljnjo pot v Srednjo Evropo. Časti-

hlepn in bojeviti Sulejman je koj prvo leto po nastopu vlade z močno vojsko udaril na Beograd, in po dvomesečni hrabri obrambi je prišel ta »ključ do Ogrske« pod Turka. Posledice so koj

Kralj Ferdinand I.

čutile hrvatske in slovenske dežele, kamor so zopet jeli vpadati Turki; predvsem so zadele pa Ogrsko, ki je bila zaradi domačih razprtij za kako resno obrambo nezmožna. Tako je Sulejman na svojem drugem pohodu l. 1526 v kratkem boju pri Mohaču uničil ogrsko vojsko, dočim je mladi ogrski kralj Ludovik II. na begu utonil v naraslem potoku. Zmagoviti sultan je šel naprej proti ogrski prestolici Budimu, čigar meščani so mu prinesli mestne ključke daleč naproti, a mesto je bilo kljub temu oplenjeno. Iz Budima so napravljali Turki na vse strani roparske pohode, požgali veliko krajev in pobili na tisoče ljudi, nakar so se čez mesec dni vrnili v Turčijo.

Ker je bil kralj Ludovik II. zadnji svojega rodu, bi mu moral po sklenjenih pogodbah slediti na ogrsko-hrvatskem in češkem prestolu avstrijski nadvojvoda Ferdinand, brat tedanjega nemškega cesarja in španskega kralja Karla V. Dočim so češki velikaši priznali Ferdinandovo nasledstvo, je pa večina ogrskih izvolila za kralja domačina Ivana Zapoljskega, katerega je izbral tudi slavonski sabor, le hrvatski sabor je izvolil za hrvatskega kralja Ferdinanda. Tako se je začela v deželi ljuta domača vojna baš v trenutku, ko bi ji bila sloga najbolj potrebna.

Ferdinandove čete so pod vodstvom našega rojaka Ivana Kacijanarja nazadnje sicer porazile Zapolja, ki je moral bežati na Poljsko, toda od tam se je obrnil k sultanu po pomoč. Njegov odposlanec, poljski velikaš Laski, je s posredovanjem prekanjenega beneškega agenta Grittija res izposloval pri sultanu, da je sprejel Zapoljo v varstvo in ga obljubil podpirati zoper Habsburžana. S težkimi skrbmi je sprejel Ferdinand novico o Zapoljevem izdajstvu in se skušal mirno izogniti nevarnosti. Še istega leta 1528 je poslal v Carigrad Hrvata Ivana Hobordanca iz Slatine in kranjskega plemiča Žiga Višnjegorskega, da bi dosegla od Turkov mir ali vsaj premirje. Poslanca sta rabila poldrugi mesec do Carigrada, kjer so ju sicer lepo sprejeli, opravila pa nista nič. Zlasti Hobordanec, ki je bil velik junak, očitno pa slab diplomat, se je Turkom zelo zameril. Ko jim je našteval trdnjave, ki naj bi jih vrnil Ferdinandu, ga je veliki vezir Ibrahim-paša zaničljivo zavrnil, češ, da se čudi, da ne zahteva Ferdinand še Carigrada! Sultana je pa Hobordančev nastop tako ujezil, da je dal oba poslanca zapreti v njunem stanovanju in ju je šele čez devet mesecev izpustil. Obdaroval je vsakega z dvesto dukati, obenem jima je pa naročil, naj povesta svojemu gospodu, da bo prišel sam z vso močjo in silo ter mu vrnil, kar zahteva; naj se le dobro pripravi na njegov prihod!

Ferdinand se je začel torej pripravljati. Ker je že takrat bilo za vojskovanje treba predvsem denarja, so zaplenili cerkvene dragocenosti in jih prekovali v denar, prodali so četrti del vsega cerkvenega premoženja, deželni zbori so pa naložili prebivalstvu nove davke. Turške tolpe so že nekajkrat pridrle ropat na Kras in na Dolenjsko, ne da bi jih mogle deželne čete zavriniti. V tej stiski je Ferdinand še enkrat poskusil pomiriti se za vsako ceno s Turki in je l. 1529 poslal v Carigrad svojega stotnika Nikolaja Jurišića, ki naj bi ponudil sultanu v dar 100.000 dukatov, velikemu vezirju 40.000 in po par tisoč vsakemu paši, ki bi mu hotel pripomoči do premirja. Toda Jurišić je prišel komaj do Metlike in tu zaman čakal odgovora na svoje pismo, v katerem je prosil za varno spremstvo do Carigrada. Medtem je bil namreč sultan že odšel z 250.000 možmi proti Ogrski, kjer ga je na mohaškem bojišču čakal Zapolja s pristaši in mu ponižno poljubil roko.

Dva tedna kasneje so bili Turki že pred Budimom, ki se jim je sramotno hitro predal. Tu je bil Zapolja slovesno ustoličen za ogrskega kralja, kar je opravil kar namestnik janičarskega poveljnika, ne pa sultan ali kateri od vezirjev. Turkom se je mudilo naprej pred Dunaj, ki se je z vso

naglico pripravljaj na obrambo. Predmestja so požgali in posadka, ki je z došlimi pomožnimi četami štela komaj 20.000 mož, se je hrabro branila za obzidjem, ki so ga Turki ljuto naskakovali in spodkopavali. Sredi oktobra je Dunajčanom že silno trda predla, toda k sreči je tudi Turkom jelo vsega primanjkovati, hladno in deževno vreme so pa zlasti azijske čete težko prenašale. Vojaki so se začeli upirati in sultan je bil pameten dovolj, da je odnehal; obdaroval je janičarje in odšel nazaj na Ogrsko.

Tako se je prvič razbila pred Dunajem turška sila in Srednja Evropa je bila obvarovana pred žalostno usodo, kakršni je bil zapadel Balkanski polotok. Dunajska posadka je bila seveda izčrpana, vsa dežela daleč naokrog požgana in izropana, velik del prebivalstva pa pobit, tako da na uspešno zasledovanje Turkov ni bilo misliti. Vzeli so jim le nekaj obmejnih ogrskih mest, pravo Ogrsko z Budimom pa je sedaj prepustil sultan Zapolju obenem z ogrsko krono, ki jo je imel na pohodu pred Dunaj s seboj; če bi bil Dunaj osvojil, bi si jo bil pa bržkone sam posadil na glavo.

Ker je pričakoval Ferdinand za prihodnje leto novega turškega napada, ki bi se mu težko ubranil, je vnovič poskusil s pogajanjem. V ta namen je poslal l. 1530 v Carigrad poslanstvo, za katero

Sultan Sulejman.

je izbral zopet dva moža iz naših dežel, že omenjenega Nikolaja Jurišića in pa Jožefa Lamberga, ki sta imela nalogo, skleniti s sultanom mir ali premirje. V navodilih jima je bilo naročeno, za-

Fran Sterle: Slikarjev oče.

htevati nazaj vso Ogrsko ali vsaj tisto mejo, kot je bila pred bitko pri Mohaču. Za to sta smela ponuditi sultanu letni davek do 100.000 dukatov, velikemu vezirju Ibrahimu pa enkratni dar do 50.000 dukatov in sprejeti turške pogoje, v kolikor ne bi bili v škodo Ferdinandovim dednim deželam ali dušam njegovih podložnikov.

2. Poslanca in tolmač.

Preden govorimo o nadaljnji usodi poslanstva, si moramo ogledati oba moža, ki ju je doletela ta častna, pa tudi težka in odgovorna naloga.

Nikola Jurišić, rojen l. 1490 v Senju v Hrvatskem Primorju, je eden izmed mnogih sijajnih vojakov, ki so jih dali Srbi in Hrvatje habsburški vladarski hiši. Kot stotnik na turški meji je bil v Ferdinandovi službi, še preden je ta postal hrvatski kralj. Po mohaški bitki si je prizadeval pri hrvatskih velikaših za Ferdinandovo izvolitev in prevzel nato kot njegov komisar začasno upravo v deželi. V priznanje njegovih zaslug ga je kralj postavil l. 1528 za stotnika na Reki ter mu podelil grad in mesto Kisek v zapadni Ogrski. To trdnjavo je Jurišić štiri leta kasneje tako hrabro

branil pred Turki, da je moral sultan tu prekiniti nameravani pohod z vso vojsko pred Dunaj in se sramotno vrniti domov. Za to junaštvo kakor tudi za poslanstvo v Carigrad, ki ga hočemo popisati, je bil Jurišić l. 1533 povišan v barona, kasneje je postal tudi vrhovni vojni zapovednik v slovenskih deželah in deželni glavar kranjski. Leta 1540 je bil drugič v Carigradu, a tri leta nato je že umrl. Zanimivo je, da Jurišić ni znal skoro nič nemški in se je na listine podpisoval vedno s cirilsko pisavo, ki je bila takrat obenem z glagolico v rabi tudi na Hrvatskem in v Dalmaciji.

Drugi odposlanec, Jožef baron Lamberg, izvira iz znane plemiške rodbine Lambergov, katero pozna že narodna pesem o »Pegamu in Lambergarju« in ki je dala med drugimi imenitnimi možmi tudi prvega škofa ljubljanske škofiji. Naš Jožef Lamberg je potomec notranjske veje te rodbine, ki je imela v lasti gradova Šneperk in Ortenek, in se je rodil l. 1489 na Orteneku. Svoje burno življenje je popisal sam v okornih nemških verzih, ki zavzemajo v znani Valvazorjevi knjigi o »Slavi vojvodine Kranjske« celih 18 strani. Kot večina tedanje mladine tudi Lamberg ni drgnil dolgo šolskih klopi. Ko je namreč imel 13 let, mu je umrl oče (učakal je 99 let!) in mladi plemič je brž obesil šolo na klin. Učenje mu nikakor ni prijalo; preveč so mu rojile druge muhe po glavi, kot sam pove. Pravi pa tudi, da je vse življenje obžaloval svojo lahkomišelnost, ko je videl, koliko bi mu koristilo kaj več izobrazbe.

Lamberg se je vzgajal nato kot paž pri štajerskem deželnem glavarju, s 17 leti je prišel pa na dvor k cesarju Maksu I. in se v njegovem spremstvu udeležil vojne z Benečani. Za kmetskega upora l. 1515 je bil doma na Orteneku in z lepimi besedami miril puntarje, dokler niso prišle plemiške čete in jih razgnale. Kasneje je postal deželni upravitelj na Kranjskem in se vojskoval v vojni zoper Zapolja. Tudi Lamberg je bil po l. 1530 še enkrat kot poslanec v Turčiji. Dve leti nato ga je namreč poslal Ferdinand skupaj z grofom Nogarolo k sultanu, ki sta ga pa dobila že na poti proti Ogrski pri Nišu in sta morala s turško vojsko nazaj. Naslednja leta je prehodil Lamberg v raznih dvorskih in diplomatskih službah še veliko sveta, dokler ni postal deželni glavar kranjski in l. 1554 umrl v Ljubljani.

V tistih časih potovanje še ni bilo tako enostavna stvar kot dandanes, zlasti pa še potovanje skozi težko prehodne balkanske dežele, kjer so vladali tujskemu prometu malo naklonjeni Turki. Tudi diplomatska služba ni nudila zanesljivega varstva; kajti mednarodno pravo, ki danes zago-

tavlja poslancem tujih držav nedotakljivost, je bilo takrat še malo razvito. Turčija je pa vrh tega živela še izven kroga krščanske Evrope in se za njene pravne nazore malo menila. Kdor se je takrat namerjal v Carigrad, ni mogel nikoli vedeti, ali se bo tudi vrnil; razumljivo je torej, da sta se naša dva diplomata temeljito pripravila na pot. Zagotovila sta si od vladarja obljubo, da bo skrbel za njuni rodbini, če bi se jima na poti kaj pripetilo. Jožefu Lambergu je n. pr. kralj obljubil lepo vsoto 4000 gold. in mu za to zastavil grad Senožeče, kar je imelo veljati tudi za njegovega sina. Da bi se mogla ponašati, kot se kraljevskim poslanikom spodobi, sta si Jurišič in Lamberg izgovorila po 16 konj zase in za spremljevalce, ki sta jih izbrala izmed svojega znanstva, za prenašanje prtljage 4 tovrne konje in dve nosilnici, predvsem pa primerno vsoto denarja, in sicer v ogrskih zlatnikih. Na roko menda nista dobila ničesar (v Ferdinandovi blagajni je običajno vladala suša!), pač pa se je kralj v posebni listini zavezal, da bo povrnil njima ali njunim potomcem vse stroške, o katerih morata predložiti natančne račune.

V začetku avgusta l. 1530 sta bila slednjič odpravljena na pot z državnega zbora v Augsburgu, kjer je bil navzočen tudi cesar Karel V. S seboj sta vzela nekaj mladih plemičev, najela v Ljubljani več služabnikov, med temi zlasti kovača, kuharja in brivca ter tudi tistega moža, ki nam je vse to potovanje popisal. To je bil latinski tolmač Benedikt Kuripečič iz Gornjega grada, podložnik ljubljanske škofije, o katerem pa žal nič drugega ne vemo. Svoj potopis je izdal Kuripečič po vrnitvi iz Carigrada l. 1531 v drobni knjižici z naslovom: »Itinerarium, potopis poslanca Nj. Kr. Veličanstva v Carigrad k turškemu cesarju Solimanu l. 1530«. Ta, danes silno redka knjiga je bila natisnjena najbrž na Dunaju in ima na naslovni strani lesorez, ki kaže, kako Lamberg in Jurišič kleče izročata sultanu svoja pooblastila. Drugi lesorezi predstavljajo nekaj gradov iz Bosne in Srbije (Krupo, Kamengrad, Ključ, Sokol, Višegrad in Zvečan), potem avdienco poslanca pri bosanskem namestniku in njih stanovanje v Carigradu. Potopis je pisan v zelo okorni in težko umljivi nemščini, je pa tudi slabo natisnjen, ker je nemški stavec popačil večino slovanskih krajevnih imen. Zanimivo je, da se je ohranil na gradu Ottenstein v Dolnji Avstriji, ki je v posesti še danes živeče veje Lambergov, en prepis Kuripečičevega dela, ki se v glavnem ujema s tiskanim itinerarijem. Ta prepis je bil najbrž napravljen za Jurišičevega svaka Andreja pl. Puchheim, ki se je tudi udeležil potovanja v Carigrad.

Fran Sterle: Plesalka Lidija Wissiakova.

Razen tega imamo od Kuripečiča še neko knjižico, ki je tudi plod njegovega bivanja na Turškem in ima takle dolgovezni naslov: »Disputacija ali razgovor dveh konjušnikov, ki sta bila s poslanstvom Nj. kralj. Veličanstva pri turškem cesarju v Carigradu in ki se je vršil medtem, ko sta bila v prenočišču od Turkov zaprta. V njem se popisujejo vse šege in navade, vera, država in dežela Turkov. Od gospoda Benedikta Kuripečiča, latinskega tolmača (kot je od prej omenjenih konjušnikov skrivaj slišal), popisano, zelo koristno branje.« Ta razgovor je zanimiva kulturno-politična razprava, kjer se govori ne samo o turških, ampak tudi o avstrijskih političnih razmerah. Pisatelj zlasti graja krščansko neslogo, ki je kriva vseh nesreč, razmišlja, kako bi pognali Turke iz Evrope, in razpravlja o razmerju med cesarjem in papežem, pri čemer obsoja Luthra in njegovo delovanje. Vse to je popisano v obliki razgovora med dvema konjušnikoma (kar je seveda izmišljeno), najbrž zato, ker se Kuripečič kot kraljevski služabnik ni upal javno vtikati v ta vprašanja.

Ko smo se tako seznanili z dogodki, ki so pred 400 leti privedli naše rojake v Carigrad, in si ogledali glavne udeležence tega potovanja, hočemo v naslednjem podati njih doživljanje in opazovanja, po možnosti z besedami pisatelja samega.

V predgovoru svoje knjige pravi Kuripečič, da je vsem očitno in splošno znano, kako je nasilni stari sovražnik krščanske vere v nekaj letih mnogo krščanskih dežel in ljudstev s strašnim nasiljem spravil pod svojo oblast in kako še vedno stremi po osvojitvi vsega krščanstva ter zlasti nemške države. To se jasno vidi iz dogodkov pravkar preteklih let, ko je zavzel otok in mesto Rod, potem Beograd in vso ogrsko deželo kakor tudi iz obleganja mesta Dunaja. Zato bi kdo mislil, da ni potrebno, še posebej opozarjati na strašno krutost tega nasilnika. Toda po človeški nespameti ali pa še bolj po božji previdnosti in za kazen se večkrat zgodi, da svoje nesreče in bližnje nevarnosti sami ne vidimo ter se božje jeze šele takrat zavemo, ko nam je kazen že za petami. Zato je bil ta potopis natisnjen, da bi se vsak zavedel, pri čem je, in bi ga neizrekljivo turško nasilje bolj genilo.

V spisu je mnogo koristnih in zanimivih stvari, ki naj vzpodbujajo vsakega pobožnega kristjana k sočutju in usmiljenju z ubogimi brati v krščanski veri. Služijo naj mu pa tudi v svarilo in ga nagibljejo, da bo z vso močjo pomagal ohraniti in rešiti pravo krščansko vero, varovati žene in otroke ter življenje in imetje pred Turki. Zato naj vsak bravec z vso ponižnostjo prosi vsemogočnega in usmiljenega Boga, da bi nam podelil mir in edinost ter pravo spoznanje svoje božje besede in milost, da bi se mogli složno upirati temu sovražniku krščanske vere. (Dalje prihodnjč.)

MOST V VEČNOST

Globoko v meni trepetna skrivnost,
globoko v meni v večnost seže most.

In ko je največ trnja krog srcá,
in ko témá zastre mi blesk sveta:

sam Jezus in Marija čez ta most
prispeta v mojo žalost in bridkost.

In v meni je tedaj svetlo, svetlo,
da bi umrl, tako mi je sladkó, sladkó.

Nebesa zrem odprta nastežaj ...
In mene zarja Jezusov smehljal

in dlan Marije me sladkó, sladkó boli ...
... Tedaj v meni v večnost most drži — —

Vinko Žitnik.

IZ ZDRAVNIKOVIH DOŽIVLJAJEV

Priobčuje Bogdan Kozak

1. Sončni žarek in materin smeh.

Hudo je bilo tistikrat pri naši hiši, hudo in pusto, kakor še nikdar. Jaz, ki še nisem shodil v šolo, a sem bil že nekak glavar vedno glasni in lačni kopici manjših sorojencev, sem se živo zavedal težavnega položaja. Matere ni bilo na spregled že nekaj dni, ležala je menda bolna v gorenji sobi, kamor ni smel nihče od nas otročajeve niti pogledat. Pri njej se je mudila obilna in lepše opravljena žena, ki je večkrat prišla v hišo in si dala postreči zdaj z juho, zdaj s cvrtjem, zdaj s kavo in se večkrat krepčala z vinom, ki ji je moralo biti vedno na voljo. Do nas je bila ta žena čmerna, iz hiše nas je podila, kadarkoli je prišla doli. Ko sem jo hotel vprašati, kdaj pride mati v hišo, me je presekala s tako rezkim: Zgini, smrkavec!, da sem onemel navzlic veliki skrbi in radovednosti.

Tiste dni je bila pri nas Reza Matajkocova, priletna deklina, ki je oskrbovala kravo v hlevu, šarila po hiši in kuhala. Ni bila napačna ta »teta«, molčala je ves dan, na naša vprašanja je skomizgala z rameni, ni nas svarila ali tepla, tudi ne ko smo razbili veliko lončeno kozico, ki nam jo je dala »postrgati«. A kuhati ni znala kakor naša mati. Jutranji močnik je kar zbadal v ustih, opoldanja skuhnja je bila tako čudnega okusa in večerna polenta polna sirovih »štrukeljcev« nepredelane in neprekuhane moke, da smo puščali v skledi jed, kar se pri nas poprej ni dogajalo. Kako je bilo tiste dni v izbi, kjer smo bili otročaji nastanjeni in samim sebi prepuščeni, sam Bog vedi, Reza se ni utegnila zanimati; ona žena pa, ki je ob kriku najmlajšega bratca, ko je padel z edine skupne postelje, vteknila nos v izbo, je menila, da je v ciganskem šotoru lepše ko v naši izbi.

Težko mi je bilo vse ozračje v hiši, ki se je zdela brez matere tako prazna, pusta in odurna. Najbolj pa me je splasil oče, ki je taval po hiši in okoli voglov zamišljen in molčeč, dasi je bila hiša sicer polna njegovega glasu in petja. Nič nas ni svaril ali opominjal, samo zjutraj in zvečer nam je molitev podaljšal z zamolklim glasom: »Še en očenaš za bolno mater!« Njegov vedri obraz se je ves nagubal, oči so mu strmele kar v prazno, ko smo jedli, je odšel k materi, če in kje je spal tiste dni, ne vem.

Koliko dni je trpelo to neznosno stanje, ne vem več, morda tri dni, morda več, a bilo je neznanjsko dolgo. Zdelo se mi je, kakor da je noč zagnila našo hišo in da so se nad njo zgostili črni grozonosni oblaki, preteč nam vsem s pogubo. Vedel sem že toliko, da bi mi otroci ne mogli živeti brez matere, na očetu sem pa tudi dovolj videl, kako mu je zašla materina bolezen v živo.

Spali smo še, ko me je zbudil osorni očetov glas iz hiše, kjer se je razgovarjal ali prav za prav prepiral z ono zoprno ženo, zakaj ona je kakor v strahu se potihoma opravičevala, on pa jo je zdelaval kakor nas paglavce. Toliko sem razumel, da ji je očital, da bo ona kriva materine smrti in da pojde po zdravnika. Drugi moji tovariši so še spali, jaz sem potihoma smuknil s postelje in v hlače. Hitel sem za očetom, ki je imel na sebi praznji suknjič in novi klobuk kakor za k maši. Videl sem ga zaviti k sosеду, živinskemu prekupcu in mešetarju. Čez dolgo časa je prišel iz hiše in zagledavši me rekel nenavadno mehko: »Domov pojdi in Rezi pomagaj! Drva ji nosi in po vodo hodi na studenec!«

Vrnil sem se domov, kamor je že prispela Reza. Brž sem ji nanosil drv za ves dan in napolnil oba škafa z vodo, nato sem stekel oprezovat na grič, odkoder se je videla vaška pot tja do trga. Dolg čas mi je bilo in lačen sem bil, da sem obiral in žvečil robidnice, ki se jih nisem doteknil ne doslej in ne poslej. Po klancu navzdol sta prištorkljala dva možaka, naša soseda, prekupec in mlinar. V robidovju čepeč sem poslušal njun razgovor.

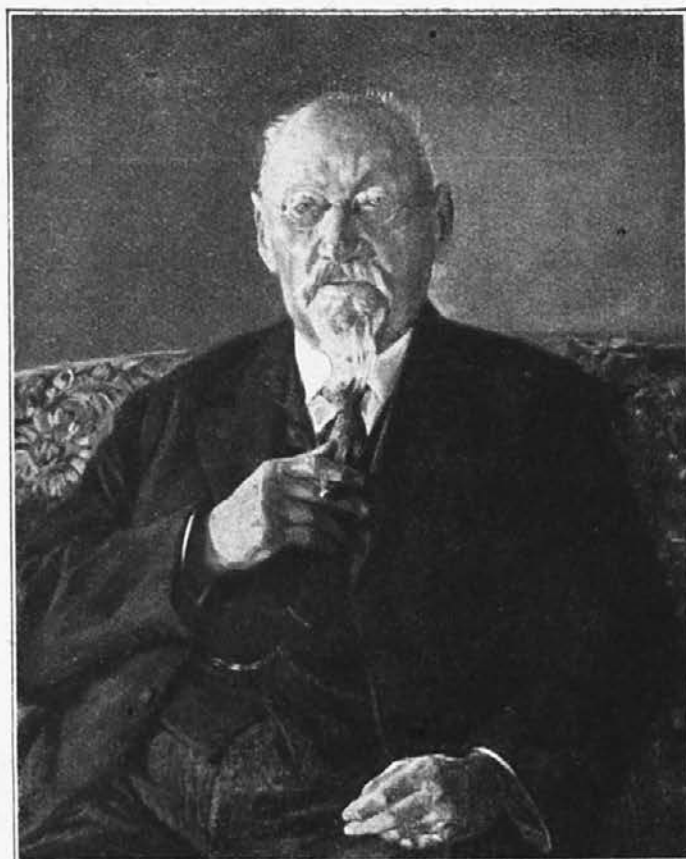
»Iz postelje me je spravil siromak,« je pravil mešetar. »In ni dal miru, da sem mu posodil deset goldinarjev. Za zdravnika trati denar ta bedak, ko ga še kmetje ne kličejo nikoli.«

»Nikoli ne boš več videl goldinarčkov,« je pristavil minar. »Kje naj jih vzame?«

»Vem, da ne vrne denarja, a odslužiti ga bo moral. Dvakrat ali trikrat ga vzamem s seboj v Ljubljano, da mi bo vole gnal v Gorico, in na jesen mi obrne zimsko suknjo,« se je hehetal mešetar.

»Od strele, kako si navihan!« je priznal s spoštovanjem mlinar.

Ta pogovor je vplival name, kakor bi me kdo tolkel z batom po glavi. Naš oče, ki je bil v vasi najbolj učen, saj so nosili k njemu pisma od sodnije in drugih kancelij, da jih je prebiral, tudi če so bila nemška in jih tolmačil in nanje odgovarjal, naš oče, ki se je znal razgovarjati z vsakim gospodom in tudi gospodom delal obleke, naj bo teh zarobljenih možakov hlapec!

Fran Sterle: Franjo Šuklje, graščak na Kamnu.

Kaj vse se je takrat vršilo v meni, ne vem več. Vem pa, da sem prevzet od dogodkov zaspal v robidovju na griču. Zdramilo me je ali toplo solnce, ki je peklo v glavo, ali razgovor dveh mož, ki sta hitela po klancu navzgor. Eden je bil naš oče, ki je nosil dolgo črno torbo v rokah, na njegovi desni drugi, visok gosposki človek, gotovo zdravnik. Stekel sem po bližnici pod vrtovi domov in naznanil prihod zdravnika. Reza se je ustrašila, zakaj odkar ona pomni, še ni bilo zdravnika v naši vasi.

Prišla sta in odšla v sobo. Oče se je kmalu vrnil v hišo in nas zapodil ven. Drugi so se raztepli po vasi, jaz sem prežal pri vratih. Reza je kuhala ne vem kaj, oče je prenašal sklede s kropom. Sesedel sem se na prag in vnovič zaspal, naslonjen na podboje vrat.

Zdramila sta me ista dva možaka kakor na griču, zdravnik in oče. Zdravnik je odhajal, oče ga je hotel spremljati in mu nesti torbico, kar je zdravnik odločno odklanjal, češ, da je navajen nositi svoje stvari sam. Govoril je jezik, ki ga nisem prav razumel, a dobro sem razumel očetov obraz, ki je bil čisto izpremenjen, veder in razigran kakor na sveti večer, ko nam je pel stare božične pesmi. Prijazno sta se prepirala tja do kraja hiše, kjer je naše dvorišče prehajalo na

vaško pot in je zdravnik, stisnivši očetu roko, odkorakal proti trgu sam.

V našo hišo je po tolikih mrkih dnevih prisijalo solnce. Matere ni bilo še k nam, tudi mi otročaji nismo še smeli k njej v sobo, a že tisti dan je prešla vsa mora od naše hiše. Oče se je prijel dela, ona žena se je še tisti dan odpravila od nas in se vračala samo za kratek čas nekaj dni; tudi Rezi je šla kuha bolje izpod rok, zakaj skleda se je pri jedi izpraznila do dna kakor nekdanj.

Zvečer smo sedeli otroci pod oknom gorenje sobe, ki je bilo po tolikih dneh zopet odprto, in si ponavljali zgodbe zadnjih dni. Takrat se mi je zablislilo v glavi in sem rekel svoji dve leti mlajši sestrici: »Veš, Micka, nikoli ne boš moja kuharica!«

»Kako ne?« je užaljeno odvrnila Micka. »Saj si mi obečal, da me vzameš za kuharico k sebi, ko boš gospod!«

»Ko pa ne bom gospod!«

»Ne boš gospod? Saj smo tako zmenjeni!« se je postavila sestra.

»Zdravnik bom, da veš!« sem svečano zatrdil.

»Hi, hi, hi.« se je oglasil od zgoraj pristrčni materin smeh, ki bržkone ni bil mišljen kot zasmeš, a se je kesneje izkazal kot materin blagoslov.

* * *

Ko sem odraščal, ni bilo več tistega zdravnika v našem kraju. Odšel je v daljno svojo domovino in dosegel kot odlični zdravnik velike uspehe in visoke časti. Čez dobrih trideset let po opisanem dogodku se je vrnil na obisk v naš trg, ki je bil prvo njegovo torišče in kjer se je takrat poročil z domačinko, bližnjo sorodnico moje žene. Od srca se je smejal dobri mož, Rusin, moji zgodbi, kako odločilno je on nevede posegel v potek mojega življenja.

LOFOTI

Priobčuje dr. A. Šerko

Dragi Finžgar! Ob sklepu svojega opisa vožnje v Severno Ledeno morje¹ sem obljubil čitateljem Mladike priobčiti v letošnjem letniku vrsto člankov o norveških ribičih in njihovem življenju v lofotskih vodah. To obljubo sem storil pod vtisom, ki so ga napravile name nepopisne krasote norveške dežele, posebno pa lofotskih otokov, in pa pod vtisom opisov življenja in trpljenja lofotskih ribičev, ki sem jih čital v knjigah najboljših norveških pisateljev. Rad bi, da bi tudi ta ali oni čitatelj Mladike doživel isto, kar sem doživel jaz pri čitanju teh del, dasi se zavedam, da to ni mo-

goče. Le kdor je na lastne oči videl Lofote in se zasanjal v njih temna pobočja in njih s snegom in ledom pokrite vrhove, v njih tihe, v samotah dremajoče sunde in morske prelive, le kdor je doživel na obširnem Vestfjordu večerno polarno sonce, toneče v Atlantskem oceanu, bi mogel čutiti isto, kar sem čutil jaz takrat. — Pa vendarle hočem držati besedo in dati čitateljem Mladike vsaj nekoliko pogleda v življenje, nam Slovencem tako tuje.

Ne jaz, ampak norveški pisatelji bodo govorili v teh člankih o tem življenju, iz norveških knjig sem povzel, kar nudim. Prinašam odlomke iz velikih norveških romanov, opisujoče ribiče v temnih polarnih nočeh pod Lofoti.

Preden pa začnem, hočem podati le nekaj kratkih zemljepisnih podatkov o lofotskem otočju.

* * *

Daleč, daleč tam na severu, onkraj polarnega tečajnika, dva tisoč in petsto kilometrov od naše slovenske dežele, se dviga ob norveški obali iz globin Atlantskega oceana vrsta strmih, temnih gorá: Lofotski otoki so. Neposredno iz morja se dvigajo oledeneli vrhovi kakor stene strmo v višave 1300 m. Le tu pa tam je ob vznožju gorá tik ob morju večja ali manjša ravnica z majhno ribiško naselbino.

Pet velikih otokov: Moskenesöy, Flakstadöy, Vestvaagöy, Austvaagöy in Hinöy se vrsti od jugozapada proti severovzhodu, ločenih po zelo ozkih, rekam podobnih prelivih (sundih), skozi katere valovi ob plimi morje z močjo in brzino velerek.

Pred to skupino ležita daleč na jugu še dva samotna majhna otočka: Röst in Varöy. Široki morski preliv med otočkom Varöy in otokom Moskenesöy je zaradi svojih nevarnih vrtincev in vodnih brzin pod imenom Moskenstraumen (Malstrom) znan po vsem svetu. Ob plimi dere voda tod z brzino šestih morskih milj na uro mimo neobljudenega otočka Mosken.

Veliki otoki se vrste tako, da napravljajo vtis sklenjenega gorovja, ki se razteza 150 km v dajavo od jugozapada proti severovzhodu. Njih površina znaša 5.800 km².

Morski zaliv med lofotskim otočjem in norveško celino, takozvani Vestfjord, je na svojem južnem koncu 100 km širok, se proti severovzhodu zožuje in konča v ozkem Ofotfjordu, na čigar koncu leži železniška postaja Narvik.

Vzlic visoki severni legi je podnebje na Lofotih zaradi gorkega morskega toka (Golf) razmeroma milo. Najnižja zimska temperatura znaša ob obrežju otočja samo 4° C pod ničlo. Voda v

¹ Mladika 1930, št. 10, 11, 12.

Vestfjordu se pa tudi v najhujši zimi ne ohladi na površini pod $+2.6^{\circ}\text{C}$ in znaša v globini 100 vozlov stalno $+6.5^{\circ}\text{C}$. To in pa ugodno dno, na najglobljem mestu samo 640 m globokega Vestfjorda je vzrok, da se zbero konec decembra milijarde rib v lofotskih vodah k drstitvi. Najvažnejša med njimi je polenovka (Kabeljau = gadus morrhus).

Sredi meseca januarja, ko leži še polarna noč nad Lofoti, pridejo tisoči ribičev iz vseh krajev norveške obale v svojih 12—13 m dolgih, 3 m širokih in 1 m globokih čolnih pod Lofote na lov. Leta 1895 jih je bilo 40.000 na 9300 čolnih. Njih plen je znašal 46 milijonov rib v vrednosti 8 milijonov norveških kron (1 krona = 15 Din), l. 1924 je pa vrgel lov kar 20 milijonov kron (500 milijonov dinarjev).

Ribe stoje najbolj na gosto kakih 6 morskih milj od Lofotov v Vestfjordu v dolžini 60 morskih milj.

Glavno ribiško pristanišče na Lofotih je Kabelvaag na otoku Austvaagöy, glavno mesto je pa Svolvär z 2500 prebivalci.

Razlika med nizko zračno temperaturo nad norveško celino z njenimi zasneženimi gorami in ono nad gorkim vodovjem Vestfjorda povzroča silovite viharje, ki butnejo včasih in najpogosteje baš ob času lova, to je meseca februarja in marca, nepričakovano z orkansko močjo preko lofotskih vodá, ogrožajoč življenje tisočev ribičev.

Ker so ribe skoraj polovici norveškega naroda glavni vir dohodkov, ni čuda, da tvorijo Lofoti in ribiško življenje pod njimi eno najpriljubljenejših snovi norveških pisateljev. Je pa to življenje tudi tako pestro in zanimivo, da mislim, da bom ustregel čitateljem Mladike, ako jih vsaj nekoliko seznanim z njim. — Zemljevid Lofotov priobči Mladika v februarški številki. (Dalje prihodnjič.)

IZ ANATOMIJE O DIHANJU

Dr. Janez Plečnik

Razmišljanja o presnavljanju užitega hraniva — o gorenju ogljikovih spojkov v telesu — so nam še v jasnem spominu (glej Mladiko 1930, št. 9—12). Potrebujemo kisik za gorenje hraniv in v diha v a m o kisik (v pljuča in odtod) v kri iz zraka. CO_2 nastaja v naših udih pri gorenju pa i z d i h a v a m o CO_2 — nepotrebno in nerabno smetjè — po pljučih (iz krvi).

Pravijo torej: d i h a n j e (respirátio) ima dve dejanji: vdihavanje, vdih (inspirátio; inspírium)

Gojmir A. Kos: Mati z otrokom.

je eno dejanje, izdihavanje, izdih (exspirátio; expsírium) je drugo dejanje. Mi človeki dihnemo (vdihnemo ter izdihnemo) nekam 20krat v eni minuti in mi vemo, da se dihi vrsté lepo enakomerno. Dihamo nevede, nehote; samoodsebnó se nam diha. Toda vidimo tudi: hitevamo z dihanjem pri naporih (pri hoji navkreber), mudimo z dihanjem v seji; ležeči mudimo še bolj z dihanjem; mudimo z dihanjem tudi v spanju, v brezdelju. Kako se to vrši?

* * *

Razmišljanja o presnavljanju zaužitega hraniva so nam še v jasnem spominu. Precej pa je bilo napisanega v Mladiki o človeškem telesu pred temi razmišljanji in bravec je pozabil že na marsikaj, kar je vedeti potrebno za umevanje dihanja. Ponovili bomo torej nekaj že napisanega; bravec sam naj pa znova pregleda članke v prejšnjih letnikih. Priporočili smo že tako ponavljanje. Ne zidamo namreč tako, da bi grmadili novice pred bravcem; zidamo v želji, da bravec misli ob branju in da bravec brano ume.

* * *

Telo nam je zloženo iz celic (Mladika 1928; str. 139); naši udi so zloženine iz celic. Vse celice so potemke ene celice, so si sestre, so si torej močno podobne pa se vendarle razlikujejo med seboj in so raznotere po opravkih. Neke celice so čez vse druge čutljive, neke so čez vse druge gibljive in stezljive (in te so zbrane v meso).

Vsaka celica čuti (Mladika 1929; str. 23) in vsaka celica odgovarja na čutke z gibi. Živci so tiste celice, ki so pripravne predvsem sprejemati čutke, ki so kar postavljene za sprejemanje čutkov. Živci (= živčne celice) so izbrane tudi za to, da poročajo ostalim celicam (torej »telesu«) po posebnih protoplazmovih iztezkah o svojih čutkih, torej, da poročajo o spremembah v okolici telesa ali o spremembah v telesu samem.

Vsak ud našega telesa je radoveden (Mladika 1929; str. 61), kaj ostali udje delajo: srce je radovedno, kaj jetra delajo, jetra so radovedna, kako ledvice čistijo telo. Poudarili smo (prav tam): opazovanje uči, da udje res poročajo drug drugemu o lastnem stanju ter da udje res dobivajo poročila o stanju drugih udov. Udje so torej med seboj v neprestojnem pomenku in je vsak organ torej nekak tujec in neko zunanstvo za vse ostale ude. Skušnja uči, da tudi vsaka celica je zunanstvo za vse druge tovarišice, prednice in potemke in opazovanje uči, da prav živci so — in to v dobri meri —, ki poročajo vsakemu udu, vsaki celici o težnjah, o željah, o bogastvu, o sreči, o nesreči vseh ostalih posamnih udov, vseh ostalih posamnih celic. Pa je umevno, da nimamo živčnih celic, teh sprejemalk in poročnic, le v vrhnjeh in da jih imamo tudi »v« organih samih.

Našteli smo obče znane primere: pri ščegetanju po nosni sluznici kihneš (nehote) pa je torej treba, da meso, ki stegne (stisne, zoži) koš pri kihnu in ki iztisne zrak skozi nos in usta (iz koša), ve, da je v nosu nekaj, kar nas moti in draži; — požiralo (samoodsebnost) žene grižljaj v želodec, pa je treba, da požiralo ve, da je grižljaj v njem; — srčni stisljaji se gosté pri stoji; srce mudi s stisljaji pri legi telesa, pa mora srce torej vedeti, kdaj stojimo, kdaj ležimo. Medsebojščina (altruizem) vlada torej med udi, med celicami.

Umevno je še tole: celice, ki dobé sporočila od (vseh) drugih celic, se morajo končno odločiti, kaj jim je delati, koga ubogati, komu pomagati, kaj storiti. Morajo pa sporočiti le-ta svoj sklep vsem drugim celicam — tudi to je umevno. Pa je zopet umevno, da druge celice morajo prvim povedati in sporočiti, je-li so z njih ukrepom zadovoljne ali ne. Ob dolgotrajnem poročanju in prerekanju bi prišlo telo v močne stiske.

Opozorili smo, da vsa ta uredba ni tako nerodna in da je ugodnejša. Udje (Mladika 1929, str. 183) poročajo le nekim posebnim živčnim celicam, ki so postavljene, da odločajo o poročilih in preprih in je tem celicam odločnicam na voljo, da povedo sprejeta poročila drugim udom, ali da jih (nekaterim) zamolcé, ali da prevrnejo sklepe celic in ne ukrepajo po njih in ukrenejo po svoje. Celice odločnice leže v živčnem (hrbtnem in lobanjskem) mozgu v zborih (»spraviščih«) in živčni mozeg je torej, ki sklepa o tem, kaj res čutimo, in ki sklene, kako telo odgovôri na čutek. Živčne celice so sestre in potemke telesnih celic; one razumevajo tožbe in prošnje telesnih celic; one poginejo tudi same, če »glavo zgubé« ob poročilih in če zapeljejo telesne celice v pogibelj z zmotnimi sklepi in pogrešenimi ukazi.

Celice odgovarjajo na dražleje z dejanji, z delom: solzne žleze, vzdražene po česnu ali čebuli, delajo solze; — po slastni pečenki vzdražene jezične in druge obustne slinavke delajo slino; — po svetlobi vzdražene vidne celice (v mrežnici zrkla) storé punčico ozko; — po krvnem podplutku vzdražene kostne celice napravijo novo kost (ob kostnih prelomih); — pik bčele (ose, komarja, koprive) vzdraži celice (kože), da se napnú, da izcejajo sokrvco — pa popenčne nastanejo; — po jedkih strupih (amonijak) vzdražene celice (v nosu) zdelajo dosti sluzi (smřka).

Celice so — tako smo dejali — take kot smo mi. Kako pa naše telo (kot celota) dražljaje preneše, kako odgovarja nanje?

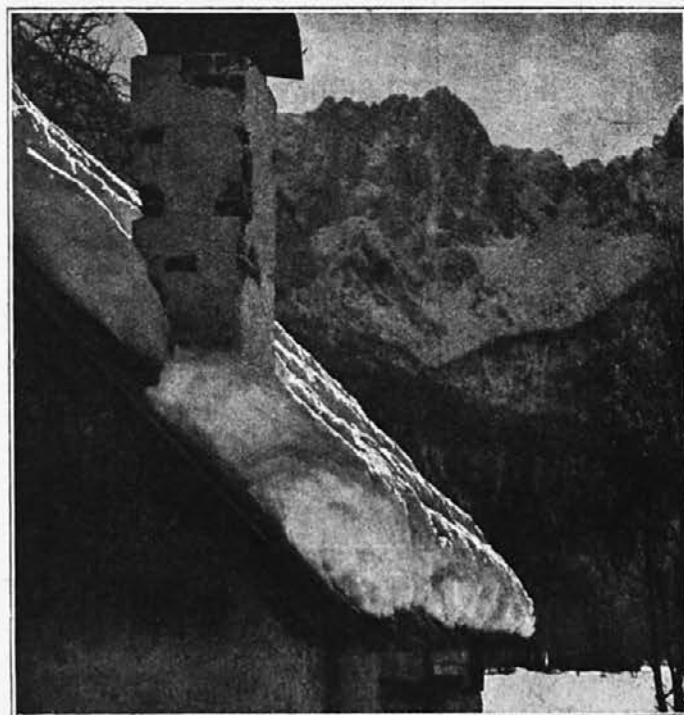
Nekih dražljajev se sploh ne zavedamo in ne ukrenemo nič proti njim: ne zavedamo se, da teče žolč iz jeter v črevo, torej na čревно sluznico; — ne zavedamo se, da srce bije ob ostenje koša; — ne zavedamo se, da ledvice izcejajo scalnico; — ne zavedamo se, da želodec prekuhava použito hrano; — ne zavedamo se, da lasje rastejo, da izpadajo; — ne zganemo se na take dražljaje: prerahli, prenežni so. — Neki dražljaji so nam kar pravšni; vemo zanje pa kar ne mislimo nanje in se ne brigamo zanje: lahen veter nam veje skozi lase; — sape šumljajo krog ušes; — vohamo vonj cvetic; — obliti smo po solncu s primerno toploto; — neprestano se (po malem) potimo in koža nam je vlažna. — Nekih dražljajev pa smo dobro vajeni, zavedamo se jih, tudi pazimo nanje; niso nam v težjo brigo, pa smo vendarle pozorni nanje; ti dražljaji se nekam zbiraajo, se kopičijo in nas gonijo k dejavnosti. Štejem sèm skoraj vse »vsakdanje« življenske potrebe: lovimo se na vegavi poti; — roženica se nam suši pri razprtih vekah pa jo z mežikanjem ovlažamo; — solimo,

hladimo, kisamo, sladkamo jed; — žejni pijemo; — gladni se odteščamo; — branimo se mraza z obleko; — praskamo se, če nas srbi; — iztrebimo polno danko; — izpustimo scalnico. — Neki dražljaji so nam neprijetni: preozka obutev: — v podplat nóge moleč žebelj; — preozek ovratnik; — pretežka obleka ob toplih dnevih. Taki neprijetni (premočni) dražljaji nas storé močno dejavne in skušamo odstraniti dražila. Skušamo se časih znebiti takih dražljajev s silo: razrežemo obutev; — raztrgamo ovratnik. — Neki dražljaji se nam zdé kar grozeči in znebljamo se jih kar n a s i l n o: razbijemo šipe, vlomimo duri, razbijemo zid, če nas plini slabe peči prično dušiti in smo zaprti v sobo. Časih ravnamo kot blazni, kot nespametni, kot besni pri ogrožajočih dražljajih: skočimo iz drvečega vlaka; — skočimo s strehe goreče hiše; — divjamo skozi plamen; — skočimo v brezdanjo vodo; — potapljajoči se bijemo krog sebe na slepo, oklepamo se plavajoče bilke, oklenemo se drugega potapljajočega se. Taka početja so brezmiselna, časih tako brezmiselna, da nas vodijo v smrt.

Naše telo je očitno tako zgrajeno, da se more prilagoditi le v neki meri vplivom, da more primerno odgovarjati na dražljaje le do neke mere. Naše telo ima torej (neko pa) omejeno prilagódvansko sposobnost. Ne čutimo prerahlih dražljajev; odgovarjamo ponovkovaje (ritmično; mežikanje) na močnejše dražljaje; prilagódvanska sposobnost odpove (se sprevrže) pri premočnih vplivih. — Naše celice so take kot mi; tudi one v spraviščih so take kot mi.

* * *

CO₂ nastaja v telesu pri životju (= delu celic). Izdihavamo CO₂ sproti, saj nima večnosti, za nas uporabne. CO₂ je smetjé v našem telesu in izdihni odpravljajo, iztrebljajo to smetjé. Vajene so celice na to smetjé v neki meri, saj CO₂ nastaja v vsaki celici — v teh manj, v onih bolj in — CO₂ nastaja v nas od dne početja do smrti. Kri nosi CO₂ po telesu; nosi ga tudi do živčnih celic, nosi ga tudi do celic v spraviščih. Skušnja kaže, da imamo posebno spravišče za dihanje, in to spravišče je ob prehodu hrbtnega mozga v lobanjskega. Celice tega dihalnega spravišča so v posebni meri občutljive za CO₂ in celice v dihalnem spravišču so tudi, ki ravnajo obgrodnno meso, da se ponovkovaje steza (kontrahira), da stiska koš (rebra); celice dihalnega spravišča storé torej, da »dihamo«. CO₂ je dražilo za celice v dihalnem spravišču. Pomanjkljive ožitve (in širitve) koša ne iztrebljajo dovoljno dvokisli ogljik (CO₂).

Južni sneg. (Z Jezerskega. — Fot. Fr. Krašovec.)

CO₂ se nabira v krvi. Čim dlje ne izdihnemo, tem več CO₂ je v krvi. Kri nosi čezmerni CO₂ tudi k celicam v dihalnem spravišču. Celice v dihalnem spravišču čutijo njim neprijeten, premóčen vpliv ogljenčeve kisline (CO₂) in potožijo (po svojih protoplazmovih iztezkih) grodnim (dihalnim) mišicam svoje neugodje, in obgrodnno meso ve, da so celice v dihalnem spravišču njega sestre in se stegne (uskoči) in stisne koš in zóži votlino v košu in stisne mehasta naša pljuča (ležeča v košu) in iztisne iz pljuč CO₂; pljuča izpuhte neprijetno plinasto smetjé — pa odleže celicam v dihalnem spravišču; obgrodnno meso ohlapi, koš se raztegne in kisik (O) priteče v pljuča. Vsa zadeva se ponovkuje kot »dihanje«. Zadeva je obče znana: zadržimo sapo za pol, za tri četrti minute, pa nas bo premagalo — morali bomo zadihati; prvi dihi bodo globoki in se bodo gostili; dihanje se bo pa kmalu pomirilo; postalo bo redno, navadno. — Če je vse tako, kot smo povedali, potem bomo mudili z dihanjem, če je manj CO₂ v krvi nego navadno. Poskusimo! Iztrebljamo CO₂ po izdihih. Pohitimo torej z nekaj (10) dihi in poglobimo te dihe — pa res: potem smo za nekaj časa (10—20 sekund) ob vsako potrebo po dihanju — postanemo brezdihi (apnóični); CO₂ se pa urno znova nabere v krvi in primoralo nas bo kmalu k dihanju. — Žaba ima pljuča kot mi in diha kot mi; vemo, da žaba zdrži dolgo pod vodo brez dihanja — končno pa tudi žaba mora nad vodo, da nekajkrat dihne in se stori z dihi znova brezdiho. Tudi človek se stori brezdihega, če naj (delj časa) plava pod vodo. Tak

plavač pohiti z nekaj (10) globokimi dihi tik pred potopom in ti urni dihi ga napravijo (za nekaj časa) brezdihega; tak brezdihi plavač skoči v vodo in zdrži pod vodo neprimerno dlje od potapljača, ki ne pozna ali ki ni uporabil onega vpridka (vpridek = furtele = Vorteil).

Umevno nam je sedaj tudi dejstvo, da povsem mirni dihamo plitko in poredko in da se dihi globé in gosté pri napornem telesnem delu; porabimo več hrane pri težkem telesnem delu: več CO_2 nastaja ob večji uporabi hrane; — več CO_2 v krvi močneje draži dihalno spravišče; — dihalno spravišče ukaže grodnemu mesu globlje in gostejše dihe. Umevno nam bo še to, da potapljač, če samo tone in ne plava, dlje zdrži pod vodo, in da potapljač, ki urno plava, manj časa zdrži pod vodo; plavanje je delo, CO_2 nastaja ob delu in čim hitreje se CO_2 zbira (v krvi), tem prej se brezdihost konča.

So živali, ki zimo prespé, ki torej čez zimo ne delajo in ne jedó, in te živali v zimskem spanju (skoraj) ne dihajo; one (skoraj) ne izločajo CO_2 v zimskem spanju; saj CO_2 v njih (skoraj) ne nastaja. Suslik (Ziesel), polh, svizec (marmotica), jež, netopir, jazbec, hrček, veverica, medved, kajman so obče dobro znani po svojem zimskem spanju. (Skoraj) povsem mirujejo v spanju pa jim je treba kar le malo hrane; njih podkožna maščevina, nabrana v toplih časih obilja, jim zadošča kot hranivo za živetje v spanju. Ti speči brezdelci trebajo nekaj hrane: srce jim bije neprestano, srce dela torej in treba večnosti, treba torej goriva. Le majhne količine CO_2 nastajajo pri zimskem spanju, le malo smetjâ je treba odstraniti po pljučih, pa živali torej pičlé z dihi in (skoraj) ne dihajo.

Vemo tudi, da mladiči v materi ne dihajo — mati opravi dihanje, torej iztrebo dvokislega ogljika, zanje; ti mladiči prično koj po rojstvu samoodsebnost dihati, saj se prične po rojstvu nabirati CO_2 v njih telesu.

Mi sami vemo, da nas »duši«, da težko dihamo ob nahodu. Sluznica v nosu zabrekne ob nahodu, nos nam postane preozek, in iztreba dvokislega ogljika skozi preozek plinavnik ni zadostna; nahodni dihamo skozi usta. Davica (difterija) je nekak nahod, ki pri njem sluznica v nosu zabrekne; tudi sluznice v žrelu, v jabolku in sapniku zabreknejo pa se naš plinavnik zoži; bel, capast opaž leže še povrh tega na zabreknjene sluznice; pa te cape, ki časih kar visé v prostor jabolka in sapnika, bolj in bolj ožé in zapirajo pot v pljuča in iz njih. Otrok ne dobi več dovolj zraka in ne odda več dovolj CO_2 . Otrok temno čuti vse to in

leži samoodsebnost kar le mirno — saj bi se CO_2 ob vsakem gibanju množil (v krvi).

Pa cape visé in ožine ostanejo in ovirajo svobodno dihanje: Otroka duši in ga duši. CO_2 se zbira v krvi; celice v dihalnem spravišču so obdane od neprijetnega jim smetjâ. Dihalno spravišče ukaže globoko dihanje. Otrok diha naporno.

Pa cape visé in ožine ostanejo in ovirajo svobodno dihanje.

CO_2 se nabira in se nabira. Celice v dihalnem spravišču ukažejo: vse meso krog dihal delaj! Meso krog nosa zadrhti, se steza, meso krog ust razpre ustno odprtino, grodne mišice delajo na vso moč.

Pa cape visé in ožine ostanejo in ovirajo svobodno dihanje.

Živčne celice čutijo skrajno, grozečo nevarnost, one tonejo v dvokislem ogljiku, pa dihalno spravišče ukaže: vse, prav vse naj dela! naj uskákje, naj se steza, naj se krči, da pridemo proč odtod! — proč odtod! Splošni krči nastanejo: otrok vije oči, otepa in grabi krog sebe, suje z bedri, bije z rokami, ustnice in nosnice plapolajo.

Vse zâstoj: cape visé in ožine ovirajo svobodno izdihe.

Živčne celice so »zgubile glavo«: čim bolj otrok dela, tem več porabi hraniva, tem hitreje se zbira CO_2 , tem hitreje se smrt bliža. Narava je zblaznela v otroku; narava ne dela več za otroka, narava ubija otroka s svojimi ukrepi — ona zadavi otroka. Smrt?

Truplo položimo v zemljo; tam sprhni, strohni, zgine.

Zgine? Truplo ne zgine — glej jih cvetke, glej metuljčke, glej ptice na grobu — žive so; odkod je njih večnost? »V delavnico sem božjo zrl, tam prestvarjanje sem stvari, a smrti nisem uzrl.«

KO SO HRASTI ŠUMELI ZGODOVINSKI ROMAN

Spisal S. R. Minclov / Iz ruščine prevel B. Vdovič

Prvo poglavje.

»Torej pomni, Herman, kaj sem ti govoril! Tukaj hodi in pazno glej za obzidjem: Rusi so vsi razbojniki in tatovi. Čez tri ure pridejo drugi hlapci in te zamenijo. Do svidenja, prijatelj!«

»Lahko noč, stric!«

»Mojster, dragi moj, mojster! Tu ni sorodnikov, so le mojstri in hlapci!«

Ta razgovor se je vršil toplega in svetlega majskega večera l. 1501 v Pskovu, v nemškem

trgovskem dvoru med tesno drug poleg drugega stoječimi, dolgimi dvonadstropnimi poslopji.

Visoki človek, nazvan stric, se je obrnil in odšel z naglimi, drobnimi koraki, ki so pričali o njegovem nervoznem in nemirnem značaju.

Herman je ostal sam. Polna luna mu je svetila naravnost v lice, sveže in mlado lice s komaj opaznim puhom brk na privzdignjeni zgornji ustnici, odkrivajoči bele zobe. Čelo je radi širokega oboda čelade ostalo v temi, iz katere so se svetile velike oči. Mladenič je držal v rokah dolgo helebardo; njeno široko, bradljasto rezilo se je motno pobliskavalo pri svitu lune.

Ves svet je bil zalit s tem svitom. Sinje nebo se je odmeknilo od zemlje še dalje in više nego podnevi; v brezmejni, čisti in prozorni višini so tu pa tam mežikale zvezde.

Herman je povetil oči in zopet zagledal strme, od lune posrebrene, na šope delane strehe dortsov,¹ dvora, in ogljeno črno prečno ulico med njimi; na desni se je belil ogál nevelike cerkve, zgrajene iz neobklesanih plošč apnenca.

Nekaj mrzlega se je doteknilo Hermanove leve roke; urno jo je odmeknil in zagledal velikanskega kosmatega psa, ki je bil podnevi navadno zaprt. Pes je sédel poleg njega ter bil in pometal s širokim repom po tleh.

»O, Kapitan!« je, razveselivši se tovariša, vzkliknil polglasno Herman; sklonil se je in začel gladiti žival. »No, pojdiva na obhod!« Pes je stekel po prečni ulici; Herman se je odpravil za njim.

Stanovanjska poslopja so zavzemala sredino dvora; okoli njih, na desno in na levo od edinih vrat, so se vrstile dvonadstropne shrambe; spodaj so bile prodajalne, v gorenjih nadstropjih pa so se nahajale zaloge sukna in drugega blaga; okenca iz sljude so kakor oči slepcev gledala iz njih; v nižje shrambe so držale vrste trdno zaprtih in s težkimi visečimi ključavnicami zaklenjenih vrat. Za cerkvico se je pogrezalo v črno senco dortsov nizko, dolgo skladišče, kjer se je hranilo obsežnejše blago; na ozadju cerkvene stene so se različno črtale skládalnice sodov okoli nje, naloženih eden vrh drugega. — Vladala je nemotena tišina.

Pri enem debelih štirioglatih stebrov, ki so nosili nastrešje nad prodajalnicami, se je genilo nekaj živega; prikazalo in zableščalo se je rezilo helebarde, nato pa se je razlegnil glasen zategel zeh. Tam je stal hlapec iz drugega dortsa. Herman se je napotil k njemu.

»Kaj tako nalahko?« je spregovoril porogljiv, nizek glas in iz somraka nastrešja se je prikazal

¹ Hiše Nemcev, zgrajene nad kletmi in služeče za skupno življenje njihovim trgovskim družbam.

človek v okroglem šlemu in v topli, dolgi, cimeta-storjavi kamižoli. Obut je bil, kakor tudi Herman, v dolge nogavice in čevlje s širokimi zaponami.

»Ni mraz...« je odgovoril Herman in se nehote pogladil z dlanjo po kratkem jopiču, ki se je tesno oprijemal njegovih prsi.

»Pojdiva na obzidje, Karel?...« je predlagal, malo pomolčavši, nekoliko neodločno.

»Po kaj pa?«

»Rad bi pogledal na mesto...«

»Še naveličali se ga boste! Sicer pa — pojdiva. Spočetka seveda človeka vse zanima...«

Po lesenih stopnicah sta se povzpela na nekaj oder iz desk, ki je bil zgrajen vzdolž zidu, v višini prsi od vrhnjega roba njegovega. Pred njima so se pokazale strehe mestoma razmetanih mestoma na tesno nakopičenih kmečkih hiš; tu pa tam so se pokazale lesene cerkve; ne daleč, takoj za hišami, je temnel gozd, ki je kakor morjé zalival vse obzorje.

»To ni mesto...« je izpregovoril Karel, videč, s kako pozornostjo si Herman ogleduje stavbe. »to je naša stran — Zaveličje. Pskov zakrivajo tele...« je pokazal z glavo na strehe dortsov.

Herman se je obrnil in toliko da ni zakričal od presenečenja. Visoko nad ostrimi obrisi streh je stal, kakor da je po čudu zrasel, na sinjini neba vitek, ves bel božji hram. Zlati križ se je svetlo bleščal nad njim.

»Kaj je to?« je vprašal Herman, kazaje na prikazen.

Njegov tovariš je znova zazelal.

»To je glavna ruska cerkev... stolnica. Stoji na hribu, z dvorišča se radi stavb ne vidi.«

Oba sta se počasi odpravila dalje; deske so škripale in se jima tu pa tam udajale pod nogami. Mesto se je odkrivalo vedno bolj in bolj. Čarobna pravljica se je razgrinjala Hermanu pred očmi.

Po belih poljanah... (Fot. Fr. Krašovec.)

Komaj srebrič se, se je kakor svetel trak vila od kraja do kraja zemlje široka proga vode, posejana z zlatimi lisami. Z visoke strmine so se kakor blede sence ogledovali v njej sivi trdnjavski zidovi in ostrovrhi stolpi. Izza njih se je dvigalo nekaj nepojmljivega, presenetljivega: neke čudne, brezštevne strehe, kupole, visoki zidovi z zvonovi v odprtih linah, zlati križi... Nikjer, niti v domovini niti v Nemčiji ni videl Herman nič podobnega!

»Pa ne, da so to vse cerkve?« se je zavzel. »Taki bogaboječi in pobožni ljudje so ti Rusi?«

Tovariš je pihnil skozi nos: »Pogani so!«

»Kako pogani? Saj so kristjani!«

»Kristjani so samo ti, ki spoznavajo našo sveto katoliško vero. Samo križ je pri njih krščanski, v vsem ostalim pa so pogani!« Karel se je oprl s komolcem na zid in govoril s prepričevalnim glasom veščaka. Herman je nepremično gledal na mesto, ki je porazilo njegovo domišljijo.

Še v Derptu, kjer je po smrti sorodnikov kot rejenc rasel v rodbini svojega strica, je dovolj slišal o raznih čudesih Moskovijske, o njenih divjih in strašnih prebivalcih, o nenavadnih mestih, toda resničnost je prekosila njegovo pričakovanje.

»Mnogo bogastva je pri njih!« je nadaljeval hlapec, zavidno pogledovaje na mesto. »Vidite, koliko je cerkvá: pod vsako so zgrajene ogromne kleti in tam leži na kupe vsakega blaga: zlata, srebra in krzna!« Hlapec je vzdihnil in ni končal govora.

»Vi najbrže še niste dolgo hlapec?« je vprašal čez nekaj časa Hermana.

»Še ne dolgo; a vi?«

Hlapec je zamahnil z roko: »Dvajset let! Desetič sem že prišel sem iz Ljubeka... mi smo namreč Ljubečani...« je prevzetno pristavil, vihaje si brke. »V Novgorodu sem bil sedemkrat.«

Vprašanje, zakaj dosihmal še ni postal mojster, je bilo Hermanu že skoraj na jeziku, toda tistikrat se je izpod čelade njegovega sobesednika pokazala rejena višnjava hruška, ki mu je bila za nos, in brez besedi, toda dovolj zgovorno odgovorila, zakaj ne...

»N-da, mi smo že kaj videli! Bil sem v desetih bitkah, nekoč sem odbijal napad do sto razbojnikov, petkrat sem se potapljal. Dosti sem doživel! Toda čas je, da greva dol!« se je hipoma domislil Karel, kakor da so ga bili spomini zanesli.

Napotila sta se po zidu nazaj. Pri enem izmed presledkov, ki so delili shrambe, se je hlapec ustavil: v veliki obednici enega izmed dortsov¹ je

¹ Dortsi — družba. Z istim imenom so se nazivali tudi prostori družbi; vsak dortsi je imel svojega vojda in dva pomočnika.

gorela luč; skozi sljudo okna so se motno razločevale temne postave stoječih in sedečih ljudi.

»Steven² ima sejo...« je rekel hlapec, znižavši glas. »Blagu postavljajo cene. Ali si zaslužijo denarja tukaj!«

»Ali Rusi ne zaslužijo?« je vprašal Herman.

»Rusi so v naših rokah. Kakršne cene določi naš dvor za njihovo blago, po takih ga prodajajo. Saj se nimajo kam dejati s svojim blagom!«

Stopila sta na dvorišče in odšla vsak na svoje mesto.

»Pazite, kadar pridete spet na vrsto za na stražo — ne zamudite: kaznujejo. Tukaj je strogo!« je rekel hlapec za Hermanom.

»Ne zamudim, hvala Vam!«

Na puščobnem in temnem dvoru je spet zavladala tišina.

* * *

Na posvet so se zbrali mojstri³ vseh dortsov. Velika soba, obita s hrastovimi deskami, z visokim zakajenim stropom je bila polna ljudi. S kljuk, privitih v težka bruna, so na verigah visele tri z oljem nalite železne svetilke, podobne trioglatim, skledam s pokrovi; iz njih sredine so štrleli stenji; stekel v teh časih ni bilo in dim se je v kolebajočih vijugah vil nad žoltimi plameni svetilk, ki so osvetljevale dolgo hrastovo mizo. Krog nje so na lesenih naslanjačih z usnjenimi blazinami za trebušastimi glinastimi vrči s pivom sedeli in se na razne načine zvezali mojstri; dim luči je kakor višnjev oblak napolnjeval sobo.

Alderman⁴,⁵ nevisok, toda krepak in zastaven prileten mož z že sivečimi, na kratko ostrizenimi lasmi in popolnoma obritim obrazom je sedel na enem koncu mize v naslanjaču s posebno visokim naslanjalom; na njegovi desni in levi sta sedela po dva ratmana in dva aldermana sv. Petra.⁶

Med aldermani je bil pisar, visok, sušičen človek; pred njim je razen vrča s pivom stal meden tintnik in ležal list pergamenta ter nekoliko obrezanih gosjih peres.

Alderman je z lesenim kladivcem potolkel po mizi in v sobi je nastala tišina; vsi obrazi, povečini obriti, so se obrnili v njegovo stran.

»Gospoda...« je začel z nekoliko zateglim glasom alderman, »pregledovanje, razpostavljanje

¹ Svēt mojstrov.

² Gospodarji - kupci; hlapci so se imenovali njihovi trgovski pomočniki.

³ Glavni načelnik vsega dvora, ki se je v opisanem času označal kot Hanzeatska zveza; njegove pravice so bile neomejene, urejeval je vse zadeve dvora, bil sodnik in je lahko kaznoval tudi s smrtno kaznijo.

⁴ Ratmani — pomočniki aldermana, upravitelji dortsov; aldermani sv. Petra = gospodarski in policijski del dvora.

in ocenjevanje blaga je skoraj končano in pojutrišnjem po maši začne dvor s kupčijo. Med nami so novinci, ki so prvič prišli sem radi trgovine; potemtakem se mi vidi potrebno, da še enkrat naglasim glavna pravila dvora: Nihče ne more Rusom, pa če gre samo za vinar, popustiti od cene; tudi ne more stopiti z njimi v trgovsko zvezo in dajati blago na upanje. Od Rusov se mora jemati samo zlató in srebro, njim pa se daje v zameno samo blago. To je glavna točka in prosim, da se pomni. Dalje: Dokler ne določimo cen mi, se rusko blago ne sme kupovati; vse kupi potem dvor po ceni, po kateri hočemo plačati mi; drugih kupcev razen nas nimajo.«

»V prošlem letu smo jih za kožuhovino spretno obrnčili!« je s krohotom oznanil eden izmed mojstrov, hrupno postavlja svoj vrč na mizo, »pripeljali so mnogo kož, a mi jih nismo jemali! Šle so za polovično ceno; zamenjali so jih za platno!«

»Da ne pozabim: o platnu ...« je zopet povzel alderman in njegovo lice, kakor bi bilo izsekano iz rjavega kamna, je dobilo skrben izraz. »Sedaj pripeljana platno je jako slabo ... toli slabo, da ne vem, če se ga bo mogoče znebiti.«

»E, kaj!« se je oglasil nekdo, »še slabše gnijlè je šlo!«

»Rusom voziti dobro blago je greh!« je poučno spregovoril suh mojster, Hermanov stric, docela podoben ostronosemu, na drog nataknenemu vrču.

»Da, toda sedaj se ne smejo preveč dražiti!« je odgovoril alderman. »Pomniti moramo, da stoji naš dvor na sodu smodnika in da je bolje, da se ne hodi s prižgano lunto blizu. To govorim radi tega, ker je mogoče, da bo treba platno prodati ceneje, nego ga je steven ocenil.«

Na oddaljenem koncu mize, kjer so sedeli lastniki tega blaga, se je začelo mrmranje. Alderman je prisluhnil vzklikom, ki so prihajali od tam, in dvignil roko. Vsi so umolknili.

»Gospodje mojstri!« je spregovoril strogo. »O pravičnosti sodim lahko samo jaz in prosim, da ne delate praznih opazk. Mislim, da če dvor proda tako platno ne desetkrat, temveč samo petkrat draže, nego bi ga prodal v Nemčiji, tedaj je to za lastnike platna popolnoma dovolj! Posvetovanje je končano!« je pristavil, vstajaje z mesta.

Tudi ostali so začeli drug za drugim vstajati. Govorjenje je postalo splošno. Bližnja otvoritev trga in upanje na dober dobiček sta oživila vse. Bila je že pozna noč, ko so poslednji mojstri izpili svoje pivo in se razšli po svojih dortsih.

Svetilke v dvorani so ugasnile; molčanje je napolnilo nemški dvor, ki ga je srebrila luna s svojim svitom.

(Dalje prihodnjič.)

BOLNA PESEM

Moja duša je bolna,
polna
bridke lepote nerazcvelih rož ...

Moja soba
ko grob moje mlade dni krije.
Skoz tiho zaveso plaho sije
bleda svetloba ...

Ko žareč nož
mi v srcu tiči, me boli hrepenenje —
a življenje
ko silna, razpenjena reka
odteka
za okni mojimi
nepovratno v morje večnosti ...

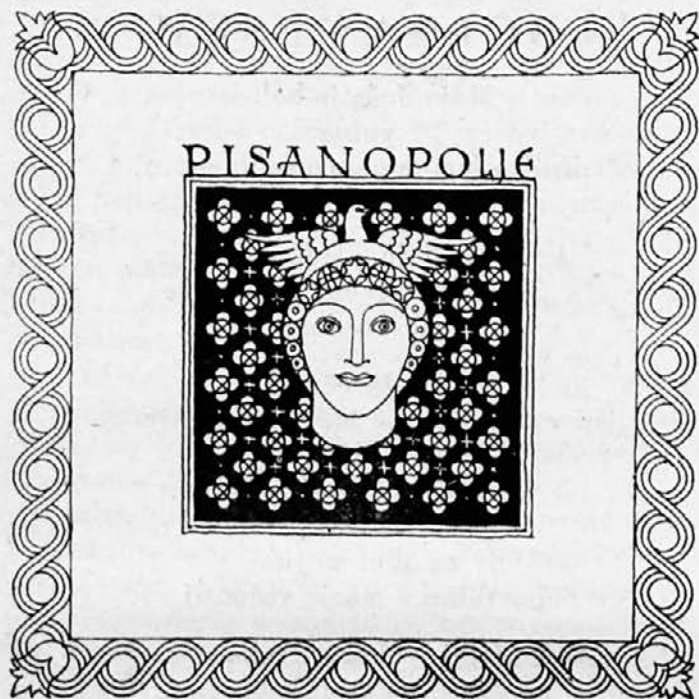
Jož — ko iz groba
vonjá po moji sobi ...
V srčni tesnobi
iztezam roke,
da bi privabil sonce v srce,
da bi se bolne rože razcevele ...

O, ni ga človeka,
da iz samote me bele
povede na jasna, razsvétljena pota!
Mrtva samota
vse okrog mene bridkó kameni ...

Za mojimi okni k vstajenju zvoni ...

Vinko Žitnik.

† SLIKAR FRANJO STERLE

Meseca novembra 1930 so zbrali prijatelji pokojnega slikarja Frana Sterleta njegovo umetniško zapuščino in jo razstavili v Jakopičevem paviljonu v Ljubljani. Na razstavi so bila zbrana dela, ki so se našla v pokojnikovi zapuščini, in dvoje, troje slik iz zasebne lastnine. Dasi je bila ta spominska razstava zelo nepopolna, je vendar

precej točno označevala vse Sterletovo življensko delo. — Rodil se je Fran Sterle leta 1889 v Dolenji vasi pri Cerknici. Prve umetnostne temelje si je ustvaril na stari ljubljanski umetnoobratni šoli, ki je bila tedaj še v Stiškem dvorcu na Starem trgu. Sterletovi prvi učitelji v slikarskem ustvarjanju so bili profesor Oton Grebenc in že pokojna profesorja Cigoj in Vesel.

Na ljubljanski umetnoobratni šoli je dobil mladi Sterle toliko znanja, da je bil sprejet na dunajsko umetnostno akademijo, katero je obiskoval v letih 1909 do 1912. Tam je najmočnejše vplivala nanj šola profesorjev Schmidta in znanega klasicista Griepengerla. Tam si je ustvaril tudi Sterle svojo solidno in nekam akademski suhoparno natančno tehnično izražanje.

Vojna je zajela tudi mladega slikarja in mu za več let izvila čopič in paleta iz rok. Iz te dobe so ohranjene le manjše redke skice, med njimi celo nekaj posameznih krajinskih in žanrskih motivov, česar vsega pozneje v celotnem Sterletovem delu skoro ni več najti. Vendar se je Sterle dokončno razvil šele po vojni. Dočim je v prejšnjih časih bilo na vseh njegovih delih opaziti še precēj mladeniške zanosnosti in umetniškega zamaha, izginja le-ta v poznejši dobi vse bolj in se umakne končno hladnemu in mirnemu, točno objektivnemu podajanju predmeta.

V dobi po vojni je Fran Sterle postal skoro izključno le portretist, in sicer eden izmed najbolj priljubljenih in najbolj zaposlenih. To ni niti čudno. Njegovi portreti so ljudem ugajali predvsem zato, ker je v vnanje ugodni in prijetni obliki znal točno podati osebo, in to vnanjo podobnost portretiranca izdelal često do vprav fotografski natančne obnove prirode.

Sterle je bil pa tudi organizatorično delaven. Leta 1922 je v družbi s slikarjem Sašo Šantlom, medaljerjem Antonom Severjem in profesorjem Otonom Grebencem, znanim propagatorjem slovenske ljudske ornamentike, ustanovil umetnostno šolo »Probuda«, katero je tudi sam vodil. Ta šola je poleg drugih nalog, katere si je bila stavila, priredila tudi poseben tečaj za slikanje na presno, katerega je vodil že pokojni vrhniški slikar Simon Ogrin. Po navodilih le-tega je Fran Sterle sestavil in izdal knjižico o tehniki tega, žal v današnjih časih skoro opuščenega slikarskega načina.

Spomladi leta 1930 je odšel Sterle na daljše potovanje, na katerem je obiskal francosko riviero, Korziko in Pariz, odkoder je odšel v London. Tam ga je dne 28. aprila na cesti povozil motociklist tako nesrečno, da je enainštiridesetletni umetnik zaradi težkih poškodb (razbil si je ob robniku glavo) umrl. Pokopali so ga v Londonu.

V zgodovini slovenskega slikarstva bo Sterletovo ime ostalo znano morda bolj zaradi tega, ker se bodo ohranili portreti znamenitih osebnosti, katere je slikal, nego pa zaradi umetnostne pomembnosti Sterleta samega. V nekaj letih je naslikal dolgo vrsto najbolj vidnih oseb: vsakomur znan je izredno uspeli portret nadškofa A. B. Jegliča, znani so portreti pesnika-generala Maistra, deželnega glavarja Fr. Šukljeja, pesnika Josipa Stritarja, ministra Ivana Hribarja in še dolga vrsta v naši javnosti znanih imen.

Iz spominske razstave objavljamo troje del. Najstarejše je »Portret slikarjevega očeta« iz leta 1918. Kaže nam moža, pristno notranjsko kmetijsko grčo, z malce hudomušnosti v izdelanem, izsušenem obrazu, ki zadovoljno vleče pipico in zvedavo zre v sina slikarja. Ta portret je izmed najboljših, če ni sploh najboljši, kar jih je Sterle naslikal. Videti mu je, da je bil ustvarjen z veseljem ter s čustvom in srčno toplino, katero na večini Sterletovih portretov, ki so sicer gladki in kar najskrbneje izdelani, pa često tudi nekam brezosebni, pogrešamo. Te svežosti, pri srčnosti in toliko njegovega, res prav Sterletovega, vsebuje le malokatera poznejša portretna podoba.

»Portret Frana Šukljeja«, deželnega glavarja in graščaka na Kamnu, je tipičen primer Sterletovega portretnega slikarstva. Portretiranec je tako točno in živo predstavljen, kakor da bo zdaj zdaj spregovoril. Obraz je kar najskrbneje proučen in ves živ, vendar pa navzlic temu le ne more prav prepričevalno podati zanimive igre produševljenih potez na obrazu tega odličnega politika in globoko izobraženega javnega delavca širokega, kar svetskega duševnega obzorja.

Portretno risbo znane slovenske plesalke Lidije Wissiakove je pokojni slikar ustvaril nekaj dni pred smrtjo, ko je potoval skozi Pariz, kjer je tedaj Wissiakova nastopala v francoski državni operi Opéra Comique. Ta nežna skica zanimive glavice po-

kazuje Sterleta kot dobrega risarja, ki je umel podati portretirancu vse značilnosti.

S Franjem Sterletom je prerano umrl eden najbolj znanih slovenskih slikarjev. Da ga ni daleč v tujini, kamor je šel iskat novih pobud in da spopolni svoje znanje, zadela tragična usoda, ki mu je v najlepših moških letih prekrižala vse načrte, bi se bil Sterle morda še razvijal in spopolnil. A že z galerijo sodobnikov, ki jo je ustvaril v dobrih desetih letih, si je postavil trajen spomenik v zgodovini slovenskega duhovnega življenja in ustvarjanja. K. Dobida.

ZNAMENJE PRI STIČNI

Blizu kolodvora Stična ob križišču cest Ljubljana—Novo mesto in Stična—Muljava stoji znamenje ne navadne oblike, izklesano iz sivga apnenca. Znamenje je iz dveh delov: iz približno okroglega stebra spodaj in nanj postavljenega, s štirimi plitvimi dolbinami opremljenega in z masivno piramidno streho pokritega nastavka pravokotnega prereza. Med oba ta dva glavna dela je vrinjena spodnji steber prekrivajoča pravokotna, zgoraj za odtok vode posneta krovna in delilna plošča.

V splošnem je to znamenje stare, iz srednjega veka izvirajoče oblike za spominske stebre, kakor je ohranjen eden na vrtu župnišča v Komendi, drugi ob prelazu čez železnico pri Podgorju pri Kamniku, bogatejši v Zgornji Radgoni, mnogi v Pesniški dolini

v Slov. goricah in še več drugih drugod po Sloveniji. Vendar je neskladnost spodnjega z zgornjim delom preveč očitna in vriva misel, da je bil starejši, drugemu namenu služeci spodnji del porabljen tu za nov namen. Arheologi že od nekdanj smatrajo spodnji steber za rimski miljnik, ki je stal ob rimski cesti in ki ga je stiški opat Lavrencij porabil za ta spomenik. Oblika in velikost stebra ne izključuje te možnosti, ki pa se tudi ne dá nepobitno dokazati. Kakor je iz napisov, ki pokrivajo ves spodnji steber, rob krovne plošče in spodnji rob ene izmed dolbin, razvidno, je ta steber postavil l. 1583 stiški opat Lavrencij Rainer, ki je vodil Stično od 1580 do svoje smrti 1601, na čast na križu trpečemu Kristusu potnikom v pobožno spodbudo. Iz napisa se tudi razbere, da je v eni izmed dolbin, v oni z napisom INRI, bila slika ali relief Kristusa na križu. Na okroglem stebri je poleg napisa več grbov, med drugim grb samostana in opata. Napis obstoji najprej iz 10 latinskih verzov, katerim sledijo 4 nemški ter latinski napis o postanku spomenika. Napis na robu krovne plošče je le s težavo še čitljiv in se zdi, da manj važen. Okrajšani napis pod dolbino s križem (doslej ga še nismo mogli raztolmačiti) se glasi:

T. T. D. N. A. O. M. S. D. // S. F. S. E. I. M. N.

Na pravokotnem podstavku stebra pa sta črki G. P.

Kulturnozgodovinsko zanimiv in po besedilu lep je posebno glavni napis na stebri, glaseč se v slovenskem prevodu (Sovretovem) takole:

KDOR GREŠ MIMO, POGLEJ TO SVETO ZNAMENJE
ZMAGE, / KRIŽ, ODKUPA SIMBOL, RODU ČLOVEŠKEMU
SPAS! / TOLE UTEGNEŠ RAZBRATI, VREZANO V NEME
PODOBE, / TO GOVORI TI NAGLAS DLETA IN KAMENA
MOLK: / NAUK NAŠ NI, DA BI KREMEN, DA LES BI
ČASTILI, KOVINO, / VEČNEGA MARVEČ BOGA, KI
OBRAZUJE GA LIK, / SIBE, KI ZATE TRPEL JE IN TRNJE,
ŽEBLJE IN PSOVANJE, / RANJEN, OPLJUVAN KI SEL
ZEJEN POD KRIŽEM JE V SMRT. / ČE TI NE ZDRAMI
SOCUTJA POMNIK TA KAMNITNI, POPOTNIK, / KJE BI
PAČ NAŠEL SE KRS, TRSI KO TVOJE SRCE?

Za tem napisom je nekaj vrst nemškega berila, ki pravi:

Popotniki, ki tod mimo hodite, pomislite, da je bil naš Zveličar, ki ga ta podoba predstavlja, triintrideset let v človeški podobi romar zato, da pokaže pravo pot nam!

Nato sledi spet latinski napis:

Ta pomnik krščanskega imena in go-reče vdanega češččenja — da bi prihajajočim in odhajajočim in tod mimo gredočim obnavljal njihovega Odrešenika spomin — je iz živega kamna postavit dal Lavrencij, opat stiški, leta 1583. po porodu Device.

Svetilka mojim nogam je tvoja beseda in luč mojim stezám.

Živa misel na Kristovo muko in trpljenje je kulturnozgodovinski pojav tudi v naši zgodovini duhovno in gmotno skrajno razgibane in razdrapane dobe protestantizma in sledeče mu katoliške protireformacije. Na križu umirajoči ali od smrti vstajajoči Kristus kot

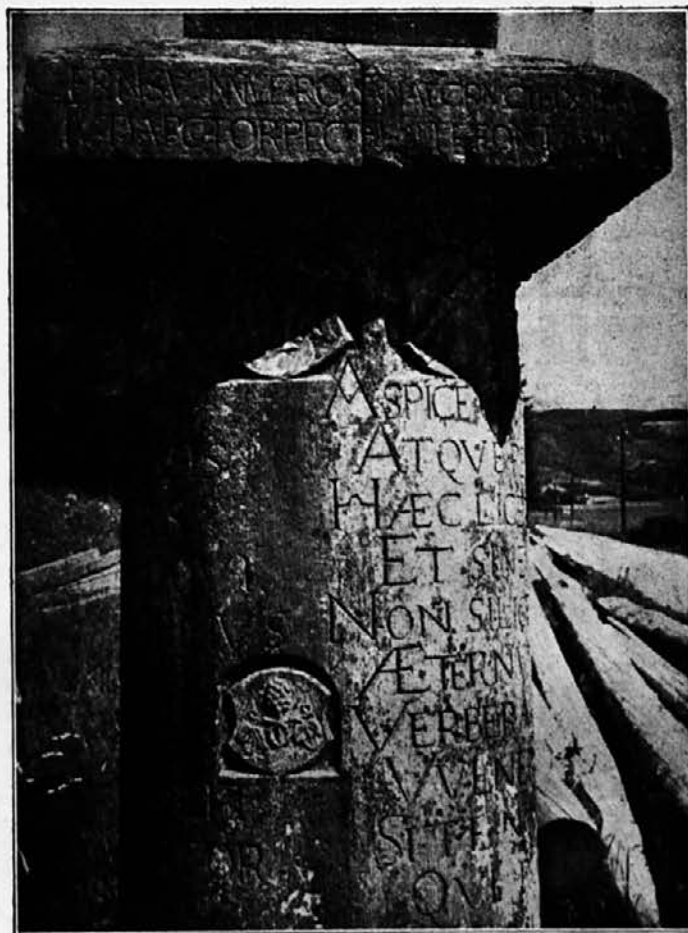
znanik vstajenja se tipično pojavlja na takratnih protestantovskih (n. pr. Trubarjeva nagrobna slika) in katoliških nagrobnih spomenikih, spremljan z obširnimi napisi, izražajočimi upanje na vstajenje in posmrtno življenje. Misel na Kristovo trpljenje je za ta čas, lahko rečemo, osrednja misel v dvomih in upanju utripajočih in omahujočih človeških duš te dobe. Da ji je tudi Lavrencij Rainer, eden takrat najaktivnejših mož naše domovine, ki ga stiški kronist nazivlje »očeta domovine in vere«, postavil spomenik, je torej iz duha časa lahko razložljivo. Njegovo veliko zaupanje v Odrešenika pa nam ga človeško označi kot moža vere, ki se je v protireformacijskem boju postavil odločno na stran težnjam škofa Tomaža Hrena. Za nas je danes ta spomenik kot spomenik verske misli onemel, ker je opremljen z besedilom, ki je mimoidočim popotnikom nerazumljivo, podobe Križanega, ki bi brez črk mogle govoriti, pa že zdavnaj nima več; a kljub temu je in bo trajno ostal važen kulturnozgodovinski spomenik, ki nam odpira pogled v duševnost davnih prednamcev. Dr. Fr. Stelè.

Takih in podobnih starodavnih svetinj je mnogo raztresenih po slovenski domovini. Spoštujmo in čuvajmo jih! Ti večkrat glasneje ko vsaka beseda govoré o duševnosti in miselnosti naše preteklosti. Res je mučno popotniku, ko vidi ta zgoraj opisani, pomembni, stari spomenik založen s hlodi, drvni in z vso navlako lesne kupčije. Ali bi se mu ne spodobila vsaj skromna ograja? Ur.

N O V E K N J I G E

Mohorjeve knjige za l. 1930. (Namesto drugih ocen priobčujemo pismo kmečkega gospodarja. Skoraj kar doslovno je. Zdi se nam, da je ta ocena, kakor preprosta, pa vendar tako stvarna in zanimiva, da naj za sedaj kar izpodrine vse druge — učene ocene. Ur.) —

Tole vam pišem o Mohorjevih knjigah in vam rečem, da smete tudi tiskati dati. Se nič ne bojim. Kar je res, je res. Ko sem zvedel, da so prišle, sem precej pogljal Micko ponje, čeprav še ni bilo oznanjeno. Nekoliko sem dvomil, ali jih bo dobila ali jih ne bo. Zakaj naš župnik je hudo natančen. Red hoče. Prav ima. Malo so jo res ošnopšali, dobila jih je pa vendarle. Dež je šel in vsi smo bili doma. Kar planili smo po njih. Na hvali, da jih je bilo dovolj, drugače bi se še zbili zanje. Še stara mati je prilezla iz zapečka, si nateknila ojnice na nos in hitro poiskala Življenje svetnikov. Te mora vselej ona prva prebrati. Ne vem, če jih bo do božiča. Kesnà je, slabo vidi in vsako črko z žnabli poišče. Otroci jo dražijo, da češnje bere, pa jim nič ne zameri. Sploh jim nič ne zameri. Mene je trdo imela, ti so pa vsi zlati. — No, žena je naglo segla po Materi. Kar začela je in tudi kmalu tipala po ruti v žepu. »Mama vékajo,« je povedal Francek, ki še ne hodi v šolo. »Saj ni res,« je ona tajila in se hitro še enkrat useknila. Pogledal sem jo izpod čela in koj vedel, ta bo zanjo. Naša je taka, da ima vek in smeh vse v enem lončku. — Najstarejši sin si je odbral Večernice. Ves goreč je za Korošce in Primorce in na storje kar mrtev. Jaz jih nič kaj ne maram. Tak sem. Papir je potrpežljiv, si mislim, in nalázejo se mu, kar se jim zdi. Meni gre le to v slast, kar je zares. Postavim zgodovina, da preudarjam, kako je bilo kdaj, kako je zdaj. To so zaresne reči, ne

Staro znamenje pri Stični (odlomek).

storje. In še od kmetovanja kake bukve. Le še več jih natiskajte. Nikoli jih ne bo dovolj. Koliko že jaz več pridelam kot je moj oče! Saj je bil dober gospodar. Pa je bil hud, če sem tiščal v bukve. »Ali boš z bukvami oral? Ali boš za dobro tele bukve na kravo postavil?« Takole me je odganjal. No, zase sem si hitro odbral Zgodovino in še Sadne škodljivce. Pa škodljivce so mi zaradi lepih podobice otroci izpulili. »Le,« sem rekel, »da jih boste tudi preganjali. Laže plezate po drevju kot jaz.« — No, potlej je ostal še Koledar, v katerega so tiščali kar trije. Tako smo si razdelili bukve in zvečer brali, da sem jih moral s hudim goniti spat. — No, zdaj sem vam povedal, kako smo se spopadli za Mohorjeve bukve. Lejte, kako je prav, da jih je šest in tako različnih. Vsak dobi svoje. Čeprav niso tako debele. Bolj prav je več sort, pa bolj kratkih. — Še tole bom povedal. So rekli nekateri sosedje, da so jim kakšne bukve preučene, preveč po novem spisane. Lejte, mene pa to kar veseli. »Premalo te je,« se ujezim, če kar hitro ne spreumem. Pa dvakrat berem, da se mi odpre. H koncu naj še dodam. Letos se nekaj bahate po časopisih, da je pet tisoč novih pristopilo. Ne bahajte, jokajte! Tako vam rečem. Jaz sem pred tridesetimi leti spraval Mohorja k hiši s tem, da sem si z ministriranjem prislužil in prištedil tisti goldinar. Od tedaj smo zmerom zapisani. Le ne vem, zakaj jih ni dvajset, petdeset tisoč več! Toliko branja. Strani sem preštel: 684 jih je. Za dva kovača. Vem, po čim so knjige, ko jih otrokom kupujem za šolo. Takale je moja misel. Vsak Slovenec,

če je le še majčkeno kristjana zraven, bi moral imeti Mohorjeve bukve. Za državo in za ves svet bi to moral biti kakor demonstracjón: Tukaj smo in takile smo. Mislite, da nimam prav? Pa imam.

Matevž Strugar, kmet.

Ivan Cankar: Zbrani spisi. XI. zvezek. Uvod in opombe napisal Izidor Cankar. Založila Nova založba v Ljubljani, 1930. Strani XIV + 410. — Za božič smo dobili enajsti zvezek Cankarjevih zbranih spisov, ki je doslej najboljše po obsegu, vsebuje pa dvoje izredno značilnih Cankarjevih del. To sta »Krpanova kobila« in »Hlapec Jernej«. V prvem delu, ki je bilo njegova deseta in nekako jubilejna knjiga, je podal umetnik svojo javno izpoved o domačih umetniških in sploh kulturnih stvarih. Iz opomb, ki jih je urednik dodejal besedilu v pojasnilo, je jasno razvidno vse ozadje, ki je rodilo to bojevito knjigo, in ki jasno kažejo malenkostne razmere, ki so vladale tedaj (je danes res kaj bolje?) v slovenski kulturi. »Hlapec Jernej in njegova pravica« je pa tisto Cankarjevo delo, ki je našlo pot najdlje po svetu in ki ga je tudi sam visoko cenil, dasi je morda čisto umetnostno gledano manj pomembno od marsikatero druge njegove knjige. — Izredno zanimivi so pa satirični in polemični spisi, ki izvirajo iz let 1907 in 1908, ko je bil Cankar organiziran socialni demokrat in poslanski kandidat ter je aktivno posegal v politiko. Iz teh spisov se nam kaže Cankarjevo človečansko pojmovanje politike v najčistejši luči, urednikove pripombe pa razkrivajo marsikatero neznano potezo, ki pojasnjuje tedanje njegovo ravnanje. — Če danes po več kot dvajsetih letih beremo te, pravzaprav samo za trenotek napisane članke in podlistke, šele uvidimo v polni meri, kaj smo s Cankarjem izgubili. Šele ob tem spoznamo, kako danes pogrešamo peresa, ki bi bilo vredno njegovega, in kako nam je prav v naših časih krvavo potrebna njegova satira in še bolj njegova pod pekočo satiro skrita vera v človeka in zaupanje v zmago poštenja in pravice. Ta zvezek nam kaže Cankarja-človeka, še bolj nego Cankarja-intimnega umetnika. Zato bo ta bojevita in tako življenska knjiga danes, v časih, ki so tistim slični, našla še prav posebno mnogo razumevanja in vernih bralcev. — Knjigo, ki velja broširana 68 Din, v polplatno vezana 80 Din, v platno 86 Din in v polusnje vezana 110 Din (kljub večjemu obsegu ji je cena ista kot prejšnjim!), vsem, ki jim je slovenska kultura mar, toplo priporočamo.

-a.

Ob srebrnem jubileju škofijskega zavoda sv. Stanislava in škofijske gimnazije. Sestavil in uredil Anton Koritnik, direktor škofijske gimnazije ob sodelovanju zavodskih profesorjev in prefektov. Št. Vid nad Ljubljano, 1930. — Zdi se, da vendarle ni ta spominska knjiga nekakšen obračun dela, ki se je izvršilo v 25 letih v zavodu sv. Stanislava v Št. Vidu, marveč da je ta jubilejni zbornik knjiga vsega naroda, ali vsaj za ves slovenski narod. Iz knjige veje dih, ki je preveval in gibal v preteklem četrstoletju pretežno večino vseh Slovencev. Ta dih se je nekako umirjen, očiščen ustavljal ob Zavodu in tamkaj zapletal vse mlado življenje tako, da je vsako leto dela in življenja v Zavodu bilo prav za prav odmev življenja po vsej domovini. Menda sodim prav, da je ni ustanove v Sloveniji, ki bi bila bolj nasplošno znana in priznana kakor ta zavod. Zamisliti tako pomembno in tako velikansko misel pa

to misel tudi utelesiti je zmožni edinole velik duh škofa Jegliča. Zato je umljivo, da mu je bilo slovo bridko; a kaj, slovo? Njegov duh je ostal in naj ostane v Zavodu, dokler bo stal še kamen na kamnu teh zidov. — Spomenica sama je pač taka, kakor je duh v Zavodu: temeljito delo je, brez navlake, jasno, pregledno, praznega govoričenja ne pozna. Dejanja in številke povedo vse. Razdeljena je na petero poglavij: 1. O zavodu, o začetku, o gradnji, o gospodarstvu in o uspehih (kronika). Od prve mature 1913 je vzgojil Zavod 187 duhovnikov in 247 izobražencev za svetne poklice, skupaj torej je izšlo iz Zavoda 434 abiturientov. Lepo število! Od teh jih je po vseh poklicih kaj malo povprečne kakovosti; večina jih je nad navadno splošnostjo. 2. poglavje opisuje gimnazijo — prvo slovensko in tudi edino, ki si jo je pa moral zgraditi narod iz lastne sile pod vodstvom svojega škofa, ko je vlada ni hotela dati. 3. poglavje razpravlja o vzgoji gojencev. 4. govori o izvenšolskem delu: o Mentorju, o domačih vajah in domačem gledališču. 5. in zadnje poglavje je posvečeno rajnkim. — Med besedilom je mnogo slik in risb. Vse so ali rajnega profesorja Porente, ali pa njegovih učencev (Kralj, Kregar, Votič i. dr.). Na koncu sta dodani dve poli slik v bakrotisku; te kažejo zavodsko poslopje, njegovo notranjščino, portrete oseb in razne skupine gojencev. — Še ponavljamo: Zelo zanimiva knjiga je to in zelo važen zgodovinski dokument.

R. C.

Koledar »Ave Marija« za navadno leto 1931. Že osemnajstič je izšel ta koledar v Chicagu. Podaja prav verno podobo razmer življenja ameriških Slovencev. V velikih razmerah nove domovine se Slovenci vtapljajo, dasi jim je stara domovina pri srcu in čuvajo stike z njo. Baragova slika na naslovni strani in več slik iz Baragovega življenja pričajo že nazunaj, da je letošnjemu Ave Marija koledarju dal glavno lice in glavno vsebino Baragov jubilej. Baragi je posvečena pesem in pet člankov. Med temi je prezanimiva primera dveh velikih slovenskih misijonarjev: Barage in Pirca. Koledar prinaša poleg razgleda po svetu obširen razgled po katoliškem svetu, ki ga podaja prof. Pavlin v članku Narodi za katoliško akcijo. O stikih s staro domovino pričata tudi objavljeni sliki nadškofa dr. Jegliča in škofa dr. Rožmana.

A.

Dr. C. Potočnik: Dobri pastir II. Ljubljana, 1930. Cena Din 40.—, po pošti Din 2:50 več. Ljubljanski semeniški spiritual je izdal drugi zvezek svojih premišljevanj o življenju našega Gospoda Jezusa Kristusa in njegovih svetnikov. Snov premišljevanja je v tem zvezku zajeta iz javnega Gospodovega življenja. Premišljevanja so sestavljena po običajni metodi iz dveh preludijev in treh, redko dveh točk. Misel, ki naj bi bila za dotični dan vodilna, premišljevanja zaključuje. Premišljevanja so izdelana skrbno in stvarno. Odlikuje jih dobra, jasna preglednost. Kratki, razprti nadpisi posameznih točk vežejo pozornost in izvrstno služijo spominu. Zdi se nam pa, da bi knjiga mnogo pridobila, ako bi bila bolj živa. Ta premišljevanja bi prijemala vse drugače, ako bi jim bil avtor prilil več srčne toplote in izvirnosti v izrazu, jim dal več nazornosti in plastičnosti, zlasti v prvem preludiju, ki naj po svoji nalogi v premišljevalni tehniki osvaja čute in domišljijo, ter bi bil v aplikacijah konkretnejši in življensko neposrednejši. Za sleherni dan vodilna misel bi bila plodovitejša, ako bi bila bolj konkretno

in naravnost življensko izražena, manj splošno abstraktna, pa bolj neposredno praktična. Premišljevanje je izmed prvih versko-prerodnih sil. Zato je pač želeli, da po tej knjigi sežejo poleg duhovnikov in redovnikov tudi laiki.

Dr. Z. A.

A. Conan Doyle: **Napoleon Bonaparte**. Zapriski francoskega plemiča. Roman. Poslovenil Vladimir Levstik. Založila Tiskovna zadruga v Ljubljani, 1930. Ni slučaj, da je v naših letih izšlo dosti knjig o velikem Korzičanu. Saj je naša doba precej podobna časom po veliki francoski revoluciji, ko so stare vrednote pale v prah, nove pa še niso bile zgrajene. Zato je razumljivo zanimanje sodobnikov za usodo mož velike oblike in širokega razmaha. V to slovstvo je prištetih tudi pravkar v slovenščini izišlo Conan Doyleovo knjigo. Ta roman je v bistvu prav za prav le niz anekdot in zgodb, katere izveš iz slehernega obširnejšega Napoleonovega življenjepisa. Vse to je z nekakšno fantastično, skoro bi rekel detektivsko zgodbo narahlo povezano v celoto. Navzlic temu — ali pa prav zato bo knjiga zanimala bravece, ker povprečnemu bravcu pove dovolj novega, in to živo in neprišiljeno. — Knjiga opisuje doživljanje mladega francoskega plemiča, ki se je vrnil iz Anglije, kamor je pobegnil po revoluciji njegov oče. Mladi junak romana se vrne prav v času, ko pripravlja Napoleon napad na otoško kraljestvo (Anglijo). Precej ob vrnitvi se junak nehote zaplete v zaroto proti Napoleonu, ki ga pa prijazno sprejme in mu podeli visoko službo. S tem in s poroko ter s kaznovanjem hudobnega ujca se ta malo zapleteni roman konča. — Knjiga je primerna tudi doraščajoči mladini.

N A Š E S L I K E

Naša prva priloga v barvah. Večkrat smo v Mladiki hoteli že objaviti to ali drugo lepó sliko, pa smo opustili namero. Zakaj? Ker bi zgolj enobarvna reprodukcija ne mogla nuditi gledavcem niti približne predstave o lepoti in barvnem bogastvu izvorne slike. Posebno premnoge slike slovenskih umetnikov iz polpreteklega doba, pa tudi sodobne, kar zahtevajo reprodukcijo v barvah. — Seveda je pri naših tehničnih napravah zaenkrat še izključeno, da bi mogli objavljati v besedilu samem večbarvne reprodukcije. Pač pa sta se založnica in uredništvo, v želji, da naročnikom dasta nov dokaz, kako se trudita izboljšati in še v vsej smeri spopolniti Mladiko, odločila za izdajanje večbarvnih umetnostnih prilog. Za letos so določene štiri priloge. Prinesle bodo izbrana domača umetniška dela, katera bodo priložena januarski, aprilski, julijski in oktobrski številki in ki jih bodo mogli braveci tudi pod steklom in v primernem okviru obesiti na steno in tako s temi domačimi umetniškimi proizvodi sčasoma izpodrinuti tuji neumetniški šund iz slovenskih domov. Zato imajo te barvne priloge še tudi prav posebno vzgojen pomen, širiti med ljudstvom smisel in ljubezen do domače lepe umetnosti. — Kot prvo smo izbrali »Sveto družino«, mladostno delo Ivana Groharja. Sliko smo bili v enobarvni reprodukciji objavili že v 1. številki letnika 1929. Zanimivo je primerjanje enobarvne in naše podobe. Slika je sicer, kakor rečeno, iz prve Groharjeve dobe, ko se je umetnik v njej začel šele zavedati lastnega hotenja

in se je skušal rešiti priučenih oblik in tuje slikarske tehnike, vendar že slutiš bodočega mojstra. S tem prvim korakom je Grohar, ta prešerni poet solnca in barv, prvič poskusil ujeti na platnu lahni trepet svetlobe in živo igro nemirno prelivajočih se barv in z njo ustvariti tisto sveto božično razpoloženje, katero res označuje slika. Navzlic nekaterim trdotam je Groharjeva »Sveta družina« močno in toplo življensko delo, ker je slikana s srcem in z dušo. Tako jo glej, tako jo uživaj tudi ti!

F. G. Waldmüller: **Zjutraj na božič**. V kmečki hiši smo. Božično jutro je in otroci, ki so komaj vstali, se vesele darov, katere je ponoči prinesel sam Jezušček. Tako se jim je mudilo iz posteljic, da sta dva še kar v srajčkah, drugi pa komaj za silo napravljeni. S kakšnim veseljem si kažejo, kaj so dobili. Vsak je nastavil zvečer čevlje in glej, polni so jabolk in drugega sadja, pa trakov, in kar je še lepih reči, katerih se razveseli otroško srce. To je veselja pri hiši! Samo Janezek se praska za ušesom in z žalostjo ogleduje prazen čevelj. Je že nočni gost dobro poučen o vseh njegovih porednostih. Zadaž stoji skromno božično drevesce, okrašena in s svečkami posejana jelka. Starši pa ded in babica se z otroki vred veselé in se čudijo, odkod vsi ti darovi. — Avtorja slike, ki je prav za prav le enačica podobe »Na Miklavžovo jutro«, katero je objavila Mladika predlanskim, je našim bravcem znan. O Ferdinandu G. Waldmüllerju (1793—1865) in njegovem življenju smo pa tudi že nekajkrat na tem mestu pisali.

Boris Kobe: **Sveti Miklavž**. Noč je, v razsvetljeni sobi spita dve deklici in sanjata o darovih, katere jima prinese najljubši otroški svetnik, sv. Miklavž. In res, glej ga! Prišel je v škofovskem oblačilu in skozi okno siplje cekine v sobo. Ob misli na radost, ki jo vzbudi v otrocih, mu gre obraz na smeh. — Prikupno sliko, ki visi v lekarni v Kostanjevici na Dolenjskem, je naslikal mladi arhitekt Boris Kobe. Mladikarji ga poznajo, ker jim je v letih 1927 in 1928 oblekel Mladiko v lično oblačilo. Da je pa razen arhitekta in knjižnega ilustratorja tudi spreten slikar, vé le malo kdo. Zato bo ta slika mnogim še posebno v veselje.

Gojmir A. Kos: **Mati z otrokom**. O znanem slikarju Gojmiru A. Kosu je naš list v svojem X. letniku (str. 228 in 229) že več pisal in smo tedaj tudi objavili vrsto njegovih najznačilnejših slik. Današnja njegova slika, ki je iz leta 1929, nam ga predstavlja kot spretnega in uglajenega portretista. Portreta gospe in otroka sta zares živa in govoreče podana ter predstavljata lep primer G. A. Kosove umetnosti.

Evgen Carrière: **Materinstvo**. O vsebini in pomenu slike ni treba govoriti. Kdor je sam ne občuti, njemu ne bo nobena še bolj učena razlaga mogla prav nič povedati. Kako pa naj popišemo tisto najsvetejše, svet ohranjujoče čustvo materinske ljubezni, ki ga pesniki in pripovedniki že od starih časov zaman poskušajo prav opisati? Preberi katerokoli Cankarjevo črtico o njegovi materi, pa boš našel najboljšo razlago tej svetovno znani sliki. Našel boš pa razlago tudi v Prešernovih in Župančičevih stihih, v Tavčarjevih, Pregljevih in Meškovich spisih. Pa to so le nekateri, prav posebno odlični primeri, ki jih pa najdeš v vseh slovstvih vseh narodov in časov, pa v slikarstvu in kiparstvu od davnih dni do danes. — Carrière je bil po svojem čustvenem nastrojenju prav posebno po-

zvan, da postane slikar najglobljih duševnih doživetij, tolmač najnežnejših čustvenih vezi med ljudmi. Le poglej, kako brez telesne teže je umetnik podal obe tesno združeni postavi, koliko izrazitosti je v obrazih, v napol priprtih očeh, v živih ustnah in koliko samostojnega življenja, koliko čustvene govornice je v teh produševljenih rokah. Globoke vezi, ki vežejo mater z otrokom, so podane na skoro breztelesen način, s tako toplo iskrenostjo in z neko skoro sveto pobožnostjo, da je le naravno, če so sodobniki trdili, da je Carrière v bistvu religiozen slikar, dasi ni slikal religioznih motivov. Moč, ki odseva iz njegovih skupin, kakor potopljenih in zavutih v neprodarno meglo, iz katere se izvija samo tisto, kar je važno, kar je pomembno, je tako privlačna in prepričevalna, da je ta impresionist do naših dni ostal živ in sodoben, kakor je bil za življenja. — Evgen Carrière je bil rojen v Gournayu v Alzaciji leta 1849 in je umrl leta 1906. V skupini klasičnih francoskih impresionistov je Carrière, ki so mu vzdeli priimek »meglač« zaradi tega, ker je rad uporabljal sivorjave barve, zavijal svoje postave v gosto tančico skoro neprodarnih temin pred negotovimi ozadji, od katerih se predmeti le nejasno odražajo, zavzel odlično mesto. Posebno znani so razen več skupin, v katerih na svoj iskreno čustveni način upodablja prizore iz družinskega življenja, izvrstni portreti številnih slavnih mož, kakor pesnika Verlainea, kiparja Rodina, pisatelja Daudeja in drugih.

PO OKROGLI ZEMLJI

Steklene hiše. Zdi se, da ni več daleč čas, ko bomo hiše zidali iz steklene opeke. Dve tovarni, ena v Holandiji, ena v Nemčiji, že izdelujeta tako opeko. Celo vrsto hiš, hangarjev, postaj so že zgradili ali docela ali deloma iz steklene opeke, in v New Yorku imajo že načrt za steklen donebnik z 18 nadstropji. Ogrodje bo seveda iz jekla in bakra, stene pa bodo iz steklene opeke, ki je znotraj votla, pa tudi zatóli trušč in je varna pred ognjem. Tudi vroče in mrzlo ne bo v taki hiši, ker je steklo slab prevodnik. Veže pa jo navadna malta.

»Igla Kleopatre.« To ime nosi krasen obelisk na bregovih Temze v Londonu. Pred 3400 leti so ga postavili v mestu Heliopolis v Egiptu na čast kralju Tutmezu III. Čez 2000 let ga je kraljica Kleopatra dala prenesti v Aleksandrijo. Leta 1878 pa so ga z neverjetnimi težavami prepeljali v London. Saj pa tudi ni čudno; visok je granitni steber 23 m in tehta 140 ton! Njegov brat, ali kot igla sestra, pa stoji od l. 1880 v Centralnem parku v New Yorku.

Prometne nezgode v Ameriki. Nič nikar ne tožimo, ako nimamo veliko avtomobilov! V Ameriki so lani povozili na cestah toliko ljudi, da so jih 33.000 takoj ubili, 1.200.000 pa ranili! Odškodnin za te nezgode so plačali 44 milijard dinarjev! In vendar ima Amerika cestni promet silno strogo urejen, bodisi za vozila bodisi za pešce, in pešce aretirajo, ako drugod hodijo čez cesto kakor na označenih prehodih.

Neraziskana arabska puščava. V južni Arabiji je pokrajina Ruba al Khali. Prav tako pa se imenuje tudi puščava poleg nje, ki je doslej še nihče ni prehodil. Kapitan Thomas je poskusil težko nalogo, pa je prišel komaj do sredine. Tukaj pa je imel samo dvojno

izbiro: ali pojdi dalje v gotovo smrt ali pa se vrni, dokler je še čas! Izbral si je povratek. Pa ga ni zapodila nazaj samo žeja, tudi kamele so bile slabe, ker so bile breje in pot skoraj neprehodna: dune rdečega peska so bile tako silno strme, da jim še kamele niso bile kos, pa tudi tako številne, da je bilo potovanje strašno zamudno, vročina pa tudi kot v razbeljeni peči. Pet tednov je bil na potu in ko se je vrnil, so mu Arabci odkrito povedali, da niso prav nič upali, da bo ostal živ, in da puščave še nihče ni prepotoval in je tudi mogoče ni, ker je tam naselbina hudičev.

Podzemeljski vrtovi. Ljudje bi res radi materi naravi izvili vse njene tajne. V navadni kleti cvetice ne uspevajo, še manj koristne rastline, če izvzamemo gobe in blede kali. Zdaj pa so začeli delati poskuse, da bi semena v dobri zemlji po kletih obsevali z ultravioletnimi žarki, ki vplivajo na rastlinje in na človeka podobno kot sonce in rast še celo bolj pospešuje kot sonce. Z uspehi se hvalijo, da so čudoviti. Po tem potu bomo morda res prišli kmalu tako daleč, da si bomo o božiču lahko privoščili svežih rdečih jagod ali pa grozdja na spomlad. V podzemeljskih vrtovih ne bo ne letnih časov ne vremenskih muh, ampak vse bo odvisno samo od človeških muh.

Sokrat in Marconi. Dr. Nansen, véliki raziskovavec in ljudoljub, je na univerzi predaval dijakom in jim kot zgled našega enostranskega življenja navedel tudi dvogovor med grškim filozofom Sokratom in italijanskim iznajditeljem brezžične telegrafije Marconijem. — Sokrat si ogleda čudovite iznajdbe in pravi: »Saj je vse to res zanimivo, toda kaj ste se pa iz tega naučili o samem sebi?« — Marconi: »Ali ne vidite, kako velikanskega pomena je za vse človeško življenje, za trgovino, za gospodarski razvoj, ako se morejo ljudje hitro pomeniti?« — Sokrat: »Kaj pa je to Vam pomagalo? Ali ste zato postali boljši? Pa še to: Ako iznajdbe nekaterim pomagajo, pa morda ostali vendarle še trpijo?« — Marconi: »Le pogledjte naš radio, ki prinaša lepo godbo in poučna predavanja tisočem, da, milijonom!« — Sokrat: »Kdaj pa imajo potem vsi ti milijoni ljudi čas, da mislijo na to, kar je neskončno bolj važno, namreč da mislijo nase?«

Napoleonov grob. Napoleona so najprej pokopali v njegovem pregnanstvu na otoku Sv. Helene. Čez dvajset let pa so ga l. 1840 z velikimi slovesnostmi prepeljali v Evropo ter ga končno pokopali v krasni palači Hotel Invalidov ali invalidskem domu v Parizu. Tedaj so francoski oblastniki za dve minuti krsto iz mahagonija odprli in si ogledali truplo svojega velikega rojaka. Nato pa so ga spravili v šest krst: iz cinka, mahagonija, dve iz svinca, ebenovine, zadnja iz hrasta. Od tedaj naprej pa ga niso nikoli več nadlegovali, dasi dobiva francoska vlada vsako leto vse polno prošenj, naj bi vendar dovolila odpreti grobnico iz rdečega granita. Učenjaki, zgodovinarji, zdravniki: vsak izmed njih ima svoje vzroke, da hoče videti Napoleona: ta bi si rad ogledal in zmeril njegovo lobanjo, drugi dognal vzrok njegove smrti. Pa je že dokazano, da ni umrl za rakom, ampak radi kroničnih izpuščajev v želodcu.

Poštni nabiralniki v Londonu so živordečeobarvani, da jih že od daleč lahko zagledaš. Kmalu pa se jim pridružijo modri nabiralniki, modri zato, ker je to barva zraka, pisma iz teh nabiralnikov pa bo zračna pošta z letali odnesla na naslov.

»Jež in lisica.« Znan je basen o ježu, ki je prišel kot ponižen gostač v lisičji brlog, pa je lastnico počasi izpodrinil. Podobno poje nemška pesem: Klical sem duhove, zdaj se jih pa znebiti ne morem. Te pravljice pa se uresničujejo v življenju. V Avstraliji so uvedli kunca, danes dela ogromno škodo, pa ga ne morejo iztrebiti. Pripeljali so tja ali nekam drugam vrabca; razmnožil se je tako zelo, da nobeno žitno polje ni več varno pred njim. Na Novo Zelandijo so naselili jelena in gamsa in ju zaščitili pred lovci, prav tako pa tudi domačo kozo, vrečarja, mačko in kuno. Pa kaj se je zgodilo? Živali, ki jedo rastline, uničujejo cvetice, ki nikjer drugje več ne rastejo, mesojede pa iztrebljajo krasne tropske ptice. Gozdovi Nove Zelandije so se od l. 1840 skrčili na četrtino, je pa zato 50.000 gamsov in 300.000 jelenov. Vlada je lovsko zaščito preklicala.

Letalstvo v Novi Zelandiji je tako napredno, da so sklenili dnevno zračno zvezo med štirimi večjimi mesti: Auckland, Wellington, Christchurch (Krajsčrč), Dunedin.

Elektrika v kmetijstvu. V Zedinjenih državah Severne Amerike so lani uporabljali električno silo na 558.000 farmah ali kmetijah in 98.000 kmetij jo je upeljalo nanovo.

Elektrifikacija Evrope. Veščaki delajo načrte, da bi vse vire električne sile v Evropi izrabili, vso silo združili in jo oddajali vsem potrebnim. Stroški so preračunjeni na 28 milijard dinarjev.

Kako pozabljivi so potniki! V Angliji so potniki samo na eni železniški progi lansko leto pozabili 8000 dežnikov in 6000 parov rokavic! Vidi se, koliko stvari vlačimo s seboj čisto po nepotrebem.

Pariz posluša Afriko. Ko je Francija preteklo poletje slovesno obhajala stoletnico, odkar je bila zasedla Alžirijo, so Parižani sedeli doma ob radijskem aparatu in poslušali topove, ki so grmeli v Afriki, predsedniku Doumergeu v pozdrav, prisluškovali vzklikom množic in vojaški godbi.

Nov prekop bi radi napravili na Malajskem polotoku. Morska pot s Cejlona v Hongkong bi se z njim skrajšala za celih 600 milj (1111 km)!

Draga reč je vsaka vojna, tudi vojna zoper kobilice. Egiptovska vlada je letos napovedala vojno kobilicam in jih res skoraj zatrla, seveda le za eno leto; stroškov je imela 38 milijonov dinarjev!

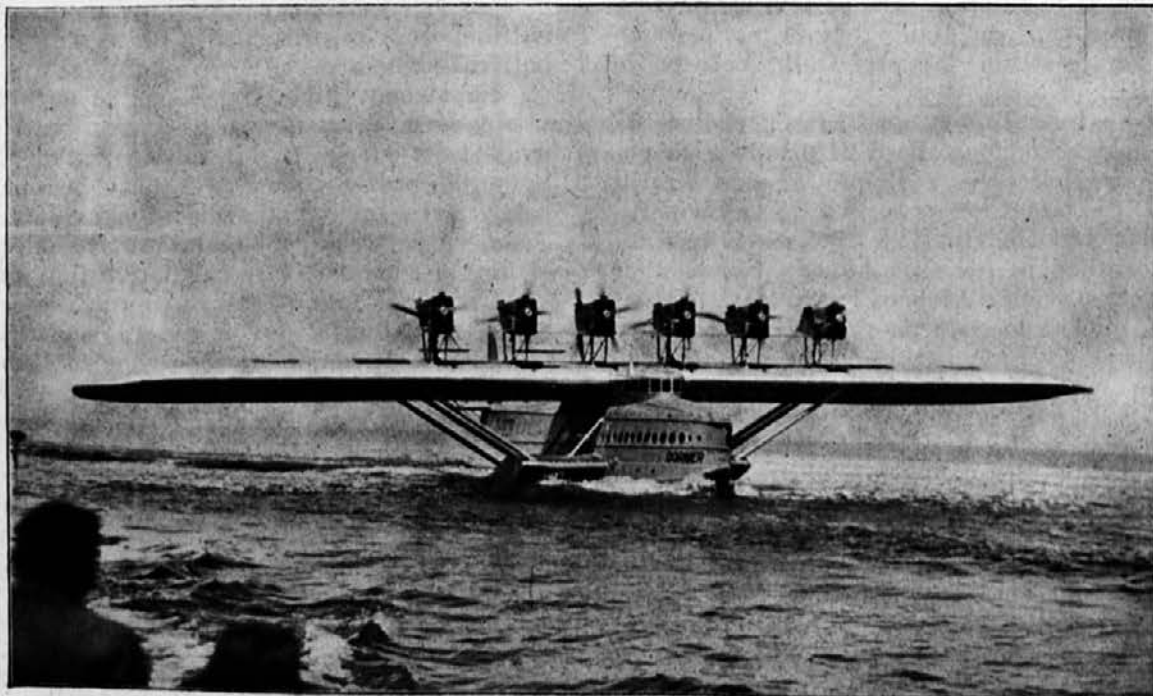
Zoo ali živalski vrt ali zverinjak je draga reč. Živali treba krmiti, in sicer z zadostno in njim primerno hrano. Londonski zoo porabi v enem letu: 145 ton sena, 141 ton detelje, 26.000 snopov plevela, 233.000 litrov ovs, 58.000 litrov otrobov, 45 centov riža. Vrh tega porabijo velikanske množine banan, jabolk, grozdja, pomaranč, rozin, dateljev. Mesojede použijejo 253 ton konjskega mesa, 50 ton slanikov in drugih rib in rakov.

Slepici v Nemčiji imajo pravico, da jemljejo na železnico svoje pse-vodnike s seboj, ne da bi morali zanje kaj plačati.

Britski muzej v Londonu, ki je eden najbogatejših muzejev na svetu, je lansko leto obiskalo 1.200.000 ljudi, torej povprečno 3333 ljudi vsak dan!

V kleščah brzic sta bila dva mladca iz Kanade. Brzice Long Sault Rapids na Reki sv. Lovrenca, dolge 14 km, so namreč nenadoma zgrabile čoln, v katerem sta se vozila, ter ga potegnile v svoj metež. Pa izkazala sta se pogumna in spretna brodnika ter brez nezgode prevozila vso dolgo pot, po kateri se doslej ni upal še nihče.

Vreme prevrača kozolce po vsem svetu in skoraj je ni dežele, ki bi mogla reči, da ima prav tako vreme kakor pred 50 leti. V Kartumu, glavnem mestu Sudana, ob stoku Belega in Modrega Nila v Afriki, je druga leta padlo dežja komaj 20 cm skozi vse leto (v Ljubljani 140 cm), letos je pa samo dvodneven naliv dal 40 cm! Seveda ljudje takega podnebja niso vajeni in njihove ilovnate koč ne zanj zgrajene: 20.000 koč se je v moči razlezlo v kup blata!

Največje nemško letalo Do X. Zene ga 6 ameriških motorjev. Ima prostora za 116 potnikov.

N A Š A H I Š A

Koj ko sem se omožila, se je započela skrb, da moram imeti svojo lastno streho. Ne zaradi sebe, zaradi otrok. Pri prvem otroku pa to ni bila več skrb; želja v meni je bila zapoved. Čutila sem, da v tuji hiši ne morem dati družini tistega pristno svojega, našega značaja, pa naj bo ta še tako skromen ali bogat. Hiša za stranke ima streho za različne družine, različno družbo. Lahko je boljša od tebe ali tudi ne. Tej različnosti se moraš kolikor toliko približati, živeti moraš čeprav samo z »dober dan« skupno z njimi, zato ne moreš živeti čisto po svoje. Lastna hiša, pa čeprav je samo s slamo krita, pa ti vzgaja tradicijo. Kako vse drugače je roditi otroke na svojem kakor na tujem! Čudim se, še več, razumeti ne morem, da uporabljajo naše matere iz lagodnosti porodnišnice. Če je to potreba, ker nimaš niti lastne postelje, ali da je slučaj poroda smrtno nevaren, to bi razumela. Vse drugo pa se mi zdi brezdomovinsko, brezčutno, da hodijo matere roditi izven doma. Saj je to vendar tako skrivnostno doživetje dóma, družine, takó naše, da mi je tuja že sama misel rojstva sredi množice. Ali ni to čustvo, to doživetje, nekaj samo našega, za v sobo, za »zaklenjenimi durmi«?! Ali pa je zdaj čas, ko ne zardevajo niti dekleta, kaj šele žene?! Ne, ni to čas, to je kultura srca. In srce je, ki ukazuje, in če je v srcu prižgan plamenček, ki greje tebe, tvoj dom, tvojo hišo, tvoj svet, potem ne hodiš za razpoloženjem časa v takih dneh — v takih dneh ne! Saj danes nimamo dómov nič več samo zato, da nas obvarujejo naravnih sil, da hodimo tja le spat in jest; danes smo toliko kulturni, da vemo, da pomeni dom družbo, družino, ki živi medsebojno notranje življenje globlje kakor materialno. Kjer tega ni, tam ni dóma, tam ni duše, tam živé samo telesa. Dom je tisto, ki te objame, ki se ti nasmehne, ki te kliče, vabi in te prikliče preko »devetih vodá, devetih gorá«; dom je tisto, ki vzklikne

v tebi: »Ah, zdaj sem doma!« Kdor tega čustva nima, pa bodi še tako učen in bogat, je siromak, ker je brezdomec. To je praznота, to je človek brez lepote srca in brez kreposti duha. Če nimaš občutka za dom, nimaš pravega čuta za drugo družbo. Če nimaš smisla za družinsko življenje, nimaš smisla za domovinsko in državno življenje. Potem živiš le dnevu, veselju, obupu, razpoloženju, ki ti ga ponuja vsak po svoje. Od vseh si in za vsakega si. Taki ljudje so veselo sprejeti na cesti, zavzemajo tam vsa srca za tisti cesek; s a m o e n e g a srca pa si ne pridobijo nikoli.

To je tisto grenko, da si rojen v porodnišnici; da se možiš v gostilni in da umiraš na postelji bolnišnice.

Časih je čut brezdomovince veljal le moškemu spolu. Danes pa je to tudi žensko vprašanje. Kdo in kakšno zlo je pehnilo žensko na cesto, to je do enakopravnosti moža, o tem ne bomo govorili. Vem pa, da je to zlo naše hiše, družbe in države. Res je, da je ženska v zadnjem času notranje, duševno skokoma napredovala celó tako daleč, da je pustila moža za seboj. Res pa je, da niso našle ženske v duševnem razvoju prave, svoje poti. One so šle za možem, na pota moža. Morale pa bi ta svoj duševni razvoj uporabiti zase, za svojo boljšo pot, za svoje domove. Kaj je danes ženska? Delavka, uradnica, in so ženske, ki se znanstveno udeležujejo. S tem je ženska stopila nase in strla sebe, uničila je vse svoje, namesto da bi se dvigala v svojem bistvu. Ona se zdaj vdinja možu, zakaj žena, ki dela javno, se vdinja smislu moža, saj ne more biti nikoli enakopravna zaradi narave, to je, žena ne more biti mož. Zato greši in izraža s to svojo zahtevo po enakopravnosti sebi največje zaničevanje prav takrat, ko živi v misli samostojnega moža. In nismo več daleč, ko bodo take samostojne ženske, tudi mlada dekleta, razumele enakopravnost tako, da bodo stopile s prižgano cigareto posamezno v gostilno, si naročile pijače in si izbirale moško ljubezen za denar. To bo »višek« ženske emancipacije! Zakaj, današnja ženska hoče biti mož. S tem je ženska ubila moralo; morala pa je steber našega življenja. Zato je zdaj ženska često predmet zaničevanja.

In kakšni so danes naši domovi, ko stopa ženska po poti moža? Skoraj da bomo vprašali: k a j j e d o m in k j e j e n a š d o m. Skoraj da ne bomo imeli potrebe po domu. In če ne čutiš potrebe, da bi imel dom, čemu bi ga tudi imel! Res je in skorajda pridemo do tega.

Danes imamo novoporočeni par v mesečni sobi. On v službi, ona v službi. Kaj potrebujeta več kakor to sobo in košček mize v gostilni ali menzi? Če pride do poroda, je porodnišnica; če je bolezen, je bolnišnica; če pride otrok, je dečji dom, otroška bolnica ali pa dobiš ženo, ki vzame otroka v rejo. V boljšem slučaju vzameta zakonca stanovanje in služkinjo, ki jima je gospodinja in mati otroku. V najboljšem slučaju odpove še ona službo in ostane doma. Vajena uradniškega življenja, ne ve kaj naj pravzaprav počne doma. Dolgčas ji je in si išče razvedrila izven doma. In kako naj bo družini v takem domu, ko nima niti gospodinja zanj pravega zanimanja, veselja niti obstanka v njem?

In če se poročajo bogati? Kakšni so danes njihovi domovi? Vse najdeš tam; dosti lepega, tudi otroka, tudi dojnico (ker so bogati!), tudi služinčad, vsega zadosti za navlako. Ali domačnosti tudi tukaj ni. Saj ni niti ene sobe, kamor bi sedel in si rekel: »zdaj sem

pa doma« in se zatopil vase. Po sobah ždi lepo razporejeno bogastvo, ali vsega tega ne družiti niti ena srčna vez. Vprašaj kmeta starih pokolenj, ko se zagleda v črvido mizo, kam se je zamislil! Povedal ti bo storije, ki se bodo trgale iz srca; storije, ki mu jih pripoveduje ta, za nas tako brezpomembna soba, miza, razpelo v kotu in vse drugo. To je tradicija lastnega doma, tradicija, ki pripoveduje, kaj vse je živelo, delalo, hrepenelo iz roda v rod. Bogate neveste hodijo z največjim užitek od trgovine do trgovine in naročajo. Niti na misel pa jim ne pride, da bi vzele s seboj svojo domačo, dekliško sobo, to je tisto opremo, kjer so preživele svoje najdragocenejše — svojo mladost. Kje bi se bolj živó razveselile ali svojo žalost razsolzile kakor prav v tej sobici? Mrtvo novo pohištvo človeku ne dá v začetku ničesar. Prav zato je treba z novimi stvarmi počasi v hišo, ne naenkrat, da počasi preideš in se udomačiš ti z njim in se prilagodi ono tebi. So hiše, stanovanja, sobe, ki te na mah objamejo, ko stopiš vanje. In so nasprotno sobe, da si v njih nezaupljiv in ne znaš niti govoriti v njih. Prav taki so ljudje, ki živijo v njih. In napak je, da mislijo bogati, na deželi ali v mestu, da morajo prav zaradi bogastva, ne iz notranje potrebe, imeti po gosposko in najmoderneje opremljeno stanovanje. Pa naj bodo te sobe za oko še tako lepe, če niso urejene po notranji potrebi, so le navlake, ki pričajo o tvojem zunanjem bogastvu. Če se bojiš stopiti in zamazati perzijske preproge, če se bojiš rabiti dragocen porcelan in drugo, vrzi vse skupaj skozi okno, da ne bo vse to pri hiši le za jezo in nemir! Saj ne boš zaradi bogato opremljenih sob nikoli gosposki, nikoli! Biti gospod — biti gospa — to je samo v naših dušah. Vsak bajtar, vsak kmet ali delavec ali služkinja je lahko gosposka, to zavisi le od našega vedenja. To vedenje pa ni tisto, ki je naučeno; to vedenje je tisto, ki ti ga narekuje duša, srce, in to vedenje znači tvoj dom, tvojo hišo, tvojo tradicijo ali jo imaš ali je nimaš, ali si počesten človek ali imaš dom. Za primer naj povem: Kmetice so se vračale s trga. Posedele so pred neko mestno hišo. Pride gospa in pravi: »Ne delajte napotje in pojdite naprej!« Kmetice so ji odgovorile: »Gospa, če bi ti počivala pred našo hišo, bi te povabile noter in ti ponudile stol; ti nas pa podiš še izpred svojega praga.« — Seveda ne velja to za vse kmetice in ne za vse mestne gospe. Vprašam pa, kdo je bil takrat gosposki, fin, nobel? Biti gosposki je kultura srca. In ta kultura ti oblikuje zunanje lice. In ta zunanost nam pove, kakšen je tvoj dom. Ne gre za to, ali je bogat ali reven, gre za kulturo. In ta kultura je zapisana v naših domovih, od tam prihaja v družbe in državno življenje. Zato: zakaj silite na cesto, na moško cesto? Zato da nimamo domov, da nimamo žená, zato da danes nimamo mož? Za zaslužkom? Pustite to možu, kako laže mu bo biti mož; in kako laže bo tebi, njegovi ženi, če boš imela moža in ne marionete. Saj vso tisto uradniško plačo, ki jo dobivaš, izdaš prav zato, ker nisi doma, pa naj bodo to dekleta ali žene. Pa naj bodo to mestne ali kmetiške. Prav dekletom z dežele bi povedala, kako grenko jih je gledati, ko hodijo v tovarne ali druge mestne službe, ko jim propadajo domovi in jočejo hiše po nageljnu in rožmarinu. Tudi na deželi je zdaj zares žalostno. Dekleta se boje umazati si rok in se boje umazati si šolnov. Dekleta na deželi vedo danes za vse modne svile, ali skoraj ne bodo

vedele, kaj sejemo, žanjemo in spravljamo. Dekleta z dežele skoraj ne bodo znale skuhati žgancev in ne bodo vedele, da je močnik iz moke. Časih smo se ponašale z delom, s pridnostjo, z vernostjo, danes pa se ponašamo s kratkimi krili in šolni za na ples tudi na deželi. Glejte, drage moje, to je morala. Rečem vam, da je žalostno vse to. In rečem vam, glejte svoja polja, svoje njive, glejte na svoj rožmarin in ne zapravljajte svojih src in glejte na prvo in edino, kar nam daje moč do zdravega, močnega, krepostnega življenja: glejte Boga! Samo v veri najdeš tisto, ki te dviga, ki te dela lepo, bogato in prikupno. Ne gre za zunanost, gre za kreposti duha. In kje boš zajemala vse to, če ne v veri, v Bogu? Ali ni najlepši kotiček dneva ob večerih pri izpraševanju vesti? Takrat se pogovarjaš s seboj, takrat se razgovarjaš z Bogom. Saj so stvari, ki jih ne moreš zaupati niti nemu na svetu, in vendar potrebuješ, da se izgovoriš. In kakor je potrebno, da delaš dnevno obračun o izdatkih in dohodkih, če hočeš dobro gospodinjiti, prav tako je potrebno, da obračunaš vsak dan s svojim notranjim življenjem, če hočeš, da boš vozila dobro, modro in lepo. In prav za to si svoji družini najbolj odgovorna. Ni zadosti, da rečeš, grešila sem, in prosiš oduščjenja. Treba je tudi, da zveš, koliko si danes storila dobrega za svoje, za druge. Treba je, da imaš tudi dohodke, ne samo izdatke. Saj ni zadosti, da imajo domači polne želodčke, čevlje in obleko, ki jih greje. Treba jim je tudi notranje toplote, toplote za dušo in srce. In kdo jim bo dal to, če ne dom? In ni zadosti za dekleta, da ne greši, treba je, da vpraša, katere kreposti je doživela danes. Tudi to je kultura duha.

In če je v družini prepir, zaprite okna in vrata; saj to je samo za med štiri stene, ki tiho sprejemajo in ničesar ne izdajajo. Če se prepirajo starši, naj za to otroci ne vedo. Kaj naj imajo otroci, če nimajo spoštovanja do staršev? To je delo žene, matere. Tukaj naj uporablja svoj napredek duha, tukaj je njeno delo. Urediti dom, urediti si prijeten dom, to je politika vseh politik. Treba je vedeti, kdaj govoriš, kdaj samo poslušáš, kako poveš, kako prosiš, kako zaukažeš, kdaj in kako deliš ljubezen in kazen. Ni ti treba, da si ženska državna poslanka; tvoje poslanstvo je doma. Dom je tvoja država. In imamo doktorice kemije in imamo inženjerke za stavbe in imamo doktorice za pravo; in glejte, prav je, da imamo izobražene ženske, ki bi delale za dom, za ženo. Ali vse te delajo za moške, z moško pametjo in ne s svojo. Saj delajo v smeri moža, saj za gospodinjsko-gospodarski razvoj ne delajo. Zato so stavbe kuhinje, pralnice itd. ostale v kotu razvoja. One znajo in tekmujejo z računi o trdnosti, o pravilnosti, o razporedbi, o izrabi prostora prav tako kakor mož, ki zna dati hiši tudi lepoto za oko. Za srce, za domačnost, za praktično uporablanje hiš nimajo moški smisla pa ga tudi te studirane ženske niso prinesle. Zakaj? Zato, ker hodijo pota moža in ne žene. In tako je pri vseh poklicih. Kaj so naredile studirane ženske posebnega za ženo? Zato je nesmiselno vse žensko hotenje po življenju moža. Življenje ženske je dom, to je njen svet, tukaj naj kraljuje. Tukaj je njeno hotenje, njena moč, moč, ki prehaja odtod v narod, v svet.

Zakaj imamo slabe delavce, slabe uradnike, slabe državnike? Samo zato, ker imamo slabe domove. Ženske hočejo rešiti svet zunaj. Hočejo, da bodo namesto

moža v svetu vse boljše, močnejše, popolnejše kakor je mož. Kako napak! Uredite svoje domove, uredite svoje hiše! Vaši otroci, vaši sinovi bodo urejeni odhajali v svet prav z vašo mislijo, z vašimi nazori, z vašimi zgledi, z vašo močjo. Žena naj vodi dobro politiko doma, in dala nam bo izvežbanega politika.

Dajte družini lastno streho, lastno hišo in vrt, to je lastno kraljestvo! In žena naj bo kraljica v tem kraljestvu. Ali veš, kaj je kraljica? Če dosežeš biti to, ni ti treba več. Tvoji otroci so tvoji državljani. Pazno pa mora biti tvoje oko za vse te državljane. Bodi na straži, s katero državo, to je z drugo hišo, drugo družino, z drugimi otroki, z drugimi državljani občujejo in kako občujejo. Samo s takimi naj se bratijo, ženijo, ki so ti sorodni po srcu in duhu, ne po imenu in premoženju! Glej, koga sprejemaš v svoj dom, v svojo hišo, v svoje kraljestvo! In za obiske naj bo odprta samo določen čas. Zakaj tvoj dom in tvoj čas je odan za domače, za družino, za tvoje delo v družini.

Imeti pa moraš vodnika, zaupnika, očeta, in kdo naj ti bo to, če ne Bog?! Ali čutiš v sebi toliko moči nad vsemi silami sveta, da sama urediš vse dobro in lepo? Kako prijetno je ob večerni molitvi, ko podajaš Bogu vse ključke tega kraljestva: »Odkleni in zakleni veselju in trpljenju ob svojem času, o Gospod, za nas. In daj nam, Gospod, dva angela vratarja, ki dovolita vstop v hišo našo le tistemu, ki prihaja v tvojem imenu — za nas. Amen.« š. S.

IZ DUHOVNEGA ŽIVLJENJA DRUŽINE

Milica Grafenauerjeva

V lanskem letniku Mladike smo v tej vrsti člankov najprej zavrnili nevredno naziranje o zakonu, ki se je na široko ukoreninilo med nami. Govorili smo nadalje o blagoslovu žrtvujoče ljubezni v zakonskem življenju in o strahotah zakona, ki se je brez Boga in brez božje ljubezni izneveril svojim bistvenim namenom. Pokazali smo nasproti temu na naravno dostojanstvo zakona po razodetju božjega Vzgojitelja v prvih poglavjih sv. pisma in o nadnaravni moči in časti zakona, kakor ga je Gospod Jezus slovesno zopet vzpostavil in obdaril v svoji Cerkvi s posvečujočo milostjo zakramenta.

Govorili smo o nevarnosti, ki grozi mladini iz splošno ukoreninjenega zmotnega naziranja o spolnem življenju; o naši dolžnosti, da mladino z resnobno, čisto, spoštljivo besedo brez laži poučimo o materinstvu in očetovstvu. Pokazali smo, kako se na to potem brez težkih pretresljajev gradi vzgoja k čistosti po življenskih navadah, h katerim naj navajamo mladino, da ji vcepimo v srce pravo sramežljivost in po splošni vzgoji značaja pravilno usmerjeno in okrepljeno voljo.

Povedali smo, da našemu svetu sicer ne manjka dejanske sile volje, le da ta pogosto ni pravilno usmerjena do najvišjih in zadnjih ciljev človeškega življenja, manjka pa mu čisto odporne sile volje, ki je pogoj za vladanje samega sebe. To odporno silo volje pa je mladini treba vzgojiti. Vzgojitelj bo zmogel to samo tedaj, če se bo sam z neprestanom trudom vadil in izpopolnjeval v samožatevanju.

Odporna sila volje.

V zadnjem članku lanskega letnika sem navedla nekatere zglede o samoodpovedi iz vsakdanjega življenja in iz zgodb Lisbethe Burger. Hotela sem, da pokažem z njimi živo in nazorno, kako zelo je v življenju samoodpovedi treba.

Pa tudi vsak zase spoznavamo v življenju vedno iznova, kako zelo nam je samoodpovedi treba — vsem in vsakemu. Brez nje življenje ne more biti lepo, niti srečno, ne posamezniku ne družbi.

Posamezniku ne, saj ima vsak vse polno neizpolnivih hrepenenj in želja, se mora torej vsak odrekati. Vpraša se le, ali naj se odreka moško in veselo, ali mrko in z jezo, ali pa naj se morda sploh ne odreče, temveč se žene brezplodno za gradovi v oblakih, dokler ne propade popolnoma in obupa.

Družbi življenje brez odpovedi ni znosno, ker tudi v družbi ni možno lepo, urejeno sožitje človeka s človekom, saj se vedno in povsod križajo med seboj želje in potrebe tega z željami in potrebami drugega in jih brez pravične in nujne samoodpovedi sploh ni mogoče izravnati med seboj.

Samoodpoved je le najvažnejši primer odporne sile volje, ki se upre notranjim in zunanjim mikom, hotečim nas odvesti od pota k cilju, ki smo si ga zastavili, bližnjemu ali daljnemu. Naj nam to pojasni zgled: Otroek hoče izvršiti nalogo (to mu je bližnji cilj) in se pri tem upre želji, da bi pustil nalogo nedovršeno in se šel igrat. Odpor proti temu mikomu si je okrepil z dejavno silo volje, s tem, da se je zatopil v delo. Odporna sila volje je torej večinoma tesno spojena z dejavno silo volje. Ni pa vedno tako tudi pri dejavni sili, to je tisti sili, ki človeka žene do nekega cilja. Ta more delovati tudi brez odporne sile, zlasti proti zlim notranjim mikom, in more biti torej usmerjena dobro ali pa slabo. Le pogledjmo n. pr. oderuha, ki se neglede na gorje, ki ga povzroča drugim, strastno žene za pridobivanjem. Dejavna sila njegove volje je sicer zelo velika, odporne sile, ki bi krotila njegovo strast, pa ni v njem.

Pri vzgoji je treba torej predvsem paziti, da vzgojimo vprav to odporno silo volje, a to najbolje v pravilno usmerjeni dejavni sili volje. V začetku stoji pri vzgojnem delu v ospredju vsekako delo za okrepitev odporne sile volje, saj se začne že, kot smo videli, pri dojenču in je še dolgo potem najvažnejši del otroške vzgoje.

To se vidi že iz pedagogike najvišjega vzgojitelja Boga samega. Med njegovimi desetimi zapovedmi je sedem nikalnih in še prva med drugimi tremi obsega z zapovedjo tudi prepoved; saj ne ukazuje samo vere v pravega Boga in njegovo češčenje, ampak Bog pravi v njej tudi: »Ne imej drugih bogov zraven mene!« (II. Moz 20, 3.)

In vendar imajo vse te prepovedi pozitiven, dejavnosten smoter. Ni dosti, če se samo ogibamo prepovedanega zla, povzpeli se moramo do zlu nasprotnih kreposti. Ni dosti, da samo ne ubijaš, bližnjika moraš ljubiti, ni dosti, da ne prešuštvueš, treba je, da se dvigneš do krepostne čistosti; ni dosti, da ne kradeš, treba je, da potrebnim daješ. In tako je Kristus, dovršitelj božjega razodetja v starem zakonu, združil vse zapovedi s prepovedmi vred in ves zakon v eno samo najvišjo zapoved, zapoved ljubezni, ljubezni do Boga, sebe in bližnjega.

Tako mora postopati tudi vzgojitelj. V prvi vzgojni dobi so pač v ospredju prepovedi. A ne smemo prepovedovati kar na slepo, vsako malenkost, brez misli in razdraženo, iz ničevega razloga. Prepovedi naj so namerjene tako, da vodijo otroka k dejanski kreposti; s prepovedjo vred bodi kolikor mogoče združen

tudi migljaj k pozitivnemu cilju. Iz vseh naših prepovedi naj torej otrok polagoma vedno jasneje in jasneje razvidi, da izvirajo iz ene same velike zapovedi, iz najvišje in vse obsegajoče zapovedi ljubezni. — In tudi pri bližnjih ciljih, ki jih zasledujemo pri vzgoji svojih otrok, in najsi so še tako dobri in koristni, ne dajmo, da bi ti bližnji cilji zastrli pogled na zadnji in najvišji cilj vsega našega življenja: pogled na Boga.

Obojno silo volje, dejavno in odporno, moramo z otrokom uriti, nobene zanemariti.

Otroka učiš, naj se premaguje z odporno silo svoje volje, da ne prime vsega, kar ugleda; naj obvlada z njo svoje drobne prstke. Z njo naj se ustavi želji, ki ga vleče, da bi pustil igrače kar vse navzkrižem, kakor jih je raznesel z igro, da bi kar brž skočil od njih proč, drugam.

Vzgajajmo dalje otrokovo voljo k premišljenosti. Premišljenost je izredno težka naloga volje. Vsak izmed nas se kdaj zaleti v prvem, naglem in nepremišljenem čustvu, da reče ali stori kaj takega, česar se sramuje in kesa naknadno, ko pride do besede njegov boljši notranji »jaz«. Kako nagli so često že otroci s psovko ali z udarcem! Navajajmo jih že zgodaj, da obdrže oblast nad seboj tudi tedaj, ko v njih skipi in zavre. Že otrok naj se uri, da se ne prenaagli ne z besedo, ne z dejanjem. Premisli naj, potem naj šele ravna. Naj gospodari nad njihovim zunanjim človekom njihov blažji in boljši — njihov notranji »jaz«.

Seveda ideala premišljenosti popolno ne moremo doseči, saj smo tako daleč odtod, da bi nam ne bilo treba nikdar ničesar storjenega obžalovati — moramo pa stremiti dalje k njemu, moramo se mu bolj in bolj bližati, kakor se moramo tudi neprestano bolj in bolj izpopolnjevati. Zato tudi v presoji otroških slabosti ne smemo biti pretrdi: Premagovati jih moramo s potrpežljivostjo in ljubeznijo, ampak nikdar prenehati boja zoper nje, recimo zoper jezljivost, jokavost itd.

Voljo urijo dalje vaje v molčanju. Otrokom so nam pravili: »Bodimo zdaj vsi tihi. Kadar je vse tiho, dušice v nebesa lete.« Ali tudi: »Kadar smo tihi, se angelčki nasmehnejo.« Ali: »Če vsi molčimo, angelci k nam prilete.« Pač zlati reki preprostega vzgojitelja iz naroda. Po svoje ponazorujejo korist molčanja. Če se izuri že otrok, da zna molčati prostovoljno, kadar to hoče, bo znal molčati pozneje tudi mož, bo znala molčati tudi žena, kadar bosta morala, ali kadar bosta hotela, pa najsi bi že bilo treba, da molčita iz pokorščine, iz sočutja ali iz dobrote, ali iz močate značajnosti.

Otrokovo voljo krepimo tudi, ko navajamo otroka, da se premaguje pri jedi. To premagovanje ga tudi varuje izbirčnosti in sladkosnedosti. Otroku, ki si pri jedi vedno le popušča, je kočljiv, všečnih jedil se preobjeda, večino jedil in zdravih jedil pa zavrača in ostane zato največkrat tudi telesno slaboten in postane nervozen, živčno in življensko šibak.

Volja pa nima le samo naloge, da brzda naša posamezna nagnjenja in kroti strasti. Urejati mora marveč tudi vse naše duhovne sile med seboj in jih ohraniti v pravem razmerju. S silo volje naj miri že otrok prebujno domišljijo, brzda preveliko čustvenost: vse moči svojega duha naj usmerja že otroška volja z vrhovnim ciljem.

Dejavno silo otrokove volje urimo zlasti tedaj, ko nagibamo otroka k vztrajnosti. Z njo vztraja otrok, dokler ne dovrši, kar je sklenil.

Dejavna sila volje.

Prav dobra vaja za dejavno silo volje je borba proti pozabljivosti. A biti mora prav skrbno zasnovana. Najprej naj se zavzame pozabljivi otrok za eno posamezno stvar ali nalogo. Kadar potem otrok prvega naročila, prve vaje ali dolžnosti, katero je prevzel, ne pozablja več, tedaj naj prevzame z enako skrbnostjo drugo, potem tretjo itd.

Dejavna sila volje tudi omogoča koncentracijo (zbranost). Z njo vso pozornost strnemo in jo obrnemo v eno središče, kljub vsem nagibom k raztresenosti, in jo tja uprto ohranimo, dokler je treba. Zaradi vzgoje k zbranosti ne pustimo, da bi otrok kar naglo begal od igre do igre. Otroku sam se igre ne naveliča kar tako naglo, krivi smo večinoma vzgojitelji sami. Ne begajmo tedaj otroka s tem, da bi mu vsiljevali kar cele kupe igrač. Dajmo otrokom možnost zlasti za skupne gibalne igre, ki se jih tako hitro ne naveličajo. Naj se lovijo, skačejo, tekajo itd. Otrokovo zmožnost za zbranost zmanjšamo, če ga opozarjamo na sto različnih stvari hkrati, če mu nalagamo delo, ki za otroka ni in ga do konca ne more izvršiti, ne da bi trpel njegov organizem, ali otopel duh.

Če je kakšen otrok bolj šibke volje, bodisi da je že po naravi bolj šibak ali pa da se na vzgojo volje ni polagala zadostna pažnja — kolikokrat šele na otroških hibah zapazimo svoje vzgojne hibe! —, tedaj začnimo s popravo tam, kjer je volja najbolj dostopna. Ne začenjajmo tam, kjer je naloga najtežja (razen če je pogrešek tak, da je greh ali da nujno vodi v greh); a večinoma se majhne razvade odpravijo dosti teže kakor velike pogreške.

Zanikaren šolar naj se oprime n. pr. najprej onega predmeta, ki ga še veseli ali vsaj bolj zanima od drugih. Z zmago nad njim si utrdi voljo, da se potem oprime drugega, za drugim tretjega, dokler ni volja utrjena dovolj za boj s predmetom, ki se mu ne prilega.

Navesti bi mogla še mnogo drugega o vaji in vzgoji volje, kajti snov o tem je skoraj neizčrpna. Govorili in pisali so o volji in o vzgoji volje modri vseh časov. A omejiti sem se morala zgolj na najnujnejše. Premotri smo tedaj le toliko, da moremo razumeti, da je pravilna usmeritev volje in vzgoja volje res največja, najtežja in najodgovornejša naloga vzgojiteljeva — nadvse važna za splošno vzgojo in enako nadvse važna za vzgojo k čistosti. Saj postajajo telesni nagoni najbolj nasilni, kadar hočejo gospodovati človeku neglede na njegov vrhovni cilj. Človeku povzročajo najhujše borbe samega s seboj, katere ostajajo vrhtega največkrat skrite vzgojiteljem, tako da otrokom neposredno često ne moremo pomagati. Kako strašno se bori tu sebičnost z ljubeznijo! Kako se vprav tu najhujše upira telesna narava nadvladi duha, o tem pripoveduje vse človeško življenje. Nad vso to zmedo in stisko more in mora vladati močna krepostna, k najvišjemu cilju trdno usmerjena volja.

Tako smo torej videli, da je za vzgojo k čistosti prav do razvojne dobe treba pravzaprav le malo po-

jasnil, da si je tako zelo važno, kakšna so, da pa je treba vse več in dolgega dela, da navadiš otroka na potrebne preproste življenske navade, ki mu nudijo že vnaprej prvo brambo proti poznejšim nevarnostim, a glavna teža vzgoje k čistosti kakor tudi glavna teža splošne vzgoje sloni na vzgoji volje, na njeni pravilni usmeritvi in na njeni okrepitvi.

Ko pride otrok s tako usmerjeno in vsaj kolikor toliko utrjeno voljo v razvojna leta, mu pojasniš vse, kar mu je tedaj treba že zaradi zdravja, še bolj pa za usmeritev k pravi sveti čistosti, prav brez skrbi, da le najdeš iz čistega srca za to čisto besedo.

ZDRAVILNA VREDNOST JABOLK IN NJIH UPORABA

Jabolka so cenili že odnekdaj, ker imajo osvežujoč okus in ker so res jako izvrstno sadno posladilo. Dr. Weichsel, znani strokovnjak, pa pravi o jabolku, da ima ta sadež v pravšnem razmerju snovi, ki nam prija po okusu in vonju; ima pa poleg teh tudi sladkor in kisline v istem ugodnem razmerju; to pa učinkuje povoljno na izločevanje in pospešuje prebavo. V jabolku je razmeroma precej jabolčne in citronove kisline, ki razkuževalno učinkujejo v ustni in v prebavni duplini. Ker so jabolka jako trpežna, so izmed vseh naših sadnih plemen najbolj sposobna za sirovo, bolniško in otroško prehrano. Skoro celoten obed lahko nadomestimo z jabolki. Namesto stradalnih zdravljenj, ki se z njimi mučijo debeluharji, naj bi rajši jedli veliko jabolk, seveda sirovih in ne sladkanih. Zaradi staničnine, ki je je v jabolkih dokaj, ugodno učinkujejo pri lenivosti črevesja, ki se javlja po obilnem uživanju močnatih, mlečnih, jajčnih in mesnih jedil.

Četudi so jabolka sad, ki pri nas pogosto zelo dobro obrodi, je vendar v zimskem času precej drag, posebno, če se gospodinja ni pravočasno založila z njimi. Letos je tega sadu v splošnem manj nego druga leta, zato so jabolka še dragocenejša in moramo še bolj paziti na to, da jih reš s pridom uporabljamo.

Ni namreč brez pomena, v kakšni obliki damo jabolka na mizo. Nepoučenost gospodinje glede tega je že dostikrat zmanjšala vrednost takó cenjenega sadu. Zato pazimo pri uporabi jabolk strogo na tole:

Dajamo sadje na mizo kolikor mogoče samo sirovo, kajti le o sirovih jabolkih velja v polni meri vse to, kar smo prej omenili. Jejmo in uporabljamo jih s kožo, ki ima v sebi za zdravje važne rudninske snovi. Če sadje lupimo, zavržemo z olupki važen del sadu, ki ga ni mogoče nadomestiti s sladkorjem ali z raznimi začimbami. Tudi če kuhamo iz sadja kompot, vzemimo zanj samo neolupljena jabolka. (Seveda boš jabolka prej dobro omila!) Tak kompot je jako okusen in zdrav ter povzroča gospodinjki mnogo manj dela; tudi se ne izgubé važne hranilne snovi. Razen tega pa ravná gospodinja bolj gospodarski, ako pripravlja kompot iz neolupljenega sadja, ker ne izgubimo ničesar, temveč sadež docela izrabimo. Ako bi kdo le ne maral neolupljenih kuhanih jabolk, tedaj mu jih olupí, skuhaj jabolka posebej in olupke posebej, ter končno odcedek od olupkov prilij kompotu.

Glede uporabe jabolk hočem nasvetovati našim gospodinjam nekaj izvrstnih, preskušanih in zelo hvalljenih jabolčnih jedí, ki bodo posebno v tem času kaj dobro teknile otrokom in odraslim.

Mrzla jabolčna jed.

Tale jabolčna jed je jako prikladna kot zajtrk ali večerja za odrasle in otroke. V Švici se je že zdavnaj udomačila tudi med preprostim ljudstvom, ki ji je dalo seveda tudi svoje ime. Izredno jo priporočajo otrokom.

Potrebujemo:

2—3 drobna ali eno debelo jabolko, ki ga skrbno zdrgnemo s suho krpo ali umijemo, da je snažno; eno žlico zmletih orehov, lešnikov ali mandeljnov; eno žlico obdelanega in valjanega ovsa (ovsenih kosmičev), kot ga dobimo naprodaj (v 3 žlicah vode ga moramo 12 ur namakati; sok od polovice limone; eno žlico sladke smetane, medu ali kondenziranega mleka.

Najprej mleko in sok limone z namočenim ovsom prav krepko zmešajmo. Nato jabolko na strgalniku drobno nastrgajmo in ga urno (še med strganjem) pomešajmo med ostalo. Kašnata snov, ki smo jo na ta način dobili, zavaruje jabolka pred zrakom, da nam ostanejo lepo bela. Po vrhu potresimo še eno žlico zmletih orehov (da dobimo s tem več beljakovine in maščobe) in damo na mizo. To jabolčno kašo je treba takoj pojesti, ko je gotova.

Nastrgana jabolka s smetano.

En kilogram jabolk nastrgamo in jim primešamo 5 dkg zmletih lešnikov ali mandeljnov. To polijemo s četrt litrom nesladkane smetane, ki smo jo stepili s sokom ene pomaranče in s polovico limone. Jed lahko tudi malo potresemo s cimetom.

Jabolčna juha

je zelo prikladna za izpremembo v zimskem jedilnem listu. Skuhamo jo takole:

Rastlinsko mast (n. pr. kunerol) raztopimo na ognju in stremose vanjo na koščke zrezana, neolupljena jabolka ter premešamo, da se pomasté. Potem posujemo po njih malo moke in jih zalijemo z vodo. Pridenemo limonove kožice in malo sladkorja (juha naj bo kiselkasta) ter pustimo, da se skuha. Preden jo denemo na mizo, ji lahko pridodamo še košček sirovega masla. Če hočemo, pretlačimo juho skozi sito, ali pa pustimo jabolka v koščkih. Kadar vzamemo za to juho različne jabolčne vrste, ali če dodamo nekaj hrušk ali kutin, je juha še okusnejša. Taka juha je zelo okusna, zdrava in osvežujoča jed za mlado in staro.

Posušene jabolčne olupke

porabimo kot dodatek k čaju ali za samostojen čaj: 20 g olupkov kuhamo v 1 l vode 10—15 minut, potem jih odcedimo.

Štefanija Humek.

Sadni izbor je danes geslo vseh sadjarjev. Stran z vrtov stare, ničvredne rogovile! Sadite najboljše sorte! Za koš lepih, izbornih sadežev utržite več kakor za voz grintavih »lesničnikov«.

KUHARICA

Zimska juha.

Deni v kozo žlico masti, polovico srednje debele, na rezance zrezane zeljnate glave, 10 dkg svežega, na majhne kosce zrezanega svinjskega mesa, srednje debelo, na rezance zrezano korenje in nekaj koscev čebule; prilij 4 žlice vode, osoli in pokrito duši med večkratnim mešanjem eno uro. Nato prideni 3 pesti riža, duši in pari še nekaj minut, prideni še za nožev špico paprike in zalij s poldrugim litrom tople vode ali z juho od kosti in kuhaj vse skupaj še 20 minut.

Segedinske zeljnaté klobasice.

(Uporabi ostanke mesa in riža.)

Operi liste srednje debele, zeljnate glave, poreži vsakemu listu nekoliko stebelca, ter jih v prostorni kozi v zavreli vodi, katero prav malo osoli, kuhaj 8—10 minut. Nato jih stresi na rešeto, da se odteko; odtekle liste nadevaj s po eno žlico spodaj opisanega nadeva in vsakega zvij v klobasico. Enakomerno nadevane klobasice pokladaj eno poleg druge v pomazano kozo ali model in jih peci v srednje vroči pečici kakih 10 minut. Ko se nekoliko zarumene, jih polij z 2 žlicama kisle smetane in postavi v pečico še za 5 minut. Te klobasice postavi same ali z zabeljenimi makaroni na mizo.

Nadev pripravi takole: Razgrej v kozi žlico masti in zarumeni v njej žlico drobno zrezane čebule, 4 žlice drobno zrezanega, kuhanega ali pečenega mesa (karkršnegakoli), mešaj in praži ga nekaj minut, nato meso nekoliko ohladi in mu primešaj četrta litra kuhanega ali praženega riža, eno raztepeno jajce, ščep popra in paprike in nekoliko soli.

Mesna potica.

(Uporabi ostanke mesa.)

Seseklaj ali zmelji v stroju četrta kilograma kuhanega ali pečenega mesa, ki ga v žlici masti, v kateri si zarumenila žlico drobno zrezane čebule, nekoliko popraži. Nato zmešaj v skledi za drobno jajce sirovega masla, 2 rumenjaka, prideni eno, v vodi napojeno in ožeto žemljo in mešaj še nekaj minut. Nato prideni žličico drobno zrezanega zelenega peteršilja, strok s soljo strtega česna, ščep popra, praženo meso in sneg 2 beljakov. Vse narahlo premešaj, stresi v dobro pomazano kozo in postavi v srednje vročo pečico, da se rumenkasto zapeče. Pečeno zreži in postavi s fižolovo ali kako drugo solato na mizo.

Svinjska pečenka s smetano.

Kos svinjskega mesa (1 kg), n. pr. stegno, pleče ali bržole (krmenateljce), posoli in potresi s kumno; položi v kozo, prilij žlico kisa in 2 žlici vode; prideni še pol žlice masti, postavi v srednje vročo pečico, da se počasi rumenkasto zapeče. Nato odlij mast in prideni 3—4 žlice kisle smetane in jo v smetani peci še nekaj minut. Pečeno zreži in oblij s smetano, zraven pa daj v kosih krompir, debele rezance ali krompirjevo solato.

Pečenice v gorčični omaki.

Polij pečenice v skledi z zavrelo vodo in jih pusti pokrite 5 minut; vzemi jih iz vode in položi na pe-

kačo; prideni jim nekoliko masti in jih v pečici speci. Pečene deni v pripravljeno omako in jih pusti, preden jih postaviš na mizo, v omaki nekaj minut. (Vreti pa ne smejo več.) Postavi pečenice s krompirjevim pirejem na mizo.

Gorčična omaka.

Razgrej žlico masti, prideni žlico moke in mešaj, da se nekoliko zarumeni, prilij zajemalko mrzle vode in mešaj, da postane prežganje gladko; prideni žlico gorčice, žlico vina ali kisa, soli, ščep popra in sladkorja in nekaj kapljic limonovega soka. Ko vse še nekaj minut vre, je omaka gotova.

Narastek iz jabolk in črnega kruha.

Zreži na kocke (za en krožnik) črnega kruha, narkrhlij jabolka, ki naj jih bo polovico manj. Namaži kozo, in naloži najprej kruh, nato jabolka in zopet kruh. V lončku pa razmotaj eno jajce, pol litra mrzlega mleka, žlico sladkorja in pol žličice cimeta. Razmotano polij po kruhu in jabolkih in postavi v pečico, da se pari in peče. Pečeno jemlji z lopatico iz koze, naloži na krožnik in potresi s sladkorjem. Jed deni za večerjo na mizo.

Novoletna torta.

Stepaj v kotliču najprej na gorkem toliko časa, da je nekoliko mlačno, 4 cela jajca in 12 dkg sladkorja, nato še na hladnem pol ure, da naraste. Nato prideni žličico drobno zrezane limonove lupine in 12 dkg moke. Zmes stresi v pomazan in z moko potresen tortni model in jo peci v srednje vroči pečici 20—30 minut. Ohlajeno torto ploskoma prereži, da nastaneta dve plošči. Nato napravi nadev: Mešaj, da dobro naraste, 10 dkg sirovega masla, 1 rumenjak, 5 dkg sladkorja, nekoliko vaniljevega sladkorja in čez nekaj minut primešaj eno in pol žlice močne črne kave. Nato namaži tam, kjer si jo prerezala, eno ploščo na tenko z nadevom, nato položi drugo ploščo na prvo. Po vrhu in ob robu jo pomazi z vso nadevo, ki je še ostala. Po vrhu nadeva natekni olupljene, na listke narezane in v pečici zarumenele mandeljne. Postavi torto na hladno, in kadar jo kočeš zrezati, segrej črno kavo in pomakaj vanjo nož, da se lepo nareže.

Drobni slaniki.

Stresi na desko 28 dkg moke, napravi v sredi jamico in prideni en rumenjak, 10 dkg sirovega masla, 6 žlic mleka in med moko zmešaj pol pecilnega praška (pekina). Napravi iz tega najprej z nožem in še z rokami testo. Razreži ga v koščke orehove velikosti, jih zvaljaj z rokami v okrogle, za sredinec dolge paličice, ki jih pokladaj na pomazani pleh, pomazi jih z raztepenim jajcem in potresi z drobno soljo in kumno. Postavi jih v srednje vročo pečico, da se rumenkasto zapečejo.

Lipov grog.

Četrta kilograma sladkornih kock obdrgni ob eni pomaranči in eni limoni. Limono in pomarančo ožmi in precedi v lonec, prideni tudi 2 žlici konjaka ali ruma, tričetrta litra zavretega rdečega vina in en in pol litra lipovega čaja. (Lipov čaj takole pripravi: v liter zavrele vode deni prgišče lipovega čaja, ki ga kuhaj 10 minut; prav tako ga lahko pripraviš iz jagodovega in robidovega listja, seveda posušenega.) M. R.

SMEŠNICE

Tečni mlinec.

Lačen Hindu si je kupil osem mlinecev za na pot. Od teh je pojedel enega, dva, nazadnje šest, pa še ni bil sit. Od sedmega pa je bil nasičen, kakor si je želel. Tedaj vzklikne bedak: »Lepo sem se nadrl! Ali nisem mogel takoj sedmega pojesti? Tedaj bi bil lahko takoj sit in bi mi ne bilo treba drugih po nepotrebnem zapraviti.«

Svět.

Nekdo je zamišljeno in žalostno taval po ulicah, ko ga sreča prijatelj in ga vpraša, kaj ga tako muči.

»Dolgov ne morem plačati,« odgovori prvi.

»Tepecl« mu odvrne drugi, »prepusti te skrbi upnikom!«

Mlad zdravnik.

»Velike prakse tukaj pač nimaš?«

»Bog obvari! Vsak dan, kadar grem zjutraj okoli svojih pacientov, sem vesel, da ni nobeden čez noč ozdravel!«

Da ne ubije lonca.

»Zakaj pa otroka tako tepete?«

»Zaradi lonca, ki mu je padel iz rok.«

»Saj je lonec še cel, kakor vidim.«

»I, kadar bo ubit, potem ne pomaga noben tepež!«

Prepozno.

Stranka (na policiji): »Gospod komisar, uro, ki sem včeraj naznanil, da mi je bila ukradena, sem že našel; v miznici je bila!«

Komisar: »To je nemogoče! Rokomavha, ki jo je ukradel, smo dali že zapreti!«

Odkritosrčnež.

Sodnik: »Tri tedne, pravite, ste bili radi dobljenih poškodb nesposobni za delo!... Zdaj pa že delate spet, ne?«

Priča: »Rad še ne, gospod sodnik!«

Neprijetnost.

»Zakaj pa tvoj sin tako nápak gosli igra?«

»Veš, kratkoviden je, pa tudi vse muhe igra, ki mu na note sedejo.«

Izgovor.

Sodnik: »...Torej celo najtežje bolezni ste pismeno zdravili?!«

Mazač: »Seveda, zaradi nalezljivosti!«

Blagodušnost.

»Oh, ljubi mož, kako si danes neznosno dolgočasen!«

»Res je, ljuba žena, prav imaš!« (Vzame klobuk in palico.)

»No, in zdaj greš spet ven?«

»Moram, ljuba žena! Danes se mi zdi, da sem tako pust, da nikakor ne smem doma ostati!«

Dobra mati.

Nekega uzmoviča primejo radi tatvine v njegovem stanovanju. Ko njegova mati to vidi, se milo razjoka in pravi: »Vidiš, Nace, kolikokrat sem ti rekla: pusti krajo, ko nimaš nobene sreče pri njej!«

Otroška škodoželjnost.

»Ti, Anka, kaj se pa režiš tako zadovoljno?«

»Papa me je nabil.«

»In to ti je tako strašno všeč?«

»Da!... Veš, ko me je papa tepel, je prevrnil tinto po našem novem prtju!... No, ali jih bo skupil, kadar pride mama domov!«

Uganka, ki ni uganka.

Takole shujšan je korakal pruski vojak za svetovne vojne v Ukrajino. — Kakšen se je vračal na dopust?

(Obrni sliko!)

